

NOVOSTI HOBOTI

#1208

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 10/02/2023

1.33€ / 10 kn / 100 din

9 771845 1895007

0623

ISSN 1845-8955

Sveta omerta

Novosti su istražile kako je sotinskog svećenika Zlatka Rajčevca, protiv kojeg su župljani 2016. iznijeli niz ozbiljnih optužbi za pedofiliju i spolno zlostavljanje djece, nadbiskup Đuro Hranić godinama držao za oltarom iste crkve u kojoj je, prema optužbi, napastovao djecu. Zbog svega što je propustio učiniti, Hranić je 2020. prijavljen Vatikanu str. 6-9.

Obrana i posljednji odani

Premijer Plenković predstavio je javnosti cijeli obrambeni arsenal u vezi svoje i uključenosti svojih bliskih suradnika u korupciju, klijentelizam i pogodovanje odabranima. Vjerojatno se ne radi samo o plodovima njegove pameti već o djelovanju združenog PR-stožera predvođenog glasnogovornikom Vlade Markom Milićem, inače jednim od onih čiji su SMS-ovi direktoru Hrvatskih šuma osvanuli u Nacionalu

PRITISNUT objavljenim činjenicama o vlastitoj umiješanosti u kupovinu peterostruko preplaćenog softvera za Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, kao i dokazima o aktivnom utjecaju svojih najbližih suradnika na dobivanje radnih mjesta u državnim Hrvatskim šumama i poslova s Hrvatskim šumama, predsjednik HDZ-a i premijer ANDREJ PLENKOVIĆ predstavio je javnosti u protekla dva tjedna cijeli svoj obrambeni arsenal. Vjerojatno se ne radi samo o plodovima njegove pameti već o djelovanju združenog PR-stožera predvođenog glasnogovornikom Vlade MARKOM MI-

LIĆEM, inače jednim od onih čiji su SMS-ovi direktoru Hrvatskih šuma osvanuli u Nacionalu: naravno, utoliko gore, jer sve dosad pokazano – a riječ je o kombinaciji plitkoumnih teza namijenjenih onom dijelu birača koji će prihvatiti sve što im se servira iz HDZ-a i beskrupuloznih pokušaja manipulacije usmjerenih prema svima ostalima – samo potvrđuje uzdrmanost, paniku i pogubljenost HDZ-ovog vodstva. Nije ih strah negativne reakcije glasača i koalicijskih partnera na dokaze o njihovoj korupcijsko-klijentelističkoj praksi: došli su u fazu kad se ponajviše boje da bi im na vrata mogli pokucati istražitelji, jer bi ova vlada, unatoč re-

lativno eutanaziranoj javnosti, teško mogla preživjeti hapšenje ili pokretanje kriminalističke istrage protiv još nekog od dužnosnika visokog ranga, dok bi se Plenković više-manje mogao pozdraviti sa svojim briselskim ambicijama.

Žalac i Rimac bile nezadovoljne AP-om

Predsjednik Vlade u svojoj prvoj izjavi o objavljenoj komunikaciji GABRIJELE ŽALAC i JOSIPE RIMAC praktički je priznao

da je on taj AP od kojeg spomenute dvije funkcionarke očekuju pomoć u 'slaganju kontre', odnosno proguravanju kupovine prijateljskog i za milijun i 400 hiljada eura preplaćenog softvera, ali da je vidljivo njihovo nezadovoljstvo postupcima AP-a. To je gruba i uvredljiva manipulacija. Žalac i Rimac možda su bile nezadovoljne sve dok se nisu sastale s Plenkovićem i uz njegovu pomoć 'složile kontru' Državnoj komisiji za kontrolu postupaka javne nabave: nakon toga kupljen je softver tvrtke Ampepos po cijeni višestruko većoj od realne i nastupila je sveopća radost, a toga sigurno ne bi bilo mimo premijerovog blagoslova. Novac za tu kupovinu, uostalom, pronađen je u rebalansu državnog proračuna za 2018., a rebalans budžeta nije moguće izvesti bez premijerovog potpisa.

'Ljudi pitaju'

Plenkovićevo objašnjenje u cijelosti glasi ovako: 'Nitko tu ne trguje utjecajem. Ljudi pitaju. I to je to.' Hoće reći, ako glasnogovornik Vlade Milić, koji je jedna od najmoćnijih osoba u državi, pošalje poruku šefu državnog poduzeća i u poruci napiše samo ime i prezime svog prijatelja, to nije pritisak da se tog prijatelja zaposli, nego raspitivanje o zdravlju i općem stanju, mada je prijatelj vrlo zainteresiran da dobije posao u toj tvrtki, što se i dogodilo nakon Milićevog raspitivanja. Ljubopitljivost, dakle, a ne – ne dao Bog – nešto iz sfere ilegalnih aktivnosti opisanih u Kaznenom zakonu. Što bismo rekli kad bi se pljačkaš banke na sudu branio time da nije htio ukrasti novac već da je dobronamjerno provjeravao da li funkcionira sigurnosni sistem banke, mada je uhvaćen u nemilom trošenju opljačkanog novca?

'To su neteme'

Premijer uporno ponavlja da je netema iskorištavanje političkog utjecaja u svrhu pogodovanja bliskim ljudima i firmama, a to što se čitava javnost danima bavi tim beznačajnostima rezultat je opozicijsko-medijskih napora da se kreira društveni kaos i da se napakosti HDZ-u, odnosno to je rezultat opozicijsko-medijske mržnje prema HDZ-u. Ako se premijer i zdruk njegovih suradnika danima ukazuju pred novinarskim mikrofonima i papagajski ponavljaju da je nešto netema, onda je i politički polupismenima potpuno jasno da se radi o – temi. Zar su se mediji trebali pretvarati da u komunikaciji između visokopozicioniranih HDZ-ovaca nema ničeg problematičnog, kao što je, primjerice, zasad učinilo Državno odvjetništvo? Zar je opozicija trebala prešutjeti novinarska otkrića o vrlo vjerojatoj trgovini utjecajem, zloupotrebi položaja i ovlasti, nezakonitom pogodovanju? I što je onda tema, ako je ovo netema?

Uspjesi Vlade

Tema su, naravno, grandiozna postignuća aktualne vlasti u prošlih šest godina, i to jedina prava tema. Nije opozicija nego

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 10/02/2023

NOVOSTI #1208

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić, Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak, Milan Čimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Tamara Opačić, Lujo Parežanin, Ivana Perić, Srećko Pulig i Hrvoje Šimičević

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek

FOTOGRAFIJA NASLOVNICE
Općina Lovas

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

HDZ uveo Hrvatsku u eurozonu i Schengen, ne prestaje Plenković, nije opozicija nego HDZ izborio milijarde eura iz europskih fondova, i to zahvaljujući nevjerojatnom utjecaju hrvatskog premijera u Bruxellesu, nije opozicija nego HDZ spasio građane i gospodarstvo od kolapsa u Covid-krizi, HDZ je a ne opozicija spasio građane i poduzetnike od drastičnog poskupljenja energenata uslijed ruske invazije na Ukrajinu, HDZ je a ne opozicija sačuvao Agrokor od propasti, HDZ je a ne opozicija smanjio nezaposlenost i doveo do porasta plaća... Čak kad bismo i prihvatili da sve ovo jesu uspjesi za koje je zaslužna isključivo Plenkovićeva vlada, kako je to opozicija mogla, na primjer, donositi odluke o trošenju novca iz državnog proračuna na pomoć stanovništvu i poduzetništvu u iznenadnoj globalnoj krizi ili se u Bruxellesu zalagati za veći priljev europskog novca u Hrvatsku? Kad bi opozicija to mogla, onda ne bi bila opozicija nego vlast, no već iz onoga što je dosad izneseno u ovome članku trebali smo shvatiti da se Plenković u optužbama na račun opozicije i medija ne vodi zdravom logikom nego pokušajima obmanjivanja i teorijama zavjere.

Produkcija pozitivnih vijesti

Da bi se zamaglile aktualne HDZ-ove korupcijske afere, kao i katastrofalni učinci poslijepotresne obnove na Baniji i u Zagrebu, Vlada povećava mirovine, naročito one koje su stečene na temelju sudjelovanja u Domovinskom ratu, paradno i propagandno ratuje s trgovcima oko rasta i zaokruživanja cijena, kažnjava obrtnike zbog minimalnih poskupljenja, drži zamrznutima cijene nekoliko prehrambenih proizvoda, kontrolira cijene goriva, najavljuje nove mjere za suzbijanje inflatornog udara na standard građana, suzbija poskupljenje telekomunikacijskih usluga, priprema izdavanje 'narodne obveznice' čiji bi prinos trebao biti znatno veći od bankarskih kamata na štednju... Poslije će se premijer sigurno hvaliti da je HDZ a ne opozicija spasio široke narodne mase od siromaštva i beznađa, premda opozicija – za razliku od vladajućeg HDZ-a – ni na koji način ne može raspolagati državnim proračunom.

Ukrajina i Milanović

Kreiranje kaosa na temelju poruka do kojih su istražitelji došli u slučaju Josipe Rimac i drugih osumnjičenih u aferi s gradnjom vjetroelektrana u Dalmaciji, poruka koje posljednjih dana izlaze u javnost, veli Plenković, u funkciji je prikrivanja sramotne odluke većeg dijela parlamentarne opozicije da – pod utjecajem svog 'poglavice' ZORANA MILANOVIĆA, predsjednika Republike – osujete sudjelovanje Hrvatske u vojnoj misiji Europske unije (EUMAM) koja se sastoji u obuci pripadnike ukrajinske vojske. Premijer, međutim, na dnevnoj bazi obećava da će se on lično potruditi da se nikad ne zaboravi to svrstavanje na 'pogrešnu stranu povijesti', što će reći – na stranu Rusije, i da je to ljaga od koje se opozicija i Milanović nikad neće oprati. Drugim riječima, Plenković će dati sve od sebe da rat Rusije protiv Ukrajine u što većoj mjeri i što duže zloupotrebljava za unutrašnjopolitičke potrebe, to jest da konkretno naplati svoje stajanje na ispravnoj strani.

Nezavisnost Državnog odvjetništva

Omiljena mantra šefa HDZ-a i njegovih najrevnijih partijskih udvorica u posljednje je vrijeme ona što kaže da je nedopušteni pritisak svako kritiziranje Državnog odvjetništva zbog toga što, usprkos prikupljenim dokazima, ne dira u premijera i njegov najbliži krug. Tezu o nezavisnosti i objektivnosti DORH-a i USKOK-a pritom izvlače iz činjenice da je u proteklih šest godina uhapšen, osumnjičen ili optužen poveći broj viđenijih HDZ-ovaca, uključujući i neke koje je ta sudbina zadesila dok su zauzimali moćne funkcije u Vladi, ministarstvima, državnim i javnim tvrtkama. To što je pokrenuto procesuiranje, primjerice, JOSIPA ALADROVIĆA ne znači automatski da bi DORH, kad bi imao dokaze, isto učinio i s Andrejom Plenkovićem ili Markom Milićem: jasno je da tužitelji u ovoj zemlji oduvijek vode računa o trenutnoj poziciji onoga kime se bave i da paze na tajming svojih akcija. Osim toga, neusporedivo je veći utjecaj na DORH kad

Premijer hoće reći, ako glasnogovornik Vlade, koji je jedna od najmoćnijih osoba u državi, pošalje poruku šefu državnog poduzeća i u njoj napiše ime i prezime svog prijatelja, to nije pritisak da se ovoga zaposli, nego raspitivanje o zdravlju i općem stanju

vlast hvali neovisnost tog tijela nego kad opozicija, mediji i predsjednik Republike govore o DORH-ovoj političkoj podčinjenosti, jer samo vlast može imenovati i smijeniti čelnu osobu tog strogo hijerarhijski organiziranog mehanizma.

Uostalom, ankete pokazuju...

HDZ stabilno drži rejting od 25 do 30 posto u istraživanjima političkog raspoloženja birača, bez obzira na to što se nižu afere vladajućih i što više od 70 posto ispitanika u istim anketama smatra da Hrvatska ide u pogrešnom smjeru. Argument anketnog rejtinga, odnosno podatak da vodeći HDZ ima podršku približno jednaku potpori koju imaju sljedeće tri stranke zajedno, postao je jedan od ključnih momenata Plenkovićevih i općenito HDZ-ovskih medijskih nastupa u obrani od optužbi za sudjelovanje u nezakonitim i nečasnim poslovima. Tanak argument, kao i ostali koje smo naveli u ovom tekstu, ali kad se voda počne penjati prema grlu, razumljivo je hvatanje za svaku slamku. ■

Ustavni sud ukinuo je Zakon o izbornim jedinicama – Miroslav Šeparović (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

Jedinica iz izbora

Razlika između podataka iz popisa stanovništva i registra birača ukazuje na to da će pri izradi novog Zakona o izbornim jedinicama policija imati puno posla. Biračko pravo ostvaruje se na temelju prebivališta, a nova runda njegove provjere mogla bi mnoge učiniti izbrisanima

USTAVNI sud očekivano je ukinuo Zakon o izbornim jedinicama, s odgovnim djelovanjem, što znači da zakon ostaje na snazi do 1. listopada. Razlog je već poodavno znan: nedopušteno velike razlike između pojedinih izbornih jedinica koje premašuju zakonom dopušteno odstupanje od pet posto, što u praksi

znači da glas birača ne vrijedi jednako. Ta zakonska odredba, zapisana u Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, zapravo se ne poštuje otkako je, od 1999. godine, na snazi aktualni izborni model. Već na prvim izborima održanima 3. siječnja 2000. godine tri izborne jedinice, od njih deset, odstupale su više od plus/minus pet posto. Bile su to IV. izborna jedinica (odstupanje

od -9,47 posto), VI. izborna jedinica (odstupanje -6,17 posto) i X. izborna jedinica (odstupanje 6,33 posto). Taj problem nije rješavan, izborne jedinice nisu usklađivane sa zakonom i s vremenom je postajao sve veći.

Na parlamentarnim izborima 2003. godine četiri izborne jedinice odstupale su više od dopuštenog, a na izborima 2007. njih šest. Ustavni sud je 2010. godine, uoči parlamentarnih izbora 2011., na vrijeme da se izrade i usvoje promjene zakona, objavio izvješće kojim je upozorio na neusklađenost izbornih jedinica sa zakonom, čime se dovodi u pitanje stvarna jednakost biračkog prava navedena u članku 45. Ustava (opće i jednako biračko pravo hrvatskih državljana s navršenih 18 godina), te je upozorio da bi trebalo maksimalno poštovati područja upravno-teritorijalnih jedinica pri određivanju granica izbornih jedinica. Problem je višekratno spominjan, ali nije rješavan. Na zadnjim trima parlamentarnim izborima (2015., 2016. i 2020. godine) čak osam izbornih jedinica odstupalo je više od zakonom dopuštenog. U negativnom smjeru najviše je odstupala IV. izborna jedinica, više od 14 posto, a u pozitivnom IX., više od 12 posto. U praksi to znači da glas birača u IV. izbornoj jedinici vrijedi znatno više nego glas birača u IX. izbornoj jedinici, jer se u svakoj bira jednak broj zastupnika, njih 14. Konkretno, u IV. izbornoj jedinici (Virovitičko-podravska i Osječko-baranjska županija) na izborima 2020. bilo je 312.592 birača, a u IX. (Ličko-senjska, Zadarska, Šibensko-kninska županija i sjeverni dio Splitsko-dalmatinske županije) 409.883 birača. Razlika je veća od 30 posto, dakle šest puta veća od zakonom dopuštene.

Ustavni sud u svojoj odluci pozvao se na dvije baze podataka: popis stanovništva iz 2021. i registar birača. Te su dvije baze u permanentnom neskladu i u Hrvatskoj redovito u registru i na popisu birača ima više ljudi nego što je punoljetnih državljana. Tako je prema popisu punoljetnih državljana 3.177.740, a u registru je za izbore 2020. bilo zavedeno 3.674.664 birača. Dakle, osim što bi izborne jedinice trebale svesti u zakonske okvire, trebalo bi i registar birača uskladiti sa stvarnošću.

Trenutačno nije jasno za koji model usklađivanja će se odlučiti vladajući HDZ, ali iz izjava ministra pravosuđa i uprave IVANA MALENICE u čijem je resoru izrada ovog zakona jasno je da HDZ razmišlja o dva modela. Prvi je zadržavanje sadašnjih deset izbornih jedinica bez ikakvih teritorijalnih promjena. Te su izborne jedinice nakaradno složene 1999. godine. Sлагali su ih VLADIMIR ŠEKS i STJEPAN ŠTERC, koji je govorio o tome da je izborne jedinice krojio za potrebe HDZ-a ne bi li ta stranka i pomoću *gerrymanderinga* (politički pristrana podjela izbornih jedinica) pobijedila na izborima 2000., što joj nije uspjelo. U tom slučaju bilo bi nužno promijeniti broj zastupnika koji se bira po izbornoj jedinici i više ne bi bilo moguće birati ih po 14 u svakoj, jer inače ne bi bila provedena odluka Ustavnog suda. U deset izbornih jedinica bira se 140 zastupnika i zadržavanje tog broja značilo bi da se u pojedinim izbornim jedinicama treba broj izabranih zastupnika povećati s 14, a u pojedinim smanjiti. Međutim, IVAN ANUŠIĆ, moćni slavonski HDZ-ovac i unutarstranački oponent ANDREJU PLENKOVIĆU, prije nekoliko mjeseci usprotivio se tome da IV. izborna jedinica, koja je njegova izborna baza, izgubi jednog zastupnika. To znači da bi se u njoj, radi mira unutar HDZ-

ovske kuće, i dalje biralo 14 zastupnika, a jedini način da se ispravi postojeća nepravda je da se u tri najveće izborne jedinice (VII., IX. i X.) broj zastupnika poveća na više od 14. Ustav to dopušta jer je gornji limit broja zastupnika 160, od kojih je 11 fiksiranih (osam zastupnika nacionalnih manjina i tri zastupnika birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj), što znači da ih u deset općih izbornih jedinica može biti izabrano maksimalno 149, devet više nego sada. Povećanje broja biranih zastupnika u tri velike izborne jedinice zadovoljilo bi struje unutar HDZ, a potencijalno pojačalo njegove izgleda za izborni uspjeh. Anušić bi takvim rješenjem bio smiren, a broj zastupnika bio bi povećan u IX. i X. izbornoj jedinici, tradicionalno snažnim uporištima HDZ-a. Poteškoća tog modela je povećanje ukupnog broja zastupnika, što javnost, a dio nje i pod utjecajem medija politiku i političare *a priori* tretira kao štetočinske uhljebe, ne bi dobro prihvatila.

Druga varijanta o kojoj se u HDZ-u raspravlja je prijedlog demografa NENADA POKOSA s Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. On je svoju varijantu predstavio u studenom prošle godine. Hrvatska bi i dalje bila podijeljena u deset izbornih jedinica, po broju birača veoma ujednačenih, a zemljopisno neusporedivih s postojećim. No Pokosove izborne jedinice skrojene su još nelogičnije nego sadašnje (među kojima se ističe VII., zvana 'od Jaruna do Jadrana'). I u njegovom prijedlogu teško je stradala VII. izborna jedinica, koja bi obuhvaćala prostor od Novske, preko Siska i Karlovca, Otočca, Gospića i Gračaca, do Krka, Raba i Paga. Usvoji li se takva ili slična varijanta, ne bi bila provedena preporuka Ustavnog suda prema kojoj bi granice izbornih jedinica trebale slijediti administrativno-teritorijalne, županijske granice.

Prijedloga ima još, ali oni vjerojatno neće biti ozbiljno razmatrani. Gongov prijedlog Hrvatsku dijeli na šest izbornih jedinica u kojima se ne bi birao identičan broj zastupnika, ali bi glas birača bio podjednako vrijedan. Slično rješenje, također sa šest izbornih jedinica, nejednakim brojem zastupnika po jedinici (od 18 do 29), ujednačenom vrijednošću glasa, poštivanjem županijskih granica i ukupno 140 zastupnika koliko ih se i sada bira, predložio je i SDP. Ta je stranka mogla to pitanje riješiti kada je početkom prošlog desetljeća bila na vlasti. Tadašnji ministar uprave ARSEN BAUK imao je na umu različite modele (aktualni SDP-ov prijedlog u osnovi je Baukov otprije 11 godina), ali unutar Kukuriku koalicije nije bilo volje da se tim temama ozbiljnije pozabave.

Ključni alat u izradi novog zakona bit će registar birača, ne popis stanovništva. Mi-jenjat će se ili Zakon o izbornim jedinicama tako da se odrede nove, zemljopisno drugačije nego što su sadašnje, ili Zakon o izborima zastupnika tako da se promijeni odredba po kojoj se u svakoj izbornoj jedinici bira po njih 14. Međutim, razlika između podataka iz popisa i registra jasno ukazuje na to da će pri usklađivanju te dvije baze podataka, a što bi bilo dobro učiniti i bez odluke Ustavnog suda, policija imati itekako mnogo posla. Biračko pravo u izbornim jedinicama ostvaruje se na temelju prebivališta, evidenciju prebivališta vodi MUP, a on je ovlašten provjeravati je li prijavljena osoba doista na prebivalištu i, ako nije, brisati je s te adrese. Provjera prebivališta ne tako davno izazvala je oštre političke rasprave između sukobljenih političkih stranaka zbog tvrdnje da policija briše birače po nalogu vlasti. Nova runda provjere prebivališta mogla bi mnoge, ne samo one koji su se iselili u Irsku a nisu odjavili prebivalište, zbog izbora učiniti izbrisanima. ■

Smjer slobode

Spremnost da se zbog istine sjedne na optuženičku klupu čini razliku između novinara i piskarala, između vjerodostojnih autora i takozvanih proizvođača medijskih sadržaja. A Marinko je, ne samo u tom pogledu, bio novinarčina

ZATEKNEŠ li se na optuženičkoj klupi, najbolja stvar koja ti se može desiti je da kraj tebe sjedi MARINKO ČULIĆ. To je kao da te nevolja zadesi u društvu starijega brata, koji onda po *defaultu* preuzima dio tvojih nemira i strahova, lišava te dvojbi, pazi da ne napraviš kakvu glupost, brine da te svojim držanjem stabilizira i očvršne, ukratko, čini te otpornijim nego što uistinu jesi. Tako sam se osjećao kada smo se, silom prilika, te 1996. godine Marinko i ja, uz pomoć naših odvjetnika, u sudnici potukli s FRANJOM TUĐMANOM. Marinkova mirnoća i nepokolebljivost, spremnost da bez kalkulacija prihvati rizik, umnogome su pridonijeli da i ja, skoro deceniju mladi, tada potpuno osvijestim: da se nalazim na pravome mjestu i da moja profesija ima nekakvog smisla.

Bio je to jedan od onih rijetkih momenata kada se činilo da istina može nađati političkoj moći. Obično nije tako. Obično je obratno. Kao što svi znamo, istina je najčešće nemoćna, a moć je najčešće prijetvorna. Istina i politika nikada nisu bile u dobrim odnosima, što je Marinku bilo savršeno jasno, no nije imao nedoumice oko toga da se čvrsto stavi na stranu vjerojatnog gubitnika. Tako je, naime, shvaćao svrhu svoga poziva: suprotstaviti se neuvijenoj ambiciji političke moći da istinu samelje, da je učini nepostojećom ili – još mnogo gore – irelevantnom, da obezvrijedi same kategorije istine i laži kao orijentire prema kojima bismo se trebali snalaziti u stvarnosti.

U konkretnome slučaju, u članku s naslovom 'Kosti u mikseru', Marinko se drznuo Tuđmanovu aspiraciju da kontrolira kolektivnu memoriju usporediti s istim takvim težnjama FRANCISKA FRANCA, a ovaj je na to uzvratio upravo onako kako bi to učinio Franco – državnim nasiljem nad novinarom. Istina je, dakle, taj put zaboljela, ali i izmamilu novo izlijevanje neugodne činjenične građe. Sam sudski proces ukazao se kao završni i neoborivi argument inkriminiranog teksta. Ekspertizi je dodan laboratorijski dokaz. Umjesto da uništi istinoborca, vladar je doživio da ga prokaže nitkov iz ogledala. Čak je i izgubio pred sudom, doduše samo u prvoj rundi.

Na ovo ne podsjećam zbog toga da bih iz naknadne perspektive slavio jednu kratkotrajnu pobjedu – koja se, uostalom, ionako uklopila kao ornament u dugoročni poraz – već radi nečega sasvim drugog. Radi napomene da je borba važnija od ishoda, i da vjerojatni ishod – kod onih koji su istinski odani našoj profesiji – ne utječe na odluku da se

borbi pristupi. Spremnost da se zbog istine sjedne na optuženičku klupu čini razliku između novinara i piskarala, između vjerodostojnih autora i takozvanih proizvođača medijskih sadržaja. A Marinko Čulić je, ne samo u tom pogledu, bio novinarčina.

O tome na svoj način svjedoči i njegova profesionalna putanja: od Večernjeg lista,

preko Danasa, pa kratki rad za Nedjeljnu Dalmaciju, pa petnaestak godina u Feralu, pa isto toliko u Novostima... To je, ako bolje promotrite, kontinuirano putovanje od medijskoga središta ka medijskom rubu, od *mainstreama* ka margini. Dakle, suprotno od pravca kojim se sretno probija i afirmira ogromna većina hrvatskih novinara. Moglo

bi se reći da ga je put vodio prema oslobođenim teritorijima, tražio je mjesta gdje će njegov kritički duh naići na dobrodošlicu, a ne paliti alarm za cenzuru; nasuprot sivoj žurnalističkoj masi, Marinka nisu rukovodili karijerni, već slobodarski motivi.

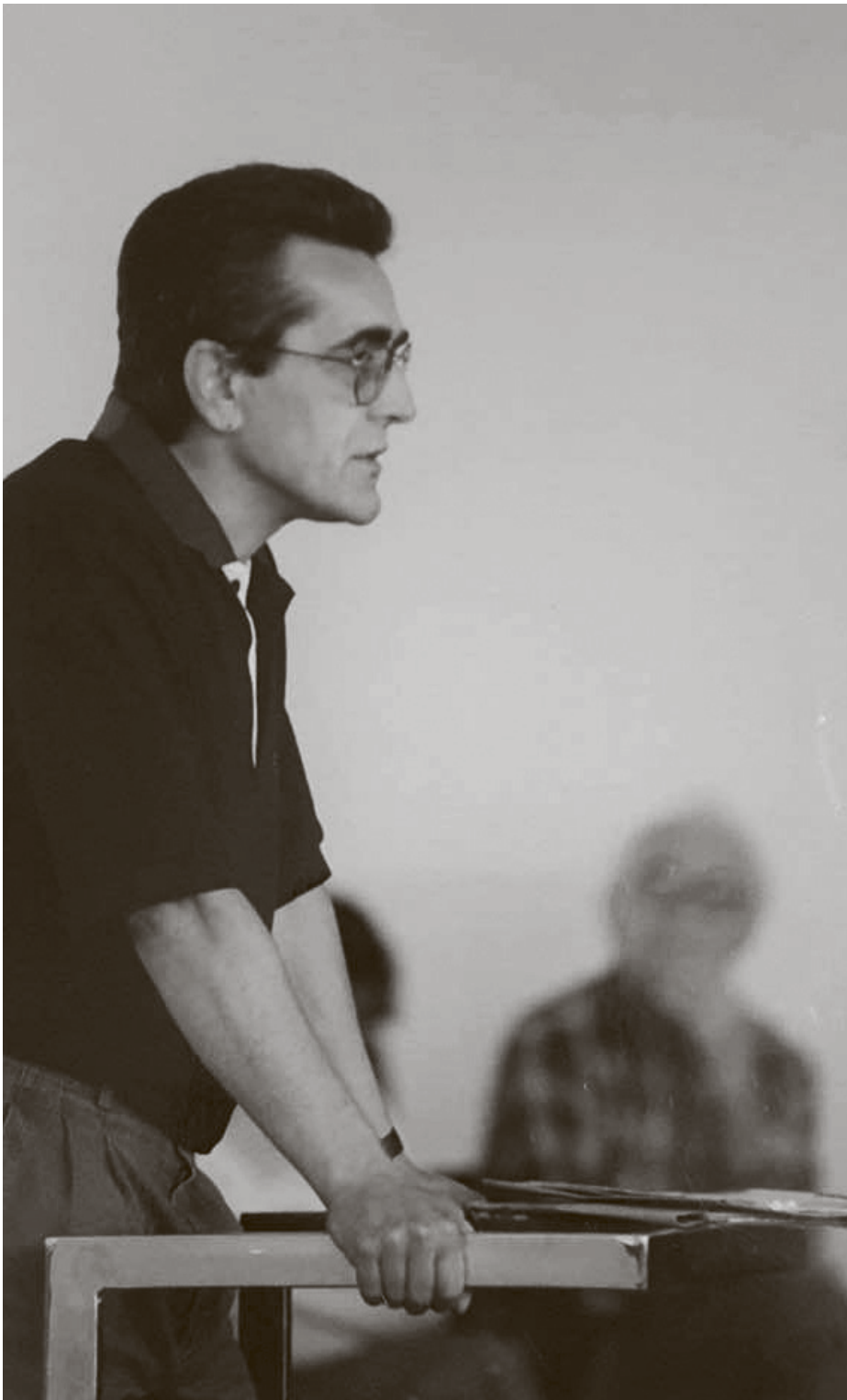
Taj smjer je bez sumnje paradigmatičan, jer prilično precizno ocrtava i izglednu budućnost struke. Mediji središnje struje bit će utoliko moćniji što se u većoj mjeri budu lišavali kritički raspoloženih profesionalaca. Paradoks našeg doba je u tome što se poduzimaju silni sistemski napori da informativni mediji prežive, a da novinarstvo odumre. Makar u onome smislu u kojem je profesija voljela tepati samoj sebi, kao o 'sedmoj sili', 'četvrtoj vlasti' i tome slično. Služenje istini i pravdi danas je dosta demodirano; u trendu je služenje političkoj i ekonomskoj moći. Već sam egzistencijalni put Marinka Čulića upućuje na to da kritičko novinarstvo, pod uvjetom da ima sreće, opstaje kao svojevrsno stanje izgnanstva.

Tu, na margini, uopće nije tako loše, barem utoliko što se možeš bez stida pogledati u oči i uspostaviti solidne odnose s nečim što se zove savjest. Mađa je znalo biti neudobno: prisluškivali su nam telefone, vadili liječničke kartone, presretali na ulici, ispitivali u policijskim jazbinama, vucarali po sudovima, oglašavali u režimskim medijima kao neprijatelje države... Marinko ne samo što nikada nije podlijegao takvim pritiscima, nego je izgledalo da ga oni čine još konzekventnijim. I nikada sebe nije vidio kao žrtvu, nosio se s time gospodski, kao s regularnim usudom, 'dijelom posla'. Takav je ostao do kraja, do ovoga varljivog doba kada su direktni režimski udarci zamijenjeni manje nametljivim – ali ne i manje podlim, a pogotovo ne manje efikasnim – vidovima iznuđivanja lojalnosti.

U Feralu – a isto tako i u Novostima – nije bio samo jedan od udarnih autora, nego i istinski redakcijski autoritet. Netko čijoj se intuiciji, pronicljivosti i skepsi vjeruje i prema čijim se stavovima ostali mogu ravnati. Bio je naš čovjek na osmatračnici, ako tako mogu reći, onaj koji prepoznaje raspored snaga na bojištu i sugerira smjer djelovanja. Dijelili smo istu averziju prema temeljnim pošastima našeg vremena: nacionalizmu i kapitalizmu, a na osnovu toga i utvrđivali distancu prema većinskom raspoloženju. Marinko na većinsko mišljenje, treba priznati, nije davao pet para, pogotovo kada je ovo nastupalo u pseudoreligijskom ključu, gušeći javni prostor fondom nedodirljivih svetinja – od kulta države, preko svete nacije, do mitskoga domovinskog rata – pred kojima je hrvatska građanska štampa pobožno klečala, a u istoj pozi uživa i danas. Prokletom ateistu nije padalo na pamet spuštati se na koljena.

Kao novinski pisac, pak, bio je nenadmašan. S očaravajuće elegantnom rečenicom, u kojoj nema ni viška, ni manjka, ni milosti. Savršeni spoj talenta, pameti i moralne konstitucije. Utoliko i nešto poput anomalije, primjerak neprilagođen zahtjevima suvremenoga medijskog tržišta. Za mene, jer prema takvome tržištu osjećam jedino prezir, Marinko Čulić predstavljao je hodaću legendu, ali vrlo doslovno: utjelovljenje drevnih novinarskih ideala i vrlina, onih iz svetih spisa struke. Sada, na nesreću, i doslovno pod zemljom. Neka mu je ta zemlja laka. Na nama je da ne zaboravimo, ni njega, ni novinarstvo kakvo je stvarao. Inače nam nema spasa. ■

(Govor na komemoraciji u Novinarskom domu u Zagrebu, 6. veljače.)

Marinko Čulić 1996. u sudnici (Foto: Hrvoje Polan)

Zlatko Rajčevac i Đuro
Hranić na krizmi u
Sotinu, lipanj 2017.
(Foto: Općina Lovas)

Sveta omerta

Novosti su istražile kako je đakovačko-osječki nadbiskup Đuro Hranić štitio sotinskog svećenika Zlatka Rajčevca protiv kojeg su župljani 2016. iznijeli niz ozbiljnih optužbi za pedofiliju i spolno zlostavljanje djece. Iz nadbiskupije su Rajčevca prijavili DORH-u, ali Hranić ga je godinama držao za oltarom iste crkve u kojoj je, prema optužbi, napastovao djecu. Protiv Rajčevca je na kraju pokrenut postupak zbog zlostavljanja pet bivših ministrantica. Hranić je zbog niza eklatantnih propusta 2020. prijavljen Vatikanu

NEKOLICINA vjernika iz vukovarskog naselja Sotina u više je navrata direktno prozvala đakovačko-osječkog nadbiskupa Đuru HRANIĆA da je štitio lokalnog svećenika ZLATKA RAJČEVCA od teških optužbi za pedofiliju i spolno zlostavljanje njihove djece. Pisma roditelja i župljana do kojih smo došli pokazuju da je Rajčevac prijavljen Hraniću krajem 2016. godine za bludničenje nad ministranticama koje je počelo ranih 2000-ih i trajalo desetak godina. Umjesto da je svećenika odstranio iz župe i javnog djelovanja, prijavitelji tvrde da ih je Hranić sa sotinskog oltara optužio da ga kleveću.

Nakon što su nadbiskupu zaprijetili da će njega prijaviti policiji i Vatikanu, on je nevoljko i nakon niza pokušaja da se liši odgovornosti obavijestio Državno odvjetništvo. Prijavu je poslao tek 14 mjeseci nakon što je saznao za zlostavljanje. Dok je trajala policijska istraga, Hranić je Rajčevcu produžio svećenički mandat, premda je ovaj imao sve uvjete za redovno umirovljenje. Vukovarski sud je na koncu potvrdio optužnicu protiv njega za zlostavljanje pet maloljetnica, ali suđenje nikad nije održano zato što je Rajčevac 2021. godine preminuo. On je negirao optužbe, a njegov odvjetnik tvrdio da se njima nastoji baciti ljaga na Katoličku crkvu u Hrvatskoj. Đakovačko-osječka nadbiskupija u odgovoru ovom novinaru dala je do znanja kako Hranić smatra da nije učinio ništa sporno i da je slučaj Rajčevac odrađen po crkvenim i državnim propisima. Zbog nemarnog ponašanja u slučaju Rajčevac Hranić je sredinom 2020. godine prijavljen i Vatikanu. Iz Rima nisu odgovorili na naš upit jesu li pokrenuli istragu temeljem zaprimljenih dokumenata.

No promotri li se Hranićevo ponašanje iz prizme pravila za kažnjavanje nesavjesnih biskupa Rimokatoličke crkve u vođenju postupaka protiv zlostavljanja djece koja je papa FRANJO propisao 2016. godine, više je nego jasna osnova za pokretanje istrage. To sugeriraju informacije i dokazi koje smo prikupili istražujući ovaj slučaj i način na koji se nadležna nadbiskupija ponašala od trenutka kad je saznala za optužbe pa sve do smrti teško inkriminiranog svećenika.

U listopadu 2016. godine Hranića su u đakovačkom uredu posjetili pojedini sotinski župljani, među kojima i član obitelji žrtve svećenika Rajčevca. Obaviješten je da je Rajčevac godinama neprimjereno dirao ministranticu, pokazivao joj slike golih ženskih tijela i manipulirao s ciljem da ništa ne kaže roditeljima. Žrtvi je pokazivao i pištolj koji je nosio sa sobom, što ju je dodatno prestrašilo i potaknulo da nikome ne otkriva zlostavljanje. Mentalno i fizičko nasilje je počelo ranih dvijetisućitih u župi u koju je Rajčevac došao 1984. godine. Osim u Sotinu, do kraja radnog vijeka bio je svećenik i u obližnjoj crkvi u Opatovcu. Samo u jednom slučaju zlostavljanje je trajalo devet godina. Počelo je od žrtvine devete godine.

Hranić je na istom sastanku dobio informaciju da ona nije bila jedina žrtva. Saznao je da je najmanje još jedna osoba proživjela slično. Nadbiskup je napravio zapisnik razgovora, iz kojeg se vidi da je pitao bi li član obitelji prijavio svećenika policiji i je li žrtva voljna razgovarati s njim. 'Možda jednog dana kad (žrtva, op. a.) bude u boljem stanju. Za sada ne. Jedino što za sada želi je da vlč. Zlatko ode iz Sotina da ga više ne moraju gledati u svojoj sredini, kako on razara malobrojno stado u župi', zabilježio je Hranić ključni zahtjev sugovornika – da se svećenika makne iz Sotina.

U želji da se problem riješi unutar Crkve, žrtva je otišla na jedan sastanak sa svećeničkom-psihologom u savjetovalište ove nadbiskupije. U tom trenutku obitelj je vjerovala da će Katolička crkva i Hranić brzo i efikasno reagirati. No nadbiskupovo oklijevanje oko rješavanja problema počelo je istoga trena kad

Dio pisma upućenog Hraniću u kojem je najavljena i prijava Vatikanu, srpanj 2017. (Foto: Novosti)

je saznao za ponašanje svećenika. Nakon završetka službenog dijela razgovora više puta im je rekao da su ga 'doveli u neugodnu situaciju' i da mora djelovati 'u roku do 15 dana'. Nije jasno na koga je mislio, policiju ili Vatikan.

U oba slučaja, međutim, imao je obavezu. Svatko u Republici Hrvatskoj dužan je prijaviti kazneno djelo bludničenja i protiv spolne slobode nad djetetom i maloljetnikom ako dođe do takvih saznanja. Kao nadređeni biskup, Hranić je po vatikanskom zakonu morao provesti 'brzu i objektivnu' istragu. Imao je pritom mandat da Rajčevca privremeno odstrani s javnih dužnosti kako bi izbjegao daljnji skandal, štetu za pojedince i zajednicu, bez obzira na ishod istrage. Detaljan i vjerodostojan opis dugogodišnjeg napastovanja djeteta, uz sumnju da ono nije jedina žrtva, Hraniću nije bio dovoljan za donošenje takve odluke.

Naime, Rajčevac nije suspendiran. U istoj župi nastavio je davati sakramente vjernicima i držati mise, u prisustvu maloljetnih ministrantica. U lipnju 2017. godine, osam mjeseci nakon sastanka s članovima obitelji žrtava u Đakovu, Hranić je prvi put poslije dobivanja tih informacija službeno došao u Sotin udijeliti sakrament krizme. U lokalnom mediju izašla je kratka vijest o događaju. Podsjećajući na stradanje mještana Sotina, u kojem su srpske vojne postrojbe 1991. godine ubile 68 civila i branitelja, nadbiskup je vjernicima rekao da 'moramo uvijek biti spremni oprostiti, ma kako to teško bilo'. U vijesti je potom navedeno da je 'Hranić biranim riječima zahvalio i mjesnom župniku vlč. Zlatku Rajčevcu, koji unatoč zdravstvenim problemima nastoji svoju župničku dužnost obnašati na zadovoljstvo i radost Sotinčana i Opatovčana'. Mjesecima svjestan teških optužbi protiv svećenika, Hranić ga je tako pohvalio za rad u istoj zajednici u kojoj je iskorištavao ministrantice.

U novinskom izvještaju nije navedena Hranićeva rečenica koju nam je potvrdila jedna sugovornica, prisutna toga dana u sotinskoj crkvi. Nakon što se biranim pohvalama osvrnuo na Rajčevca, Hranić je, tvrdi naš izvor, prozvao pojedine župljane zbog 'klevetanja' njihovog svećenika. Na upit o ovom istupu Hranić nam do zaključenja teksta nije odgovorio.

Svjedokinja nam kaže da u tom trenutku nije spominjao kome se zapravo obraća, niti je većina vjernika bila svjesna o čemu točno priča. Osobi koja je prijavila svećenika, koji je pored Hranića stajao za oltarom, odmah je bilo jasno. Napustila je crkvu prije završetka mise. Nekoliko tjedana poslije Hranićeve propovijedi u kojoj je spomenuo 'klevetanje' vjernika i pohvalu Rajčevca, ta je osoba poslala pismo ovom nadbiskupu.

'Lijepo ste nas nazvali da klevećemo svećenika. Mi govorimo istinu: pohvalili ste pedofila "zločinca", stoji na početku pisma ljutite intonacije, u kojem se Hranića podsjeća na onaj sastanak iz listopada 2016. godine. 'Pa kakav ste vi to čovjek? Isti kao i on. Rekli ste da ćete morati nešto napraviti u roku od 15 dana. Molili smo da ga sklonite s oltara da ne bi još nekom djetetu učinio zlo. A vi niste ništa

Poštovani biskupe Hraniću,

Svjesna sam da kao pojedinac (iako nisam jedina i pitanje je kad će drugi progovoriti) ne mogu se boriti protiv Vas i Vaše institucije. Vaš način života, uvjeti u kojima živite nije u skladu sa onim što propovijedate. Kakvu Vi moć i snagu imate? Čega se Vi igrate? Predstava za mene je završena, jer način na koji ste pokušavali doći do mene i moga djeteta je neoprostiva, prelazi sve granice moralnog i etičkog ponašanja, te u ovoj situaciji nisam naišla na ljudskost i čovjeka. Postala sam svjesna da mi je ponos živjeti skromno i siromašno kako bi spasila jedan ljudski život koji je uništio čovjek koji stoji na oltaru.

Sada Vam se obraćam kao roditelj. Zamislite kako je živjeti sa mišlju da je jedan svećenik uništio jednu mladost, ljepotu, pamet. Kakav osjećaj može imati jedna majka kada dijete ni u Crkvi nije sigurno od zla? Kakav čovjek moraš biti da dijete koristiš za pipanje i uživanje u svom bolesnom umu? Dali ste se ikada zapitali kolika bol i tuga može biti u čovjeku kada morate gledati svoje dijete kako pati a ne možete mu pomoći? Kada od jednog predivnog malog anđela koje ste donijeli na svijet i učili ga u vjeri, odjednom ne prepoznajete? Koliko neprespavanih noći, izbezumljenih dana u nadi da će te pronaći rješenje da spasite svoje dijete? A razlog? Zapitajte se?

GOSPODINE: BISKUPE ILI NADBISKUPE:
ODVETNICA JE REKLA DA ONAJ KOJI ZNA ZA ZLOSTAVLJANJE I NE UČINI NIŠTA ISTO JE KRIV KAO I ZLOSTAVLJAČ. MI SMO VAM PRIJAVILI ZLOSTAVLJANJE DJEVOJČICA, I VI NISTE NIŠTA UČINILI. PA MI IMAMO DOKAZE. BUDITE SRETNI DA NISMO ODMAH PRIJAVILI POLICIJI, HTJELI SMO TO MIRNO RIJEŠITI, DA NE DOĐE U JAVNOST. SAHO DA GA SKLONITE OD DJECE I SA OLTARA. A VI JOŠ UVIJEK DRŽITE PEDOFILA NA OLTARU I NAŽALOST JOŠ GA I HVALITE. SRAH VAS BILO. VI STE ČOVJEK BEZ OSJEĆAJA. TAKO STE NAPRAVILI DA VIŠE NEUVERUJEM NITI JEDNOM SVEĆENIKU

napravili (...) Budite sretni da odmah nismo prijavili policiji. Htjeli smo to mirno riješiti, da ne dođe u javnost, samo da ga sklonite od djece i s oltara. A vi još uvijek držite pedofila na oltaru i na žalost još ga i hvalite. Sram vas bilo. Vi ste čovjek bez osjećaja', dio je poruke upućene Hraniću, u kojoj su pripadnici klera nazvani 'mafijom' koja se međusobno štiti. U pismu mu je najavljeno da će ga prijaviti policiji. 'Kada (žrtva, op. a.) skupi snage da može sve ispričati na sudu onda ćemo sve reći (...) Ako Zlatko crkne vi ćete ići u zatvor jer ste sve zatajili. Odvjetnica je rekla da onaj koji zna za zlostavljanje a ne učini ništa, isto je kriv kao zlostavljač. Mi smo vam prijavili zlostavljanje djevojčica i vi ništa niste napravili', piše u pismu iz srpnja 2017. godine, u kojem je najavljena i prijava Vatikanu. 'Hvalite i branite pedofila i, još gore, držite ga na oltaru. I on nam se podmuklo smije kao vrag, a on i jest vrag. E sada znamo da moramo ići dalje. I iznad vas postoji gospodar, a to je papa. Poslat ćemo mu prijavu koju smo i mi i vi potpisali. A možemo i otići u Rim. Sklanjajte ga iz Sotina i općenito s oltara ako mislite da sve prođe mirno. Sada imate priliku jer je vrag bolestan (...) Sada ispada da je on žrtva, a ne djeca. Što mislite da li ga Bog kažnjava?' navodi se u tom pismu koje je zaključeno riječima: 'Zlostavljanje djece je zločin. Bog vas gleda.' Premda je pismo bilo potpisano, nadbiskup na njega nije odgovorio.

Dva mjeseca poslije, u rujnu iste godine, Rajčevac je i dalje obavljao svećeničke dužnosti. Prošlo je 11 mjeseci otkad je Hranić dobio uvjerljive informacije o njegovim teškim kaznenim djelima. Fotografije s lokalnih portala i društvenih mreža pokazuju da je nastavio voditi mise okružen i maloljetnim ministranticama u Sotinu i Opatovcu. No nakon pisma nadbiskup se našao u znatno nezavidnijoj poziciji: zapriječeno mu je da će prijava Vatikanu i hrvatskim vlastima biti podnesena mimo njega i da bi zbog, po njima nedopustivog ponašanja, mogao odgovarati na crkvenom i svjetovnom sudu.

Tog mjeseca, gotovo godinu dana po primanju informacija, nadbiskup je pokušao preko posrednika nagovoriti žrtvu da ona sve prijaví policiji. Nakon neuspjelog pokušaja da

U listopadu 2016. Hranića su u đakovačkom uredu posjetili pojedini sotinski župljani, među kojima i član obitelji žrtve svećenika Rajčevca. Obaviješten je da je Rajčevac godinama neprimjereno dirao ministranticu, pokazivao joj slike golih ženskih tijela, kao i svoj pištolj

stupi u kontakt, stiglo mu je novo pismo od člana obitelji bivše ministrantice s čijim je slučajem upoznat na sastanku krajem 2016. godine. Saznavši da Hranić nije poduzeo sankcije koje su od njega tražili i da je pokušao nagovoriti žrtvu da sama rješava problem s državnim vlastima, ta mu je osoba napisala da se ponaša kao da mu je vrlo lako uništiti život koji nije njegov. Poručila je da se pokajala što mu se obratila jer je shvatila da je njegovo ponašanje prema cijeloj situaciji 'ništavno'.

'Zamislite kako je živjeti s mišlju da je jedan svećenik uništio jednu mladost, ljepotu, pamet. Kakav osjećaj može imati jedna majka kada dijete ni u crkvi nije sigurno od zla. Da li ste se ikada zapitali kolika tuga i bol može biti u čovjeku kada morate gledati dijete kako pati a ne možete mu pomoći? Kada od jednog predivnog malog anđela kojeg ste donijeli na svijet i učili ga u vjeri odjednom ne prepoznajete?' pitala je Hranića. 'Niste pokazali ni dobru volju ni interes da se postavite u službi svoga nauka Crkve. Dokazano je da je takav teror identičan i vodi se kao seksualno zlostavljanje, psihičko ubijanje, nemogućnost normalnog procesa razvoja. Sve vi to znate i bolje od mene i zato me nemojte pokušati zavarati. Ovo vam pišem da vas zamolim da se više ne raspitujete za moje dijete (...) Dosta ste nam zla nanijeli', poručeno mu je u pismu, u kojem se Hraniću predbacuje i zato što je na krizmi u Sotinu izjavio da se 'svećenika kleveće'. 'Da vam je bilo imalo stalo skupili

'Zamislite kako je živjeti s mišlju da je jedan svećenik uništio jednu mladost...', pismo iz rujna 2017. (Foto: Novosti)

‘Ordinarijat je o primljenim navodima uputio pisanu obavijest nadležnim tijelima Državnoga odvjetništva. Nakon izvidnih radnji Ordinarijat je o navedenom slučaju, zajedno s prikupljenim saznanjima do kojih je tada mogao doći, informirao i nadležno tijelo Svete Stolicy, tj. Kongregaciju za nauk vjere’, odgovorili su nam iz Hranićeve nadbiskupije

bi bivše ministrantice i razgovarali s njima, jer ja jesam. Birao je žrtve i djeca su mi (to) rekla’, piše u poruci. Hranicu je na kraju dano do znanja da nakon svega više ne pokušava doći do žrtve. Poslije svih propusta nisu željeli imati veze s njime.

U prosincu 2017. godine, tri mjeseca nakon što mu je upućeno zadnje pismo i 14 mjeseci po dobivanju prvih informacija o zlostavljanju, iz Đakovačko-osječke nadbiskupije Državnom odvjetništvu poslan je zapisnik razgovora iz 2016. godine. Crkva je u svojoj istrazi saslušala i Rajčevca. Nisu nam odgovorili kad su s njime razgovarali niti je li priznao zločin ili ga je negirao. Iz drugih izvora smo došli do informacija da je negirao optužbe i tvrdio da mu se podmeće. Policijska istraga je pokrenuta. U veljači 2018. godine pripadnici MUP-a uzeli su iskaz najmanje jedne žrtve. Premda

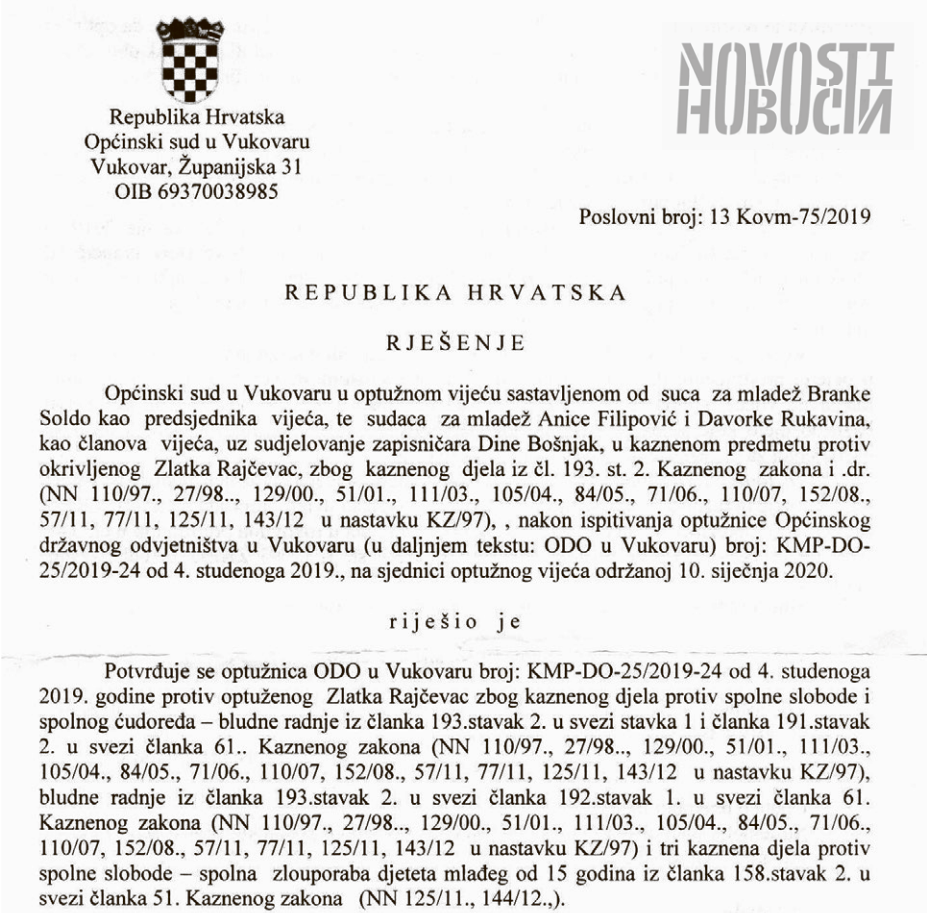
su crkveni zakoni koji reguliraju svećeničke prijestupe odvojeni od rada javnih institucija, Vatikan savjetuje biskupe da u takvom slučaju reagiraju. Ako je skoro cijelu jednu godinu odbijao privremeno maknuti Rajčevca s oltara u Sotinu i obližnjem Opatovcu, izvidi policije i dokazi koje je Hranic odavno imao bili su više nego dovoljni za takav potez. Trebao ga je odavno lišiti javnih dužnosti i zabraniti mu pristup djeci, a ovo je bio još čvršći povod.

Međutim, desilo se suprotno. Fotografije koje smo pregledali pokazuju da je Rajčevac nastavio držati mise u Sotinu i obližnjem Opatovcu. Nekoliko puta i u društvu nadbiskupa Hranica. U veljači 2018. godine, u jeku policijske istrage, Hranic ga je pozvao u đakovačku katedralu sa svećenicima cijele nadbiskupije. Tamo je 29. ožujka održana misa i u čast ‘zlatnog jubileja’ – 50 godina svećeništva Zlatka Rajčevca. Istog mjeseca Rajčevac i Hranic u sotinskoj crkvi su blagoslovili obnovljen oltar. U prisutnosti vukovarskog gradonačelnika IVANA PENAVE i drugih gradsko-županijskih dužnosnika, Rajčevac je kazao da se njegovim vjernicima 1945. i 1991. godine prijetilo da će ostati bez crkve. ‘Danas, nakon svih peripetija, crkva stoji na ovom mjestu i daj Bože da nam ova događanja budu poticaj – da nas ima, da ima tko u nju dolaziti’, poručio je.

Nadbiskup je ovom prigodom podsjetio na žrtve Domovinskog rata i rekao da ‘teško zarastaju rane naših srca i puno se teže obnavlja teško narušeno povjerenje’. Pozvao je vjernike da poput Isusa praštaju i tako prekinu spiralu mržnje, nasilja i zla. ‘Neka vam ovaj oltar bude izvor duhovne snage i duhovnog zdravlja, kako biste se mogli potvrđivati kao Isusovi učenici i njegovi svjedoci’, kazao je nadbiskup u crkvi u kojoj su se više od jednog desetljeća odvijala zlostavljanja djevojčica. Izrazio je na kraju ‘srdačnu zahvalnost svima koji su se ugradili u obnovu crkve i oltara, ponajprije župniku Rajčevcu...’

Ako mu mučna ispovijest, ovlasti iz kanonskog zakona ili policijska istraga dotad nisu bile dovoljne da ga odstrani iz javnoga života, 16. travnja 2018. godine Hranic je dobio krajnji razlog za takav potez. Rajčevac je tog datuma imao 75. rođendan. Prema vatikanskom zakonu, kad navrš 75 godina svaki je župnik obavezan podnijeti ostavku na dotadašnje dužnosti. Nadležni nadbiskup potom donosi odluku hoće li prihvatiti ili odgoditi njegov zahtjev, odnosno eventualno produžiti mandat ‘nakon što razmotri sve okolnosti osobe i mjesta’ u kojem službuje.

Rajčevac je imao više od nekoliko uvjeta za završetak radnog vijeka. Osim godina i

fizičke bolesti, izazivao je dodatne traume vjernicima koji su znali za njegovo zloćudno ponašanje. Međutim, Hranic ga ni tada nije umirovio. U tom trenutku već je godinu i pol imao validne informacije o zločinu nad maloljetnim župljankama. Na to su ga podsjetili pojedini vjernici i članovi obitelji žrtava u dva potresna pisma. Nadbiskupija je, uostalom, dostavila optužbe policiji. Premda smo u dva pisana zahtjeva za očitovanjem Hranica zamolili da objasni zašto Rajčevca nije poslao u mirovinu, do zaključenja teksta na to pitanje nije odgovorio.

U ožujku 2019. godine Hranic je opet održao misu s Rajčevcem, ovaj put u crkvi u Opatovcu. Ondje su krstili dijete. Osim Rajčevca i Hranica, za oltarom su bile ministrantice. Nadbiskup je pohvalio obitelj krštenog djeteta, kazavši da je ‘lijepo imati za koga živjeti’. Rajčevac je zahvalio Hranicu na dolasku i izrazio radost vjerničkog puka zbog novog člana njihove župne zajednice. ‘Jer ovakva su okupljanja kršćanskoj zajednici lijepa i poticajna prigoda’, zaključio je. U travnju iste godine Rajčevac je navršio 76 godina, ali ni tada nije umirovljen.

Optužnica protiv Zlatka Rajčevca iz studenog 2019. godine (Foto: Novosti)

Nakon istrage i prikupljanja iskaza žrtava, u studenom 2019. godine vukovarsko državno odvjetništvo podignulo je protiv njega optužnicu. Optužen je za zlostavljanje pet bivših ministrantica u istoj župi. Optužnica je obuhvaćala događaje koji su se odvijali u razmaku od gotovo 15 godina, počevši od ranih dvijetisućitih. Žrtve je vrebao kad su imale između devet i deset godina, nakon čega je zlostavljanje godinama nastavljeno. Bludničio je nad djecom različitih generacija: početkom dvijetisućitih i potom u startu naredne dekade.

Osim s policijom, žrtve su tijekom 2019. godine razgovarale i s nadležnim socijalnim službama, koje su potvrdile vjerodostojnost njihovih iskaza. Rajčevac je optužen za više kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoreda. Za bludne radnje koje su zakonski izjednačene sa spolnim odnošajem s djetetom, za tri kaznena djela protiv spolne zlorporabe djeteta mlađeg od 15 godina i za zlorporabu položaja u navedenom kontekstu. Minimalno mu je prijetilo oko pet godina zatvora. Budući da je ista kaznena djela ponavljao s maloljetnicama, sud je imao obavezu donijeti presudu koja je po zakonu propisana za najteže od navedenih djela.

Rajčevac je pritom tvrdio da je nevin. Njegov odvjetnik IGOR PLAVŠIĆ tražio je od suda u Vukovaru obustavu postupka i odbacivanje optužnice iz tehničko-pravnih razloga. U odgovoru na optužnicu poručio je da činjenični navodi nisu potkrijepljeni dokazima iz prethodnog stadija postupka. Optužnicu je potom opisao kao napad na Katoličku crkvu. ‘Nameće se zaključak da se u konkretnom slučaju radi o progonu katoličkog svećenika te postupanju s namjerom da se baci ljaga na Katoličku crkvu’, naveo je Plavšić. Đakovačko-osječka nadbiskupija nije nam odgovorila na pitanje jesu li financirali ovakvu obranu optuženog Rajčevca.

Sud u Vukovaru prihvatio je optužnicu 10. siječnja 2020. godine. Suđenje, međutim, nikad nije održano. Do daljnjeg je odgođeno zbog epidemije Covida. Rajčevac, koji je iz Sotina u međuvremenu nevoljko preseljen u đakovački dom za svećenike, razriješen je službe 21. ožujka 2020. godine dekretom Đure Hranica. Dan poslije je umirovljen. Imao

Crkvena procedura

Kanonski zakon ima detaljno razrađene postupke protiv optuženih svećenika u slučajevima zlostavljanja maloljetnika, što spada među najteža kažnjiva djela. U slučaju Rajčevac nadležna crkvena osoba za provođenje sankcija bio je Hranic. Po crkvenom zakonodavstvu, crkveni hijerarh, odnosno (nad)biskup, treba pokrenuti preliminaru istragu nakon zaprimanja prijave kako bi utvrdio imaju li pritužbe minimalno privid istine. Nadbiskup je potom obavezan obavijestiti Kongregaciju za nauk vjere, krovno vatikansko tijelo za zlostavljanje u Crkvi, koja mu sugerira provedbu daljnjeg postupanja. U prvoj fazi, dakle, nije potrebno prikupiti sve dokaze, dovoljno je tek da optužbe nisu očigledno lažne. Hranic je već u listopadu 2016. imao pregršt indicija da donese potvrđan zaključak. Istraga mora biti ‘brza i objektivna’ i vođena tako da ‘svačije dobro ime u postupku nije ugroženo’, što znači i ugled svećenika, koji ima pravo na odgovor. U isto vrijeme vodi se računa i o dobrom imenu prijavitelja. Optužbe župljana da ih je Hranic prozivao zbog ‘klevetanja’ svećenika, i to osam mjeseci nakon prijave, u potpunosti su suprotnosti s vatikanskim uputama. Hranic je pritom imao ovlasti da ga u bilo kojoj fazi početne istrage privremeno odstrani s oltara dok traje postupak. U kanonskim odredbama propisano je i da ‘s ciljem sprečavanja skandala, zaštite slobode svjedoka i provođenja pravde, u bilo kojem stupnju postupka’ nadbiskup može ‘nametnuti i zabraniti javnu službu optuženom svećeniku na određenom području ili teritoriju, a može mu

u potpunosti zabraniti javno sudjelovanje na misama’. Ne znači da je time prejudicirana svećenikova krivnja. Radi se o mjeri predostrožnosti o čijem uvođenju odlučuje nadbiskup. Ako se krivnja na koncu ne utvrdi, svećeniku se vraćaju sve ovlasti. Takve se mjere uvode i zbog zaštite dobrobiti djece s kojom bi mogao imati kontakt. Nakon zaprimanja prijave od nadbiskupa, Kongregacija povratno šalje sugestije o tome treba li u nastavku postupka nadbiskup izvansudskim putem uvesti sankcije svećeniku ili aktivirati prvi stupanj crkvenog suđenja. Savjet iz Vatikana pritom se opet snažno oslanja na osobne opservacije, mišljenja i preporuke nadbiskupa. Ako izvansudskim putem biskup dokaže krimen, dekretom donosi adekvatnu kaznu svećeniku, koju treba potvrditi Kongregacija. Kazne variraju. No ako se dokaže zlostavljanje maloljetnika, svaka izrečena mjera, bilo sudskim ili izvansudskim putem, podrazumijeva povlačenje optuženog svećenika iz javnosti, bilo da je riječ o izbacivanju iz kleričkog staleža ili naputku da do kraja života moli za svoje žrtve bez prava da se u javnosti predstavlja svećenikom. Život u pokori, uz micanje iz javnosti, inače se najčešće propisuje svećenicima koji su poodmakle dobi ili ozbiljno bolesni. Rajčevac je početkom 2017. bio star i bolestan, ali ga je Hranic još tri godine držao za oltarom, među djecom. Premda nam je nadbiskupija odgovorila da su pokrenuli izvide i obavijestili Kongregaciju, nisu željeli otkriti kad su točno donijeli navedene odluke i jesu li uopće uveli ikakve mjere protiv Rajčevca.

je 76 godina i 11 mjeseci. Gotovo pola života proveo je u Sotinu i Opatovcu. Epidemija je onemogućila nadbiskupa da sudjeluje u nje-govoj oproštajnoj misi prije penzije. Vijest s lokalnog portala pokazuje da je imao takvu namjeru. ‘Svečani oproštaj trebao je biti na mi-snom slavlju, koji je trebao predvoditi mons. Đuro Hranić. Nažalost zbog epidemije corona virusa isti je odgođen za neka bolja vremena. Vlč. Zlatko Rajčevac ovu je župu vodio od 24. prosinca 1984. godine – punih 36 godina 2 mjeseca i 28 dana.’

Sve što je vjerojatno mislio reći na zadnjoj misi Zlatka Rajčevca, a nije mogao zbog pan-demije, Hranić je na kraju kazao na njegovom sprovodu. Rajčevac je preminuo 9. svibnja 2021. godine u KBC-u Osijek. Misu zadušnicu u njegovom rodnom Šagu pored Valpova pred-vodio je pomoćni biskup đakovačko-osječki IVAN Čurić. U prisutnosti brojnih svećenika ove nadbiskupije, najzapaženiji istup na po-sljednjem ispraćaju imao je Čurićev nadre-đeni, nadbiskup Đuro Hranić. ‘Bio je čovjek pun empatije, veoma osjećajan, koji je volio svoje župljane. Bolno je proživljavao njihova stradanja te je slušao patnje i dijelio bol pre-živjelih župljana’, rekao je Hranić o Rajčevcu, dodajući da se ‘nikada nije žalio, nego je sve tiho i strpljivo nosio’ i da je uz to ‘živio doista skromno, siromašno i isposnički’. Opisuju-ći pokojnog svećenika, rekao je i kako ga je ‘krasila plemenita i duboka, produhovljena i umjetnička ljudska duša koja se pretakala u stihove, pisala pjesme i povremeno slikala’. Nakon riječi hvale za Rajčevca osvrnuo se i na optužbe koje je godinu prije potvrdio i Općinski sud u Vukovaru. Nije pritom otkrio o čemu točno priča. ‘Dragi Zlatko, cijenio sam te jer ti si pobijedio samoga sebe, a to je naj-teže. U teškim životnim uvjetima, prepušten samome sebi, u maloj župi, ostao si ustrajan i vjeran sebi i svojoj riječi. Rijetki nakon što ih načne bolest, ustraju u samokontroli i u dobru kao što si ti ustrajao, godinama, sve do svoje smrti. Morao si se nositi i s veoma neugodnom optužbom i zbog toga si krvario, ali si ostao miran i uspravan, ne zamjerajući onima koji su te u svojoj nevolji optuživali. U svemu veoma tih, ponizan i skroman...’, rekao je Hranić.

Čovjeka koji je negirao optužbe o zlostavlja-nju sotinske djece, tvrdio da ga žrtve kleveću i da je riječ o zavjeri s ciljem blaćenja ugleda Katoličke crkve, Hranić je otpratio u grob kao mirnog i uspravnog svećenika koji je volio svo-je župljane i ustrajao u dobru. Pojedini članovi obitelji žrtava, koje do danas imaju psihičke traume zbog Rajčevca, pročitali su njegovo

obraćanje na više vjerskih portala. Posebno ih je šokirala Hranićeva poruka da pokojnik do kraja ‘nije zamjerao’ onima koji su ga ‘u svojoj nevolji optuživali’. Nakon višegodiš-nje nadbiskupove zaštite Rajčevca, prozivki s oltara da ga kleveću i produženja mandata u crkvi gdje su se zlostavljanja odvijala, te su riječi vidjeli kao njegovu posljednju obranu serijskog seksualnog predatora i ponižavanje njegovih žrtava.

Nekoliko mjeseci prije njegove smrti, u rujnu 2020. godine, Hranić je zbog ovog slučaja prijavljen Vatikanu. U priloženoj dokumentaciji do koje smo došli izlistana je kronologija njegovih propusta i jedno od citiranih pisama koje mu je poslano u ljeto 2017. godine. Njegovu odgovornost Vatikan bi mogao detaljno ispitati i utvrditi temeljem odredbe koju je papa Franjo objavio u svib-nju 2016. godine, pet mjeseci prije nego što je Hranić bio upućen u informacije o Rajčevcu. Suočen s nizom slučajeva u kojima su lokalni (nad)biskupi u svijetu zataškavali pedomofiliju podređenih svećenika ili nesavjesno vodili postupak njihova sankcioniranja, odlučio je reagirati. Prema toj odredbi, svaki (nad)bi-skup može biti uklonjen iz svoje službe ako je zbog nemarnosti učinio ili pak nije spriječio čine koji su prouzročili veliku štetu drugima, bilo da je riječ o osobama ili o svekolikoj za-jednici. Ta šteta može biti fizička, moralna, duhovna ili materijalna. Papa je u dokumen-tu objasnio da biskup može biti uklonjen je-dino u slučaju teške manjkavosti u marnosti koju od njega zahtijeva njegova pastoralna služba, čak i bez njegove teške moralne kriv-nje. ‘Ako je pak riječ o zloporabi maloljetnika ili odraslih ranjivih osoba, dostatno je da ta manjkavost (u marnosti, op. a.) bude važna’, piše u toj odredbi iz 2016. godine. Članovi obi-telji žrtava s kojima smo razgovarali uvjereni su da je Hranić bio nesavjestan, neodgovoran, nemaran i da snosi moralnu krivnju za pro-duženje njihovih patnji. Kažu da je svojim ponašanjem dodatno traumatizirao i njih i njihovu djecu. Smanjio je i broj vjerske za-jednice u Sotinu: nekolicina župljana prestala je ići u tamošnju crkvu, neke su se žrtve od-selile zato što više nisu mogle gledati svoga zlostavljača.

Iz Kongregacije za nauk vjere, krovnog va-tikanskog tijela za svećeničko zlostavljanje i sankcioniranje biskupa, nisu odgovorili na naš opsežni dopis u kojem smo naveli sve spor-ne poteze nadbiskupa Hranića niti su poslali komentar na pitanje jesu li pokrenuli istragu nakon što je prijavljen 2020. godine. Uoči obja-ve teksta u dvije mail-poruke Hraniću smo

Kronologija događaja

- 25. listopada 2016. – sotinski župljani na sastanku s Hranićem imenovali jednu žrtvu i spomenuli drugu. Hranić im odgovorio da mora reagirati ‘u roku od 15 dana’
- 25. lipnja 2017. – Hranić u Sotinu krizmao djecu s Rajčevcem, zahvalio mu biranim riječima i prozvao župljane zbog njegova ‘klevetanja’
- srpanj 2017. – Hranić primio pismo župljanke koja ga je prozvala zbog komentara o ‘klevetanju’, u pismu najavila prijavu policiji i papi
- 4. rujna 2017. – Hranić preko posrednika pokušao neuspješno nagovoriti žrtvu da ona sve prijavi policiji
- rujan 2017. – Hraniću poslano novo pismo od člana obitelji žrtve. Poručeno mu je da više ne pokušava kontaktirati teško traumatiziranu žrtvu ili njezinu obitelj
- 17. prosinca 2017. – iz Đakovačko-osječke nadbiskupije Rajčevca su prijavili Državnom odvjetništvu
- veljača 2018. – policija razgovarala sa žrtvom
- 29. ožujka 2018. – u jeku policijske istrage Rajčevac u đakovačkoj katedrali uz vodstvo Hranića obilježio 50. godina zaređenja
- 16. travnja 2018. – 75. rodendan Zlatka Rajčevca, krajnji rok za umirovljenje po crkvenom zakonu. Hranić ga nije umirovio ni kad je navršio 76 godina
- 4. studenog 2019. – vukovarsko državno odvjetništvo podignulo je optužnicu protiv Rajčevca, optužen je za zlostavljanje pet bivših ministrantica u istoj župi
- 10. siječnja 2020. – Općinski sud u Vukovaru prihvatio optužnicu
- 22. ožujka 2020. – Hranićevim dekretom Rajčevac je umirovljen, tri i pol godine nakon što je nadbiskup saznao za optužbe
- rujan 2020. – Hranić prijavljen Vatikanu
- 9. svibnja 2021. – Rajčevac preminuo. Hranić mu na sprovodu rekao da je ‘ostao miran i uspravan, ne zamjerajući onima koji su ga u svojoj nevolji optuživali’

dali priliku da se očituje na sve problematične detalje iz ove priče. Nadbiskup nije odgovorio na većinu pitanja.

Nadbiskupijski ured za štampu poslao je jedan dopis u kojem su dali skraćen prikaz Hranićeve verzije priče. Rekli su da je on ‘po-duzeo sve potrebne istražne i obavijesne ko-rake’. ‘Nadbiskupski ordinarijat bio je također upoznat s činjenicom da osoba koja je navede-na kao oštećena nije spremna osobno govoriti o navedenim doživljajima od strane svećenika Rajčevca, osim u sklopu duhovno-psihološko-ga savjetovanja, što je učinila u okviru jednoga od savjetovališta u krilu Đakovačko-osječke nadbiskupije’, piše u odgovoru. Nadbiskup-ski ordinarijat zatražio je i ‘očitovanje samoga svećenika Zlatka Rajčevca, koji je u vrijeme izjava o navodnom zlostavljanju već bio u po-odmakloj dobi i dijelom narušenoga zdrav-stvenoga stanja’. ‘Ordinarijat je o primljenim navodima uputio pisanu obavijest nadležnim tijelima Državnoga odvjetništva. Nakon izvid-nih radnji Ordinarijat je o navedenom slučaju, zajedno s prikupljenim saznanjima do kojih je tada mogao doći, informirao i nadležno tijelo Svete Stolice, tj. Kongregaciju za nauk vjere’,

najvažniji su dijelovi odgovora Hranića i nad-biskupije koju vodi.

Dodali su da nisu ravnodušni na neprav-de i zla učinjena prema bilo kome, posebno kad je riječ o djeci, maloljetnim i ranjivim osobama. Kažu da su uspostavili snažnije me-hanizme zaštite i prevencije, upoznavanje i promicanje jasnih smjernica i uputa crkvenih dokumenata koji govore o zaštiti maloljet-nih i ranjivih osoba, održavanje tematskih seminara prevencije i savjetovanja koji su već provedeni i dalje se provode u različitim ambijentima života i djelovanja Crkve, u nje-zinim brojnim ustanovama i zajednicama, te na značajnom mjestu spremnost u pružanju podrške i pomoći osobama koje su doživjele neki oblik zlostavljanja, kako bi nakon bolnih iskustava zacijelile njihove duboke rane. U unaprjeđenje brige za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba posljednjih su godina uklju-čena savjetovališta koja djeluju pri Đakovač-ko-osječkoj nadbiskupiji, stoji u njihovom odgovoru, u kojem su poručili kako vjeruju da potpisani novinar ima ‘na umu činjenicu da je svećenik Zlatko Rajčevac preminula osoba te mu, kao i svakoj drugoj osobi, već iz civilizacijskih razloga, pristupamo s doličnim ljudskim pijetetom’.

Iz odgovora je jasno, između ostalog, da je nadbiskupija obavijestila Vatikan o slučaju. Na izravan upit nije nam rečeno kad im je poslan dopis i kako su na njega odgovorili. Poprilič-no je izvjesno da od Hranića nisu dobili dobar dio informacija koje smo ovdje iznijeli. Zašto Rajčevac nije privremeno suspendiran, zašto mu je u dobi zreloj za umirovljenje produžen mandat, zašto ga je Hranić hvalio i držao mise s njim u Sotinu, zašto mu je dozvolio da i dalje bude okružen djecom, zašto je prozivao one koji su ga prijavili... samo su neka od pitanja na koja nam nije odgovorio. Ostali smo uskraćeni i za odgovor na pitanje hoće li se nadbiskup ispričati žrtvama i njihovim obiteljima te raz-matra li možda zbog slučaja Rajčevac samoini-cijativno podnijeti ostavku. ■

** Ovaj tekst je nastao u okviru projekta PING (Podrška istraživačkom novinarstvu Gongga).*

** Ukoliko imate bilo kakve informacije o sek-sualnom zlostavljanju unutar Katoličke crkve u Hrvatskoj ili unutar ostalih vjerskih zajednica, potpisanom novinaru možete se obratiti na slje-deći mail: hrvoje.simicevic@portalnovosti.com. Jamčimo anonimnost i zaštitu izvora.*

U jeku policijske istrage – Rajčevac, Hranić i Marin Srakić 2018. u đakovačkoj katedrali (Foto: Đakovačko-osječka nadbiskupija)

Сложне против мрака

Дошле смо из Сплита, Лошиња, Крижеваца, Пакраца, Вуковара и Вировитице на антипротест такозваним молитељима јер ни њихов скуп ни однос државе према женама није у складу с уставним вреднотама, поручила је активисткиња Мирјана Билопавловић с главног загребачког трга прве суботе у фебруару

ОНО што се догађало у пријеподневним сатима прве фебруарске суботе на загребачком Тргу бана Јелачића упућује на јачање свијести о нужности борбе против ретрадиционализације хрватског друштва. Наиме, екстремни католици који се за то залажу на главном загребачком тргу молили су гласно већ четврти пут. Тај 'мирољубив и аполитичан догађај у Загребу организира братство Витезови Безгрешног Срца Маријина', стоји у позиву организатора, а моли се између осталог 'за домовину, мир и обраћење хрватског народа; за мушкарце – да постану духовни ауторитети у обитељи који ће храбро свједочити и преносити католичку вјеру; за живот у предбрачној чистоћи и чедност у одијевању и понашању те за обнову католичких бракова' и што је важно истакнути, 'за престанак побачаја и отвореност брачних парова животу'.

На опасности тог 'мирољубивог догађаја' први су упозорили умјетница Аријана Лекић-Фридрих и удруга Домино који су такођер по четврти пут дошли на трг како би одржали заједничку интервенцију под називом 'Тиха миса' и у тишини се супротставили пропагирању патријархалних вриједности и наметању архаичних модела родних подјела и друштвених улога.

'Ово је већ четврта 'Тиха миса' коју организирамо јер желимо упозорити и на поразну статистику о сигурности жена у друштву. Прошли мјесец имали смо 13 ружа за 13 жртава фемцида у Хрватској прошле године, а сада једну бијелу ружу за жену која је преживјела фемцид, али није њезино дијете. Вољели бисмо чути што градске власти, полиција и Каптол кажу о онима који моле за протууставна права уз нека усташка обиљежја. Заговара се нешто ретроградно, овај скуп је дискриминаторан, али они уредно добивају дозволу за њега', казала је умјетница но-

Грађанке и грађани против заговарања патријархата и ограничавања женских права

винарима и најавила да ће се 'Тихе мисе' одржавати све док трају јавна окупљања молитеља.

Овога пута Аријани Лекић-Фридрих и члановима удруге Домино прикључили су се и бројни грађани и грађанке који су дошли дати подршку борби за женска права и супротставити се онима који их желе ограничити.

Протест су организовале и на њега позвале чланице Женске мреже које су за ту прилику дошле из многих крајева Хрватске.

— Дошле смо из Сплита, Лошиња, Крижеваца, Пакраца, Вуковара и Вировитице на антипротест такозваним молитељима јер ни њихов скуп ни однос државе према женама није у складу с уставним вреднотама. Моли се на оним мјестима која су за то предвиђена – у цркви, код куће у миру или у себи и за себе. Зато се ту ради о злоупотреби вјере и Бога. Прави вјерници не понашају се тако – рекла нам је дугогодишња невладина активисткиња Мирјана Билопавловић из Пакраца.

Она сматра важним да се показало да

има људи који се томе супротстављају и јасно изражавају свој став. Иза нас не стоје јаке организације ни средства из богзна којих извора, али морамо протестирати како би нас јавност видјела и прикључила нам се. Зато требамо бити на овом тргу и прве суботе у марту, додала је Билопавловић напоменувши да је, барем у контексту медија, ефикасније демонстрирати у Загребу.

— Не можемо се у 21. стољећу враћати неколико стољећа унатраг у правима жена. Жалосно је да морамо показати младима да се права тешко стичу, али се без њих лако остаје. Неравноправност сполова је та која генерира насиље. Да је стање добро, жене не би бјежале у склоништа као жртве насиља. Цијели се сузав брине да се починитељу ништа не догоди, а копа се по прошлости жртве: како је била обучена, да ли је пила, да ли је имала више партнера, и слично – казала нам је Деса Колесарић из Вировитице.

Подршку женама дао је и еуропарламентарац ПРЕДРАГ ФРЕД МАТИЋ који се активно залаже за равноправност сполова. — Оно што се догађа неодољиво подсећа на Пољску и Мађарску, а кад спомињемо те двије земље, не можемо бити превише оптимистични. Поред толиких проблема највећа је брига неким у Хрватској како се жене одијевају и понашају. Зато очекујем од молитеља да се и они приме усисивача и покажу како воле жене. Многи Иранци кажу да због оног што се дешава у њиховој земљи нису поносни што су Иранци. Једино у Хрватској неки желе бити Иранци, али нећемо им то допустити, док год су овдје странке и невладине удруге. Немам ништа против да се нетко моли, међутим оно што се иза таквих скупова крије, видјели смо у повијести, води према ломачама. Нећемо допустити да жене буду друготне – истакнуо је Матић.

Питали смо га плаши ли се да ће и Хрватска у том смислу постати као Пољска.

— Ако им допустимо – хоће. Они улазе гдје год могу, а воде их маргиналици који желе постати нетко и нешто. Док се жене премлађују, они се брину хоће ли жене бити чедно одјевене. То нису позитивне поруке – нагласио је и позвао молитеље да се искажу у добрим стварима.

Коментирао је и присутност жена међу онима који су клечали.

— Кад смо говорили о доступности менструалних потрештина и поломили се да се смањи порез, онда у Сабору устане жена и каже да то не треба. А и кад смо се у Европском парламенту борили да мушкарци и жене буду једнако плаћени, такођер је жена рекла да то није потребно – објаснио је Матић.

Међу окупљенима је било и доста чланица 'Храбрих сестара', организације која женама пружа подршку, информације о побачају, односно гдје га могу обавити и која су њихова права.

— Ми не договарамо побачаје, али женама које се на то одлуче пружамо емоционалну подршку, поготово кад због стигме не могу рећи укућанима да су трудне. Поштујемо њихову анонимност. Ако долазе из других градова, осигуравамо им смјештај и дајемо информације гдје могу обавити захват у иноземству, с обзиром на лошу праксу у Хрватској. Осим што се већина лијечника позива на позив савјести, има пуно случајева одуговлачења док не буде прекасно за легалан побачај или због негодности у комуникацији. Дјелујемо у Хрватској и Словенији, али су нам се почела јављати жене из Србије и БиХ – рекла нам је НАДА ПЕРАТОВИЋ из 'Храбрих сестара'.

Група активиста Радничке фронте отишла је и међу молитеље, али осим смркнутих погледа, питања што ће они ту и уношења у лице, ништа се није десило, можда и због присуства полиције која је раздвајала два скупа.

— Јавни простор морамо обранити од говора нетолеранције јер нетолерантне не можемо толерирати. Не можемо толерирати заговарање ограничења женских слобода и права те повратак патријархата јер то води забрани побачаја. Побачај треба поново ставити у Устав и тако га заштитити као право које је, за разлику од Словеније или Србије, у Хрватској избачено током 90-их – рекла нам је Катарина Пеовић из РФ-а.

Осим што су били бројнији, поборници женских права постигли су још једну симболичну побједу: након неког времена 'молитељи' су се тихо повукли без изјава, што је попраћено повицима и махањем заставама дугиних боја и духовитим транспарентима. ■

Društvo naprijed, žene i Romi stoj

Istraživanje pučke pravobraniteljice pokazuje da se broj građana koji gaje predrasude smanjio u pogledu svih ugroženih skupina osim žena i Roma – čak četvrtina anketiranih smatra da žene nisu jednake muškarcima, dok ih više od polovice tvrdi da Romi ne žele raditi

NEŠTO se ipak kreće. Od 2016. naovamo smanjio se broj građana Hrvatske koji ne bi željeli da im dijete stupi u brak s osobom druge vjere, nacionalnosti ili boje kože. Manje je i onih koji tvrde da se ne druže ili surađuju sa Srbima, kao i onih koji bi osjetili nelagodu kad bi doznali da im je kolega na poslu ili susjed gej, odnosno lezbijka. U padu je i broj građana koji gaje predrasude prema osobama s invaliditetom i duševnim smetnjama, onih koji smatraju da ne treba zapošljavati azilante, da su beskućnici sami krivi za situaciju u kojoj se nalaze ili da su starije generacije nesposobnije od mlađih. Isto vrijedi za većinu stereotipa koji se inače vežu u različite društvene skupine obuhvaćene 'Istraživanjem o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije'. Osim kad su u pitanju žene i Romi.

Radi se o periodičnom istraživanju Ure-da pučke pravobraniteljice koje se provodi od 2009., a posljednji krug je krajem prošle godine po narudžbi napravila agencija Ipsos na nacionalno reprezentativnom uzorku od tisuću ispitanika. Njime su ogoljeni i negativni trendovi, pa je tako u proteklih šest godina porastao broj građana koji podržavaju stereotipni stav o nejednakosti žena i muškaraca u društvu zbog toga 'što nisu jednaki po prirodi'. Sada to smatra 24 posto, odnosno četvrtina ispitanika, dok je 2016. to bio slučaj s petinom. Još su izraženije predrasude prema Romima, za koje više od polovine građana i građanki, njih čak 55 posto, tvrdi da žive od socijalne pomoći i ne žele raditi, što je sedam posto više nego u ranijem krugu istraživanja. — Teško da nas negativni trendovi mogu iznenaditi pa tako spomenuti rezultati crno na bijelo potvrđuju ono s čim se različite diskriminirane društvene skupine, a među njima i žene, susreću iz dana u dan, svedjedno govorimo li o sektoru rada, pravosuđu, zdravstvu ili postupanju policije – govori za Novosti ANA LOVREKOVIĆ iz feminističkog kolektiva Faktiva.

Izraženiju zastupljenost stava prema kojem žene i muškarci ne mogu imati jednaku ulogu u društvu, smatra Lovreković, možemo gledati kao posljedicu težnji i uspjeha zagovornika obiteljstva koji odnedavno kleče po trgovima i institucija koje navodno trebamo gledati kao saveznike. Ali i sustava koji temeljito uništava javne servise, a koji su ne tako davno omogućili ženama da izađu iz nametnute im uloge brige o partneru i djeci, tj. nuklearnoj, ali i široj obitelji.

— Javno obeshrabrujući žene da donose odluke o svom životu, u praksi im tu mogućnost nastoje oduzeti, bilo konkretnim udarima na njihov materijalni položaj bilo zagovaranjem retradicionalizacije. Ako pak žene ne žele prepustiti drugima da odlučuju u njihovom ime, onda ih se nastoji kazniti, i moralnom osudom i raznoraznim postupcima koji im direktno ugrožavaju živote poput odbijanja vršenja pobačaja ili inzistiranja na ostanku u kućanstvu u kojem su svakodnevno izložene nasilju – kaže Lovreković.

— Pridodamo li tu mehanizme poput propagiranja čednosti i nenametljivosti, srama, pokornosti i drugih poželjnih 'vrlina' koje služe tapšanju osjećaja moći kod muškaraca, a koje su se iz crkvenih klupa proširile i u obrazovni sustav, javnu televiziju i sudnice, moguće je donekle zaokružiti priču o razvoju regresivnih stavova – dodaje aktivistkinja Faktiva.

Uz predrasudu da Romi ne žele raditi, među građanima RH izražen je i stav da pripadnici te nacionalne manjine koji rade u uslužnim djelatnostima odbijaju mnoge klijente. Toga stava drži se nešto više od četvrtine ispitanih, a približno toliko otvoreno ih je izjavio da bi im, kad bi imali vlastitu firmu, bio problem zaposliti Rome. SUZANA KRČMAR, predsjednica Saveza Roma RH Kali Sara, kaže da su je takvi rezultati razočarali, ali i da, s obzirom na to da je upoznata sa situacijom na terenu, nije previše iznenađena.

— Samo istraživanje iz kojeg se vidi da su Romi više diskriminirani od azilanata, beskućnika, LGBTIQ osoba i osoba s invaliditetom te drugih nacionalnih manjina, nažalost, i brojčano pokazuje ono što pripadnici romske zajednice svakodnevno osjete na svojoj koži. Predrasude su i dalje jake i ovo istraživanje pokazuje da posao na njihovom razbijanju neće tako skoro završiti. Jasno, iluzorno

je očekivati da će postojati društvo u kojem uopće nema predrasuda prema drugim skupinama ili pojedincima, ali dokle god 55 posto ispitanih ima stav da većina Roma ne želi raditi jasno je da tu ima jako, jako puno prostora za poboljšanje – govori Krčmar.

Ona smatra da bi trebalo dublju i detaljniju analizu kako bi se došlo do uzroka zbog kojih se u proteklom razdoblju pogoršao stav prema Romima.

— No kako jedno vuče drugo za sobom, jasno je da diskriminacija dovodi do siromaštva, zbog kojeg onda dio ljudi Rome vidi kao neradnike i tu ulazimo u začarani krug iz kojeg je vrlo teško izaći – kaže predsjednica Kali Sare.

Zanimljivo da isti ispitanici koji su izjavili da bi Romima uskratili priliku za posao smatraju da su pripadnici te nacionalni manjine najdiskriminiraniji u Hrvatskoj (18 posto). Slijede ih LGBTIQ osobe (16 posto), osobe s invaliditetom (10 posto), žene i siromašne osobe (po devet posto). Također smatraju da je diskriminacija najzastupljenija u radu i kod zapošljavanja, a to područje prate pravosuđe, mediji i policija. Najveći porast percepcije o raširenosti diskriminacije utvrđen je pak na području zdravstvene zaštite jer je sa 16 skočio na 22 posto. Pritom je 28 posto ispitanih izjavilo da su bili osobno diskriminirani u posljednjih pet godina, što je više nego što je bio slučaj 2016., kad ih je isto tvrdilo 20 posto. — To može značiti da je doista porasla stopa diskriminacije u Hrvatskoj, ali i da je se češće prepoznaje. U prilog pozitivnog smjera govori rast broja onih koji točno opisuju diskriminaciju i kažu da je to različito postupanje prema nekome na osnovu neke osobine, što je blisko opisu iz Zakona o suzbijanju diskriminacije – rekla je pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER na predstavljanju istraživanja.

Među onima koji su bili diskriminirani tek je 40 posto nešto i poduzelo. To je ipak više nego u prethodnom krugu istraživanja, pri čemu oni koji nisu reagirali na diskriminaciju kažu da se time ništa ne bi promijenilo (52 posto), da bi postupak bio prekomplikiran, dugotrajan i skup (21 posto) ili da bi im se situacija još i pogoršala (20 posto). Na pitanje tko u Hrvatskoj najčešće diskriminira, najviše ispitanih (31,9 posto) tvrdi da to čine pojedinci, 23,6 posto državne i lokalne institucije, a 14,6 posto privatni poslodavci.

— Podaci pokazuju da država treba više raditi na osvještavanju, informiranju i educiranju, kao i da se mehanizmi za zaštitu od diskriminacije ne koriste u dovoljnoj mjeri, što znači da je potrebno raditi na jačanju povjerenja građana u institucije – objasnila je Šimonović Einwalter.

S obzirom na rezultate istraživanja, dodaje Suzana Krčmar, jasno je da oni koji se bave zaštitom prava Roma ne mogu reći da su zadovoljni kako institucije, barem pojedine, rade dovoljno na suzbijanju diskriminacije.

— Posebna priča su jedinice lokalne samouprave od kojih s nekima Kali Sara ima odlično iskustvo suradnje, a s drugima, gdje je često i najveći postotak romske populacije, gotovo nikakvu ili nikakvu suradnju. Razlog tome nije što Savez ne bi želio surađivati, već to što lokalni čelnici često romsku populaciju ne doživljavaju kao svoje građane nego kao nekoga tko je tamo, da ne kažem, slučajno ili privremeno, i jednostavno ne žele uložiti apsolutno nikakva sredstva u infrastrukturu u romskim naseljima – objašnjava ona i dodaje da bi Vlada trebala osnovati lokalne multisektorske timove koji bi koordinirano djelovali u romskim zajednicama, posebice u izdvojenim naseljima, i to u cilju integracije i suzbijanja diskriminacije.

Kad je u pitanju poboljšanje statusa žena, Ana Lovreković ističe kako nas 'neće spasiti zivanje reformi bilo kojeg od sektora koji nam dirigiraju živote, oslanjanje na europske institucije ni besadržajne feminističke forme koje su zapele na zaključku kako su žene drugotne'. — Što se prije suočimo s tim da smo odavno prepuštene same sebi, postaje jasnije da bez organiziranog djelovanja u društvu koje je normaliziralo mizoginiju, seksizam i razne oblike nasilja nakon idućeg intervala možemo očekivati još poraznije rezultate. Nije da je lako, nije da se u ovom trenu možemo uhvatiti za bilo kakve pozitivne naznake, ali nam baš ništa drugo doli borbe ne preostaje – poručuje Lovreković. ■

Predstavljanje rezultata istraživanja – Tena Šimonović Einwalter, Mirjana Matešić, Boris Jokić i Snježana Vasiljević (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Самообнова Баније

Сав трошак самообнове бит ће исплаћен власнику унапријед, рекао је министар Бранко Бачић у вези Закона о обнови у којем је истакнут ‘нови приступ самообнови’. Но Анка Мрак Тариташ упозорава да то отвара кључни проблем – колико ће им новца бити доступно на рачуну?

Приједлог новог, трећег по реду, Закона о обнови зграда оштећених потребом на подручју Града Загреба, Крапинско-загорске, Сисачко-мославачке и Карловачке жупаније, који би се до средине овог мјесеца требао наћи у саборској расправи и у кратком року бити усвојен, долази нешто прије обиљежавања трогодишњице загребачког потреса, док на подручју Баније бројни грађани трећу зиму заредом животаре у контејнерима и другом привременом смјештају.

Након што је у протекле двије године на Банији наново саградила свега шест кућа, држава је признала да су прошла два законска модела значајно успоравала обнову па је сад, у најкраћем, Министарство просторнога уређења, градитељства и државне имовине, на челу с новоименованим хадезевим министром Бранком Бачићем, предложило модел у чијем су фокусу нове могућности финансирања самообнове. ‘Потребно је потицати грађане да обнављају своје домове. При томе ће судјеловати држава кроз различите начине додјеле новчане помоћи’, пише у уводу закона. Према најави, требала би се исплаћивати новчана помоћ за неконструкцијску обнову, за поправак конструкције зграде и за цјеловиту обнову појединачно заштићеног културног добра; такођер и за уклањање зграде, умјесто градње и опремања замјенске обитељске куће, те помоћ за трошкове израде пројекта. Предвиђена је исплата цијелог износа потребног за обнову прије почетка радова, односно сав трошак самообнове власнику ће бити исплаћен унапријед, најавио је Бачић.

Иначе, Министарство просторнога уређења је до 31. просинца 2022. запримило (за загребачки и петрињски потрес) укупно 20.573 захтјева за обнову за 18.745 различитих локација, а донесено је 7.418 аката о обнови, што је у упоредби с годином прије 82 посто аката више. Па баш то и јест забрињавајуће, јер бирократија буја, а на терену је ништавило.

Што се из укупно 87 чланака новог закона назире? Споменути ‘нови приступ самообнови’ у свјетлу претходних промашаја чини се као пребацивање одговорности неспособне државе на већ резигниране и изигране грађане, сите државних обећања. У том случају тешко оное који се након двије или три године муке у контејнеру мора наново бавити израдом пројекта и свега што треба за изградњу нове или поправак оштећене куће. Посебно ако је познато да недостаје пројектаната, а ништа боље стање није ни у грађевинској струци.

За коментар о новом Закону о обнови обратили смо се бившој министрици градитељства, саборској заступници и предсједници странке Глас Анки МРАК ТАРИТАШ, која с појачаном пажњом прати његово доношење. Недавна изјава министра Бачића, започела је наша суговорница, да ће новац за самообнову бити исплаћен грађанима на њихов рачун, отвара кључни проблем – колико ће им новца бити доступно на рачуну? — Морат ће се успоставити одређени трошковник радова. Питање је надаље да ли ће држава поставити увјете и рећи: за замјенску кућу одређеног типа исплаћујемо толики и толики износ, или ће за конструктивну обнову постојати тип А, Б или Ц, или ће пак разматрати сва-

ки појединачни случај. Ако ће се равнати према сваком појединачном случају, ако ће се сваки трошковник оцјењивати и сваки процјењивати, опет ће требати неко вријеме – каже за Новости Мрак Тариташ.

Подсјећа на поплаву 2014. у Цвелферији, у селима жупањског краја јер је, како истиче, срушена кућа једнако срушена, било од поплаве или од потреса, а замјенске куће тада је радила искључиво држава.

— Али за све друго утврдили смо четири категорије и одредили износ који особа може добити овисно о процјени категорије сваке поједине страдале куће. Сав донирани материјал, а било га је прилично, људи су могли бесплатно добити. У начин на који је послје одређена особа обнављала кућу нисмо се петљали – каже она.

Држи да је и у овом случају држава требала категоризирати куће, јер јој се у супротном чини да је обнова и даље постављена на начин да људи од ње одустану. А држава до 30. липња мора потрошити 1,3 милијарде еура из Фонда солидарности ЕУ за обнову јавне, комуналне и прометне инфраструктуре те обнову јавних зграда. Чини се да би тај новац могао бити утрошен и за купњу привремених дрвених или монтажних кућа, камо би

се преселили људи из контејнера на Банији. Чланак 64. управо обухваћа најам, купњу, транспорт и монтажу привремених, покретних и монтажних објеката. Заправо, то је онда дупли трошак, логично сматра наша суговорница, што се могло направити и пуно раније. Затим повлачи паралелу са загребачком поплавом из 1964. године, када су људима који су остали без кућа израђене привремене бараке, у којима неки од њих и даље живе, попут оних на ободу максимирске шуме, али и у четвртима као што су Ботинец и Регковец.

Судећи према неким коментарима након е-савјетовања, проблематичан је и чланак 27. који не признаје право на градњу замјенске обитељске куће власницима обитељских кућа ако у тренутку потреса нису имали пријављено пребивалиште или боравиште на адреси уништене обитељске куће, док се истовремено признаје право на градњу замјенских станова у вишестамбеним зградама свим власницима, осим посебних дијелова уклоњене зграде у којима власник, односно сродник власника није становао на дан 28. и 29. просинца 2020. године, гдје би се радови извели до грубе градње. Такођер, исти чланак прописује да ће статус евентуално друге усељиве куће или стана (ако је до неупотребљивости страдао први) утврђивати трочлано повјеренство које именује министар, од којих је барем један члан из грађевинске струке.

— Остала двојица могу ваљда бити сликар и водоинсталатер. Тако ће повјеренство некемо утврдити да може живјети у дотичној кући, а за другога да не може. Ту може доћи до свакаве злоупотребе – сматра Мрак Тариташ.

За њу су спорна и два свједока који би својим потписом требали судјеловати у доказивању имовинско-правних односа, односно ондје гдје се стварно стање око власништва куће или земљишта не подудара са стањем у земљишним књигама или земљишна књига не постоји.

— Што ће потоњи свједочити – да је то била ваша кућа? – пита се заступница.

Спомиње и можда не толико проблематизирану чињеницу да држава у обнови страдалих објеката у Загребачкој и Крапинско-загорској жупанији те Граду Загребу судјелује с 80 посто учешћа, док је на Банији оно стопостотно. Грађани прве три јединице су дакле грађани другог реда, домаће Мрак Тариташ, премда би сви требали имати иста права у погледу државног прорачуна.

Такођер, закон предвиђа да власнику стана односно сроднику власника стана у којем је власник односно сродник власника и заштићени најмопримац становао у вријеме настанка непогоде или катастрофе у вишестамбеној згради, стамбено-пословној згради и обитељској кући, а која за вријеме обнове није пододбна за становање, Град Загреб, жупаније или јединице локалне самоуправе на његов захтјев дају у најам стан одговарајуће величине до завршетка обнове његове зграде. Такви ће ипак бити дужни за најам стана плаћати најамнину прописану Одлуком о најму јавно најамних станова.

Добра ствар могла би бити припајање Фонда за обнову и Средишњег државног уреда за обнову и стамбено збрињавање Министарству просторнога уређења, градитељства и државне имовине. Хоће ли се том реорганизацијом и административним растерећењем побољшати стање на терену тешко је рећи, засад знамо да нас код обнове прошлост није научила ничему добром. ■

Бранко Бачић у обиласку Сиска почетком вељаче (Фото: Едина Зуко/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOMVilliManilli kod
švercera teza

PIŠE Boris Dežulović

‘HND i ostali ponovno koriste smrt svog kolege za ostvarivanje političkih ciljeva’, više Vili Beroš lakoćom sitne neke gnjide uhvaćene u društvenu mrežu, samo što ne kuca to u kućici na Fejsu u dva iza ponoći, kao anonimni neki VilliManilli u pauzi između dva drkanja na PornHubu, već na sav glas i posve neanonimno

NIJE mu dobro, ne može disati, prošaptala mi je ANDREA tog utorka, pamtim kao da je jučer bilo. ‘Rekla sam mu da bi možda trebao nazvati ravnatelja bolnice, ali me odjebao’, dodala je na rubu plača.

‘Ravnatelja bolnice?! Jesi li ti normalna?’, skočio sam. ‘Ali stvar je ozbiljna’, pobunila se ona, pa dodala prestravljenim glasom: ‘Bogim se da neće dobro završiti.’ ‘Znam, znam, razumijem te, ali moraš shvatiti’, pokušao sam joj objasniti, ‘ako se VLADO izvuče, možemo slobodno zaboraviti BEROŠEVU ostavku!’ ‘Beroševu ostavku?! Zašto...’, promucala je Andrea zbunjeno, ‘zašto bi zaboga Vili Beroš dao ostavku?’ ‘Točno tako’, klimnuo sam glavom s dubokim podrazumijevanjem. ‘Zašto bi Beroš dao ostavku ako se Vlado izvuče živ i zdrav? Razmisli! Znam da ti je teško, što misliš, da mene veseli sve ovo?’

‘Ali Beroš je sitna riba’, pobunila se Andrea nakon nekoliko trenutaka, ‘mislila sam da je naš politički cilj rušenje hrvatske države i restauracija svjetskog komunizma!’

‘Andrea!’, lagano sam je ošamario. ‘Još si mlada, pa ne shvaćaš. Svjetska revolucija je proces koji teče. Misliš li stvarno da je zahtjevima iz Aprilskih teza 1917. VOLODI LENJINU politički cilj bila ostavka ministra poljoprivrede VIKTORA MIHAJLOVIČA ČERNOVA i rušenje buržoaske vlade ALEKSANDRA KERENSKOG zbog jebene agrarne reforme? Ili možda neki drugi politički ciljevi? Možda obaranje cijelog neprihvatljivog kapitalističko-buržoaskog sustava, u kojemu su drugovi građani u Sankt-Peterburgu ubijeni od države koja bi ih trebala štiti? Razmisli!’

Andrea je zašutjela i zagledala se u pod. ‘Što će onda biti s Vladom?’, upitala me konačno s dubokom strepnjom.

‘Vlada će pasti, ne brini. Vlada mora pasti, PLENKOVIĆ će otići, a to će biti samo početak’, umirio sam je.

‘Mislila sam na moga Vladu’, prekinula me nesigurno.

‘Ah, Vlado, naravno. Kad dođemo na vlast’, pogledao sam je ravno u oči, ‘nazvat ćemo po njemu centralnu državnu marksističku školu za obuku kadrova u zdravstvu.’

Ostatak priče znate. Tri dana kasnije naš drug Vladimir Matijanić izmučen je izdahnuo, daniima uzaludno nazivajući infektologiju i hitnu pomoć. A nakon šest mjeseci traženja istine i pravde, Hrvatsko novinarsko društvo svojim je lenjinističkim Aprilskim tezama – dobro, više Februarskim – pozvalo na demonstracije i Februarsku revoluciju, objavivši u priopćenju za javnost kako ‘od danas, za svaki dan na funkciji ministra zdravstva Vili Beroša odgovornim smatramo premjera Andreja Plenkovića i cijelu Vladu’, ističući na kraju kako je ‘sustav, u kojemu je Vlado Matijanić ubijen od države koja bi trebala štiti svoje građane, za nas neprihvatljiv’.

Tako je, eto, bilo. Ili je barem tako bilo ako je vjerovati ministru zdravstva Viliju Mihajloviću Berošu, koji je ovih dana na zahtjeve Hrvatskog novinarskog društva i Matijanićevih prijatelja odgovorio konstatacijom kako

‘HND i ostali ponovno koriste smrt svog kolege za ostvarivanje političkih ciljeva’.

‘Moju ostavku možete tražiti, ali nemojte kao novinari koristiti smrt svog kolege za neke druge političke ciljeve!’, zaprijetio je na kraju ministar zdravstva Vili Beroš.

Ukratko, provalio nas je.

Prije šest mjeseci, konsterniran i zgađen naplavinom internetskog septičkog mulja nakon Vladine smrti, zauvijek sam napustio Facebook i društvene mreže. Na komentar jednog ubogog sitnog trola kako koristimo Vladinu smrt za svoje ciljeve, sjećam se, na-dovezala se najezda leproznih skakavaca s najstrašnijim teorijama boljševičke urote, a vrhunac je bio komentar jednog štakora kako sam Matijanića i sam mogao strpati u automobil i odvesti na Hitnu pomoć, samo

Trol na dužnosti ministra
– Vili Beroš (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

da sam htio. Ali – jasno – nisam, zato što mi to nije odgovaralo. Odnosno, kako je spremno zaključio drugi, zato što mi je Matijanić bio – konkurencija.

Tupo sam gledao u te komentare i stotine slinavih lajkača koji su ih odobravali, najdublje i najiskrenije, u svakom biološkom smislu zabrinut za ljudsku vrstu, a onda se bez riječi isključio.

Inikad to ne bih ni spomenuo, da šest mjeseci kasnije s tezama i retorikom dijarejične rulje s Fejsa nije nastupio glavom i bradom ministar zdravstva Republike Hrvatske. ‘HND i ostali ponovno koriste smrt svog kolege za ostvarivanje političkih ciljeva’, više Vili Beroš lakoćom sitne neke gnjide uhvaćene u društvenu mrežu, samo što ne kuca to u kućici na Fejsu u dva iza ponoći, kao anonimni neki VilliManilli u pauzi između dva drkanja na PornHubu, već na sav glas i posve neanonimno, vrlo takorekuć nimno, punim imenom, prezimenom i funkcijom, u priopćenju za javnost s pečatom i zaglavljem Ministarstva zdravstva i Vlade Republike Hrvatske.

‘Moju ostavku možete tražiti, ali nemojte kao novinari koristiti smrt svog kolege za neke druge političke ciljeve!’, kuca ministar zdravstva VilliManilli komentar ispod priopćenja Hrvatskog novinarskog društva, ili pak diktira tajnici u Ministarstvu, svejedno, jer i ovo Ministarstvo i ova Vlada ista su ona naplavina mulja, koju od dijarejične rulje

s Fejsa razlikuje još samo potpuna sloboda od anonimnog srama – mračni i vlažni san svakog štakora s društvenih mreža.

‘Ministarstvo zdravstva i ja kao ministar ne bježimo od odgovornosti i ni od jednog pitanja našeg zdravstvenog sustava, pa tako ni od svih pitanja vezanih uz ‘slučaj Matijanić’, kako ga mediji vole nazivati’, diktira onda ministar VilliManilli u dva iza ponoći. ‘Ja kao ministar ne bježim od odgovornosti, ni od svih pitanja vezanih uz ‘slučaj Matijanić’, kaže on, pa praktički već u sljedećoj rečenici ‘kao ministar’ bezglavo bježi i ‘od odgovornosti’ i od svakog pojedinačnog ‘pitanja vezanog uz ‘slučaj Matijanić’.

I gdje bježi sitni ministarski trol, gdje se ‘kao ministar’ krije od ‘odgovornosti’ i ‘pitanja’? Upravo iza Vlade Matijanića i ‘nekih drugih političkih ciljeva’ njegovih prijatelja, pa u volšebnoj zamjeni teza koristi Matijanićevu smrt za neke druge političke ciljeve, odnosno obračun s onima koji pozivanjem na ‘odgovornost’ i postavljanjem ‘pitanja’ Matijanićevu smrt ‘koriste za neke druge političke ciljeve’!

Ministar zdravstva VilliManilli zamijenio tezu kod švercera polovnim tezama na Markovu trgu, a glavni švercer – među anonimcima iz taloga društvenih mreža poznat pod korisničkim imenom Šef – hvali mu posao. Ni sam ne bi bolje. A Šef zna sve o tome, od zamjenjivanja teza živi i bogami odlično zarađuje. Onomad, recimo – samo ovaj primjer – tezu kako ministar zdravstva mora otići jer je zdravstveni sustav ubio Vladu Matijanića – i jer se u pravnoj državi zna tko je nadležan za što – Šef je veličanstvenom zamjenom teza, o kojoj se priča do dana današnjeg, zamijenio za tezu kako Matijanića nije ubio Beroš, nego zdravstveni sustav, a u pravnoj državi zna se tko je nadležan za što!

Majke mi, baš tim riječima. ‘Kakve veze s tim ima Beroš? Je li Beroš bio u Splitu, je li se on javljao na telefon i savjetovao? U pravnoj državi kao što je naša zna se tko je nadležan za što!’, mrtav je hladan nekoliko dana nakon Matijanićeve smrti napisao Šef u komentarima na Fejsu, ili izjavio novinarima prilikom posjeta Primorsko-goranskoj županiji, ne sjećam se sad, a nije ni važno.

‘Sve što je u ovlasti Ministarstva zdravstva i ministra je i učinjeno, u okvirima zakona i stvarnih nadležnosti’, Šefovom je tezom šest mjeseci kasnije zaključio VilliManilli, pa zaprijetio: ‘Nemojte kao novinari koristiti smrt svog kolege za neke druge političke ciljeve!’

‘Otkazite sve, provaljeni smo!’, iste sam večeri rekao drugovima iz Centralnog komiteta. ‘Provalili su nam sve neke druge političke ciljeve!’

‘Provalili? Upičkumaterinu, šta ćemo sad?’, uspaničio se VIKTOR.

‘Zamjena teza’, prekinuo sam ga. ‘Moramo hitno zamijeniti Lenjinove Aprilske teze.’

‘Zamjena teza?! Odlično, ja znam tipa u Zagrebu’, pribrao se Viktor. ‘Za što bismo ih mogli zamijeniti?’

‘Razmisli. Vlast je teze do sada samo različito interpretirala, a stvar je u tome da ih se zamijeni’, namignuo sam.

‘Tako je!’, lupio se moj drug po čelu. ‘MARXOVE Teze O FEUERBACHU!’ ■

INTRIGATOR

Neće asfalt do Jokića

Vlasnik velikog obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva kod Donjeg Karina, Rade Jokić, 25 godina nada se da će cesta do njega napokon biti asfaltirana

SELEKTIVNA izgradnja seoskih puteva čest je modus operandi benkovačke gradske vlasti. Ured pučke pravobraniteljice TENE ŠIMONOVIC EINWALTER početkom januara reagirao je na pritužbu o diskriminaciji na nacionalnoj osnovi na području grada Benkovca, koja se tiče upravo prometne infrastrukture u selu Popovići.

Naselje nadomak Donjeg Karina broji sedam zaselaka. S nešto manje od 200 stanovnika, Popovići su većinski naseljeni Hrvatima, a još prije desetak godina selo je gotovo u potpunosti asfaltirano. Jedini rukavac tog velikog sela u kojem nema ni asfalta, čak ni finog šljunka, tek oštri makadam, onaj je koji je bio naseljen Srbima. Zaselak Jokići u novije vrijeme ima jednu stalno naseljenu kuću u kojoj živi tročlana obitelj Jokić. Put dugačak 800 metara ispred njihove kuće nikad nije ušao u razmatranje za sanaciju.

Zamjenica pučke pravobraniteljice, TATJANA VLAŠIĆ, zatražila je od gradske vlasti očitovanje o situaciji u Popovićima, sukladno članku 10. Zakona o suzbijanju diskriminacije. Grad je dužan da u određenom zakonskom roku ispostavi odgovor Uredu pučke pravobraniteljice s planovima i rokovima za asfaltiranje puta pored kuće Jokićevih. Inače, benkovačka vlast ove godine planira utrošiti nešto manje od tri milijuna eura za rekonstrukciju i sanacije cesta.

U razgovoru za Novosti zamjenica pučke pravobraniteljice navodi da je 'teško objektivno utvrditi diskriminaciju u komunalnim politikama općina i gradova'. Vlašić govori da je 'održavanje nerazvrstanih cesta značajan problem u ruralnim područjima', a pritužbe su u Uredu primali i od građana koji nisu pripadnici nacionalnih manjina.

— Vidjeli smo to sami kad smo bili na terenu u raznim županijama, kad su pitanje nerazvrstanih cesta kao problem spominjali i

građani i načelnici i gradonačelnici. Važno je prepoznati kako neodržavane ceste, uključujući i nerazvrstane, otežavaju dolazak do često starijeg stanovništva, koje ne živi uz glavnu cestu. Ipak, ako na ovu temu gledamo šire od pojedinačnog predmeta u kojem se netko pritužio na diskriminaciju, onda možemo vidjeti da su područja u kojima žive pripadnici srpske nacionalne manjine, povratnici, gospodarski izuzetno nerazvijena i često nemaju ni osnovnu infrastrukturu. Ne samo kad su u pitanju ceste, već i struja ili voda iz javne vodoopskrbe. Na taj nesrazmjer smo i ranije upozoravali u godišnjim izvješćima. Potresi koji su pogodili Sisačkomoslavačku županiju su to posebno razotkrili. Stanovnici ove županije i prije potresa živjeli su bez osnovne infrastrukture, slabo su prometno povezani zbog čega imaju problema u pristupu zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, što je uz nezaposlenost i prije potresa uzrokovalo negativna demografska kretanja. I nažalost, tako je još uvijek – ocjenjuje Tatjana Vlašić.

U konkretnom predmetu o nepristupačnom zaselku Jokići, iz Ureda pučke pravobraniteljice poručuju da je postupanje još uvijek u toku i da će nas izvijestiti o daljnjim koracima.

RADE JOKIĆ zahvalan je toj instituciji što je uputila reagiranje gradskom rukovodstvu, no on se, govori nam, više ničemu ne nada. Već 25 godina Jokić ima veliko obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo s 200 ovaca i 100 koza. Jedan je od većih proizvođača hrane u benkovačkom kraju. Kaže da dnevno više auta zađe do njegove kuće po rasturenom makadamu nego u cijele Popoviće. Uvjerava nas da je u ovom dijelu sela sve kako je bilo 1970-ih. Doduše, novost je da improvizirani put osvjetljava jedan stup javne rasvjete.

— Svima drugima je asfaltirano do kuće, nekima i s obje strane. Ja nemam ništa protiv, tako i treba. Ali zašto se preskače Jokiće? Kad dođu kod mene da kupe janje, ljudi se šokiraju kakav mi je put do kuće. Neki mi kupci znaju reći da im dovezem paket do asfaltiranog dijela, stvarno je grdo za voziti – žali se Jokić i prepričava nam da je u dva navrata

odlazio kod bivšeg gradonačelnika, BRANKA KUTIJE, da traži uređenje puta. Gradonačelnik je Jokića, kako kaže, uvjeravao da živi u Gornjim Popovićima i da zato nema pravo na asfalt. Ovo je bila svjesna obmana jer Gornji Popovići katastarski i realno ne postoje. Jokić kaže da se oba puta osjećano poniženim, samim time što je morao pokazivati osobnu iskaznicu s adresom prebivališta.

■ Anja Kožul

Prometno kod Beroša

ZBOG pregovora o novom kolektivnom ugovoru, prošli tjedan su ispred Ministarstva zdravstva prosvjedovale medicinske sestre i tehničari, administratori i čistačice. Hrvatski strukovni sindikat medicinskih sestara i tehničara te Samostalni sindikat zdravstva i socijalne skrbi u Zagreb došli su s pedesetak članova i članica iz čitave zemlje. Na prosvjednom su skupu istaknuli da Ministarstvo zdravstva ne poštuje odredbe granskog kolektivnog ugovora i nije riješilo pitanje koeficijenata za medicinske sestre i tehničare te nemedicinske radnike u zdravstvenom sustavu.

Ignorirali su sve naše zahtjeve, dokumenti se donose jednostrano bez dijaloga i stavlja nas se pred gotov čin, poručili su sindikalni čelnici ANICA PRAŠNJAK i STJEPAN TOPOLNJAK. Prašnjak, predsjednica Glavnog vijeća strukovnog sindikata sestara i tehničara koji ima više od 10 tisuća članova, posebno je istaknula nerješavanje problema radnog preopterećenja i manjka medicinskih sestara i tehničara. Sindikalni čelnici naveli su da mjesecima neuspješno pokušavaju pokrenuti pregovore za novi granski kolektivni ugovor i da su nebrojeno puta zatražili hitno rješavanje Uredbe o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u djelatnosti zdravstva, a kao odgovor dobili samo 'šutnju administracije', kako su i nazvali okupljanje u petak.

'Ministar VILI BEROŠ najviše se zalaže za liječnike, a morao bi se brinuti o svim radnicima u sustavu', kazao je Topolnjak, podsjetivši javnost na sramotno niske i za život nedostatne plaće 'ostalih' radnika u sustavu, poput administratora, čistačica i kuhara. Primjerice, plaće čistačica u zdravstvenom sustavu nerijetko su ispod zakonom utvrđene minimalne plaće.

Iz Ministarstva sindikatima odgovaraju da su ih pozvali na dijalog, kao i da je održano više sastanaka na kojima su sudjelovali sindikalni predstavnici. Iako ne poriču da su pozvani u Ministarstvo na razgovor, sindikalisti konstatiraju da u te razgovore ne vjeruju dok za pregovaračkim stolom ne ugledaju ministra Beroša. Ako im se uskoro ne ukaže u svoj punini ministarskog bića, njihov mirni protest mogao bi prerasti u štrajk s mnogo više sudionika.

■ Ivana Perić

U dijelu sela Popovići još uvijek se vozi makadamom
(Foto: Damir Špehar/PIXSELL)

Naletjeli su na krive

Kako komentirate da je Ustavni sud usvojio ustavnu tužbu vas i Gorana Koletića? Tužbu ste podnijeli zbog povrijeđenih ustavnih prava jer nadležna državna tijela nisu na odgovarajući način odgovorila na homofobno nasilje prema vama, koje se zbilo 7. svibnja 2016.?

Iznimno mi je drago jer je to udarac u trulu praksu tretiranja brutalnog homofobnog nasilja kao prekršaja. Sada se više niži sudovi ne mogu praviti bene. Međutim, mnogo takvih 'prekršaja' sigurno prolazi ispod radara medija i LGBT udruga. Zato je bitno da žrtve homofobnog nasilja ne samo prijave napade, nego i da to pravno dovedu do kraja. Znam da je to mnogo. S jedne strane se dakle trebaš obraniti od homofoba, s druge ući u borbu s hrvatskim pravosuđem. Ali ova presuda pokazuje da se ipak može pobijediti.

Koji su sljedeći koraci?

DORH je i prije ove presude kontaktirao Gorana i mene i ponovo nam uzeo izjave. Što će se događati dalje ovisi o njima, ali vjerujem da će podići kaznenu prijavu.

Što biste poručili pripadnicima LGBT zajednice koji doživje takve zločine iz mržnje?

Naši napadači su osuđeni za prekršaj i vjerovatno su platili neku smiješnu svotu. Da je ostalo na tome, to ih ne bi odvratilo od toga da ponovo nasrnu na nekoga. Ali nije ostalo na tome. Kao prvo, tužili smo ih i civilno, dobili presudu i opalili ih po novčaniku. To boli. A sada, nakon sedam godina, vjerovatno im slijedi i kazneno suđenje. Naletjeli su na krive pedere. I daj bože da svi pederi za homofobe budu krivi pederi, koji će zagristi u nepravdu čvrsto i nepopustljivo poput pitbullova. Isplati se. Ne samo zbog opće društvene koristi kažnjavanja nasilnika i moguće financijske zadovoljštine kroz civilnu tužbu, nego i zbog toga – a ovo je ključno – što se time zauzimaš za sebe i afirmiraš svoje postojanje. Doživio sam mnogo homofobnih napada u životu, ali najveća trauma je poniženje koje doživis kad se ne suprotstaviš nasilnicima. Užasno je kad te pojede strah, jer strah je ono najgore što se vraća u traumi. Ali samo ako mu poklekneš. Nažalost, živimo u homofobnom društvu koje se svim silama trudi premlatiti nas, poniziti nas, izbrisati nas. U takvom društvu ne postoji autentično samopoštovanje i samopouzdanje bez borbe. Moraš se boriti. Pravno, šakama, *autanjem*, kako god. Tako se kali unutarnja snaga i tako se mijenja društvo.

■ Mirna Jasić Gašić

Zastrašivanje u Supetru...

Direktor hotelske tvrtke podnio je dvije tužbe protiv gradonačelnice Ivane Marković, ali se dva puta nije pojavio na sudu

ŠESTA je godina kako je protiv gradonačelnice Supetra IVANE MARKOVIĆ i više osoba iz udruge Za naš Supetar direktor Svpetrvs hotela, MARION DUŽIĆ, podnio privatne kaznene prijave. Osobe iz udruge Za naš Supetar tereti se da su od 2017. narušavali čast i ugled Svpetrvs hotela javnim objavljivanjem fotografija devastacije pomorskog dobra, odnosno nasipanja i drobljenja obale za što je tužitelj i prekršajno osuđen. Gradonačelnicu Supetra kao drugookrivljenu tereti se da je svojim javnim istupima u medijima i riječima 'da je nasipanje obale građevnim materijalom divljaštvo te da je pomorsko dobro od općeg interesa države i zahtijeva veliku brigu zbog čega svaka intervencija zahtjeva posebne dozvole', također narušila čast i ugled Svpetrvs hotela. Problemu sve češćih SLAPP tužbi u hrvatskom javnom prostoru ne nazire se kraj, jer su u ovih šest godina dvije sazvane rasprave, odgođene upravo na traženje tužitelja, Svpetrvs hotela. Gradonačelnica Marković kaže da je sudski spor oblik zastrašivanja o čemu je pisala i Odboru za pravosuđe u Saboru. — Tužena sam zbog izgovorene riječi, svog stava koji promijeniti neću. Prije devet godina donijeli smo odluku da grad Supetar želi upravljati svojim pomorskim dobrom. Jasno smo dali do znanja da nismo za štetne koncesije za naš grad i to je stav koji zastupaju i građani. Najveći problem je što u većem dijelu pomorsko dobro nije upisano. Najosnovnije je da se zna dokle su granice pomorskog dobra, da se definiraju točna pravila i da sve inspekcije surađuju s jedinicama lokalne

samouprave kako se ne bi dešavale devastacije. Najljepše plaže u mjestu predane su u koncesiju hotelskoj tvrtki, a ona ne samo da njima zarađuje višestruko veće iznose kroz uvođenje potkoncesionara, nego ih i devastira. Vlasnik tvrtke Svpetrvs nedavno je bez dozvole nasuo velik dio obale u gradu i promijenio je gotovo do neprepoznatljivosti — objašnjava gradonačelnica. — Reakcije na moje stavove u pravilu su kaznene prijave ili privatne kaznene tužbe. Imam dvije apsurdne privatne kaznene tužbe s traženjima po 100 tisuća kuna zbog mog stava da se gradska vlast u Supetru zalaže da prirodni resursi ostaju lokalnom stanovništvu. Ne može me nitko optužiti za stav da je pomorsko dobro opće dobro koje treba zadržati u rukama lokalne zajednice i na korištenje svima nama. Tužbe imam i zbog upisa nerazvrstanih cesta koje vode do pomorskog dobra ili na mjesno groblje. Nije baš ugodno kad dobijem tužbu tešku 100 tisuća kuna, kad me policija zove po nekoj besmislenoj kaznenoj prijavi i kad ni na koji način ne mogu u potpunosti zaštititi svoja prava jer proces još nije ni počeo — govori Marković. Dodaje da su SLAPP tužbe jedan vid pritiska na civilne udruge i nju jer su upozoravali na brojne nepravilnosti u privatizaciji i upravljanju pomorskim dobrom. — Nastoji se mene kao gradonačelnicu onemogućiti u svakodnevnom radu i provode nju politike zbog koje su me građani Supetra birali za gradonačelnicu po treći put. Svim tim maltretiranjem, žele me natjerati da donosim drugačije odluke. Već dva puta dolazimo na ročište koje biva odgođeno. To stoji aktivno i odgađa se ne znam iz kojeg razloga

Ivana Marković imala je posla i s policijom (Foto: Miroslav Lelas/PIXSELL)

i zašto se to jedanput ne riješi. Iznijeli bismo svoju obranu, a ne možemo — ističe Ivana Marković.

Povodom tužbe u Supetru oglasio se i Gong poručujući da se navedena tužba koristi kao sredstvo ušutkivanja kritičkih glasova koji govore u javnom interesu te da je Hrvatska s više od 900 aktualnih tužbi predvodnica trenda SLAPP tužbi u Europi.

■ Paulina Arbutina

...sudovanje po Puli

OPCINSKI sud u Puli odgodio je prije nekoliko dana još jedno ročište u još jednom suđenju još dvojici aktivista Inicijative za Lungomare. Mnogo ima tih 'još' u igri, moglo bi se reći, jer je investitor u gradnju hotela tik pokraj udarne pulske javne šetnice DRAGAN ŠOLAK, ugledni multimilijarder i razvojni vizionar, očito sklon toj vrsti taktike: IVANA NATAŠA TURKOVIĆ, BORIS STERMOTIĆ i ALEKSEJ OREL tuženi su, u dva odvojena predmeta, netom prije referenduma o komercijalnoj prenamjeni Lungomara, koji je održan 9. listopada prošle godine.

Prvo ročište protiv Turković trebalo se održati u prosincu, ali je otkazano, kao i ovo novije u procesu u kojem su optuženi Orel i Stermotić. Šolakovi predstavnici zamjeraju im tako — Orelu, primjerice — to što su u određenom trenutku direktora tvrtke pogrešno nazvali vlasnikom, kao i na propitivanju nekih manje poznatih momenata u svojedobnom procesu privatizacije spornog zemljišta. No procesa koji smo ovdje također po nekoliko osnova prepoznali kao više nego sumnjivog; jednog od, znate već, onih tipičnih u dugačkom nizu privatizacijskih hitova.

Sumnjiva su, na istom valu, bila i navedena otkazivanja sudskih ročišta. Dugotrajno procesuiranje iscrpljuje, nervno i materijalno, ponajprije tuženike, dok korporativni tužitelji u pravilu imaju sve vrijeme ovog svijeta, ili bar Istre u ovom primjeru, samo na svojoj strani. Ipak, odvjetnik troje tuženih u dva predmeta LEO PERUŠKO uvjerio nas je da je Općinski sud u Puli postupio u oba slučaja korektno. Ponajprije bi pritom trebalo znati da ta ustanova u posljednje vrijeme desperatno oskudijeva sudačkim kadrom, osim što se sad i razboljela sutkinja u procesu protiv Stermotića i Orela.

Povrh svega, istražni predmeti imaju prednost u procesuiranju, dok je ovdje riječ o privatnima koji se ne tretiraju hitno. Peruško se na koncu složio s našom procjenom da takav (ne)razvoj događaja ionako ide na ruku Draganu Šolaku, s obzirom na to da je ovdje posrijedi egzemplarni slučaj tzv. SLAPP-tužbe, odnosno dva. A to su one koje moćnici podižu protiv medija ili aktivista kako bi ih zastrašili i umorili, pa se naš poduzetnički junak na Lungomaru zacijelo neće imati razloga požaliti na ovakve novonastale okolnosti.

■ Igor Lasić

FRAGMENTI GRADA

Spone kulture

SUDEĆI po informacijama sa velikih reklamnih panoa postavljenima tik uz najprometnije ceste u Zagrebu, ta industrija radi punom parom, prodaje svoje proizvode 'k'o halvu'. Rasprodani su prvi koncertni termini u rekordnom roku, a namiguje nam se da ne bi bilo loše razmisliti, ali brzo, pa kupiti ulaznice za dodatne termine dok su još u prodaji.

Naletio sam negdje na tumačenja da je riječ o post-kovid efektu. Ima smisla. Primjećujem da se često radi o muškim izvođačima srednjih godina, modno elegantno stiliziranim i zgodno fotošopiranim. Njihova imena mahom su mi nepoznata, pa slijedim trag i idem na mrežu provjeriti o kome je riječ. Ubrzo saznajem da se radi o mega hit pjevačima, današnji muzički kritičari žanrovski ih svrstavaju u nekakav srednjostrujaški pop. No uho mi ne da mira, to što čujem nekako ipak sadrži prepoznatljivu notu folka. Lansiram li se temporalno u kasne 1980-e, u vrijeme kada sam kao tinejdžer itekako konzumirao pop, domaći i strani, onda mi ovo što slušam nekako ne spada u tu kategoriju. Mi bismo tada ove ocvalje dečke hladno smjestili među narodnjake, bez odlaganja. Ok, možda u šminker-narodnjake. Utoliko gore.

No vremena, žanrovi i ukusi se naravno konstantno mijenjaju, pa je bespredmetno da o tome dalje trubim. Nešto drugo mi je kod ovog primjera zanimljivije, a potencijalno i društveno relevantnije. Uočavam da značajan broj tih izvođača — koji očito bez problema svako toliko rasprodaju nekoliko termina u Areni, što znači da privuku desetke hiljada ljudi na svoje koncerte, mahom iz Zagreba, okolice i ostatka Hrvatske — dolazi iz Srbije i Crne Gore. Tzv. regionalno tržište kulturne industrije širokog kalibra očito već godinama radi dobar posao. Ne zamara se ono vječnim temama za jeftina dnevno-politička prepucavanja — Hrvatima i Srbima, ustašama i četnicima, Jasenovcem i Domovinskim ratom — spontano nadilazi te prežvakane animozitete iz arsenala ideoloških demagogija i gađa negdje posve drugdje. Gdje? Cilja u metu koju naprosto promašiti ne možeš, u zajednički jugoslavenski kulturni habitus, onu neprisutno-sveprisutnu 'sedmu republiku', kako je to zgodno svoje vrijeme nazvao pokojni ANTE PERKOVIĆ.

Sasvim primjereno računa ta industrija na učinak gusto tkanog povezujućeg kulturno-jezičnog kôda međusobne regionalne povezanosti, razumijevanja, uzajamnosti. Pogađa kolektivnu emociju i time u živoj društvenoj stvarnosti jednim potezom briše maliciozno-patetična i u suštini neuvjerljiva stremljenja onih ideologa iz tzv. regije koji bi da nas uvjere kako su razlike među nama veće od naših sličnosti. Pa će ta industrija proizvesti recimo izvjesnog SERGEJA koji će tri noći zaredom u 'hramu hrvatske kulture' voditi nekoliko tisuća Hrvata i Hrvatica do transa. Sasvim sigurno nitko od njih neće biti opterećen pitanjem: razumijem li crnogorski?

■ Hajrudin Hromadžić

Раме уз раме

Данас смо школа у којој се мултикултуралност не учи, ми њу живимо

Што за вас, учитељицу и активисткињу из Војнића, значи Просвјетина Златна значка, коју сте ове године добили за свој допринос заједници?

Та ми је награда лијепо признање које ме потиче на даљњи рад, да се усавршавам те још више дајем дјечи и ученицима. Изузетна је част да је неко препознао мој рад у заједници за коју чиним највише што могу.

Једна сте од првих учитељица у настави по тзв. моделу Ц?

Тај је наставни модел у Војнићу покренут прије двадесет година: иако ми се чини да је то било давно, морам рећи да није било лако, поготову кад одвртим филм на почетак: моја је школа с тиме кренула међу првима у Хрватској, па се много тога морало рјешавати у ходу. Није било помагала, а уџбеник с којим смо се служили био је застарио, па се требало сналажити како се најбоље знало и умјело, што је захтијевало додатан напор. Но како је вријеме одмицало, увјети су по том питању били све бољи. И родитељи ученика су испрва били уплашени, нису знали о чему је заправо ријеч, а свему је 'припомогла' и бивша школска равнатељица, која није била баш сураднички настројена, него нам је омогућавала само оно што је морала; актуална је пак све промијенила набоље, и то у значајној мјери. Данас смо школа у којој се мултикултуралност не учи, ми њу живимо. Такав смо колектив. У почетку је у тој настави било пуно више дјеце, јер је и заступљеност грађана српске националности била већа. Сада се цијела популација бројчано смањила, па тако и наша заједница. Ученика је за приближно трећину мање него кад је Ц модел уведен, али наставу српског сада похађају махом сви наши ученици. Прије су је похађали и они хрватске и ромске припадности, али сада су тек гости с обзиром на то да се истодобно одржава католички и исламски вјеронаук.

Што се збива с Просвјетиним пододбором?

Као и настава по моделу Ц, овдашњи је пододбор отворен свима. Годинама сам водила дјечју фолклорну секцију, па могу рећи да су плесала и она других националних припадности, а атмосфера је била врло потицајна и охрабрујућа за све. Можемо бити узор осталим заједницама по томе како сурађујемо. Садашња водитељица те дјечје секције је Долорес Гаћеша, која је била моја ученица и фолклорашица, па сам баш поносна на њу у тој улози. Признање нашем раду је и то кад дочекате да вам бивши ученик стоји раме уз раме те да и сами учите од њега. Уз фолклорну, у пододбору је активна и литерарна група, а ту је и рад на пројектима. На онај провођен лани за војнићку дјецу сви смо поносни: обухваћао је набаву ношњи за фолклораше, одржане су калиграфска и луткарска радионица, а ја сам водила кухарску секцију по традицијским рецептима из доба наших бака, па смо одлазили на терен научити како се нпр. раде кукурузовница, палента или полице са сиром, које бисмо потом справљали и кушали у Просвјетином простору. Посјетили смо свеукупно десет бака, но само су четири биле у стању показати како се јело ради по старинском рецепту. Снимали смо активности, па за документацију имамо три филмића, а тискали смо и малу дјечју кухарицу с рецептима које могу искушати сви који желе упознати културу стола наших предака.

Судјелујете и у раду Љетне школе 'Сава Мркаљ': како оцјењујете тај пројект?

Већ сам цијело десетљеће присутна у свакој Љетној школи и сматрам је изнимно успјешном зато што се из године у годину види напредак и професионалан однос према полазницима, што је понајприје заслуга МАЈЕ МАТИЋ која је ту поставила доста високе критерије, а о свему праводобно обавјештава ученике, родитеље и нас учитеље. Дакле, више сам него задовољна организацијом, а сличне повратне информације добивам и од родитеља.

Уза све обавезе, на челу сте Женске групе Војнић: чиме се све бавите?

Дјеца, млади и жене у средишту су нашег занимања, па пар посљедњих година у сурадњи с овдашњом основном школом радимо на изванинституционалном одгоју, односно надомјештамо потребе за институцијама каквих овдје нема. Тако смо набавиле гардеробне ормариће и организовале њихово осликавање, а приређујемо и изложбе које у још већој мјери активирају учитеље. Бавимо се грађанским одгојем и едукацијом већаном уз вршњачко насиље те у таква предавања, поред дјеце предшколског и школског узраста, укључујемо њихове родитеље, одгајатеље и наставнике.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

КОНАЧНИ приједлози Закона о храни и Закона о обитељском пољопривредном господарству требали би донијети конкретне измјене и допуне аката важних за функционирање пољопривреде. До промјена нису довеле само унутарње прилике, како наводи СДСС-ова саборска заступница ДРАГАНА ЈЕЦКОВ, већ и чињеница да је Хрватска постала дио наднационалних правних сустава, због чега постоји обавеза инкорпорирања одређене еуропске регулативе.

— Кад су у питању овако осјетљива подручја, као што је пољопривредна производња, морамо увијек тежити да се најприје осигурају конкурентност и боља тржишна оријентираност пољопривредника, нарочито у кризним временима каква су данашња јер ћемо у супротном сви сносити посљедице. Морамо бити свјесни да кључни структурни изазови који отежавају трансформацију пољопривреде, као што су недостатак улагања у капитал, технологију, истраживање и развој, још увијек нису отклоњени. Разни фактори и даље утјечу на ограничавање тржишта пољопривредног земљишта у Републици Хрватској, укључујући располагање пољопривредним земљиштем у државном власништву — навела је Јецков.

Нагласила је да велик проблем представљају недовољне површине државног пољопривредног земљишта, нарочито у неким јединицама локалне самоуправе гдје још увијек нису ни проведени нагјегаји за закуп државног пољопривредног земљишта, ни по новом ни по старом закону. Јецков је оцијенила да овакав однос појединих јединица локалне самоуправе дефинитивно иницира и продубљује добро познат демографски проблем. Велики број младих људи одлази јер немају земљу на којој би радили.

оне ће без конкретних корака, па и кроз закон који тренутно расправљамо, бити тешко или немогуће проведиве — рекла је заступница.

Наводи да је Хрватска, као и остале државе чланице, обавезна основати Националну мрежу Заједничке пољопривредне политике путем које се умрежавају организације и управе, савјетници, истраживачи, иновацијски актери те остали актери у подручју пољопривреде и руралног развоја.

Јецков је похвалила искорак у дијелу који се тиче уређења сједишта ОПГ-а. Објаснила је да се сад јасније уређују претпоставке оснивања два или више ОПГ-а на истој адреси сједишта, на начин да се јасно захтијева раздвајање ресурса и обављања пољопривредне дјелатности, ради спречавања стварања умјетних увјета приликом пријаве за кориштење мјера пољопривредне политике.

— Јасно је дефинирана својеврсна слобода пословног настана у контексту ОПГ-а јер се сад изријеком прописује увјет боравишта на територију Републике Хрватске у случају пребивалишта на територију друге државе чланице Еуропске уније или потписнице Споразума о еуропском господарском простору те Швицарске Конфедерације — навела је.

— Потенцијал који лежи у пољопривреди и прехрамбеној индустрији је огроман, готово немјерљив. Управо се из тог разлога морамо залагати да се доиста учине максимални напори како би се стабилизирале цијене, повећао откуп домаћих производа, смањено увоз, повећала прерада, али исто тако, помогло пољопривредним произвођачима у Републици Хрватској да што лакше изађу на крај са свим изазовима који се стављају пред њих. У тренуцима глобалне кризе

Потенцијал који лежи у пољопривреди је огроман
(Фото: Матија Хабљак/PIXSELL)

— Нипошто не мислим како се пољопривредна политика уређује само и искључиво Законом о ОПГ-у, али свакако мислим како се и овим законом може допринијети побољшању тренутне позиције наше пољопривреде. Истина, Стратегијом пољопривреде до 2030. утврђени су визија и стратешки циљеви развоја, а Стратешким планом заједничке пољопривредне политике у Републици Хрватској дефиниране су мјере потпоре за остварење заданих циљева, али

и својеврсне неизвјесности у којој се налазимо сигурност мора бити осигурана за све стране у процесу, и потрошаче и произвођаче, па нам свима треба бити циљ ви — вин ситуација. Добро је да влада подузима све што је у њезиној моћи како би се ублажиле реперкусије кризе, а управо сви свједочимо и похвалној акцији додјеле бесплатних obroka за све ученике основних школа — закључила је Драгана Јецков.

■ Новости

Обновљене потраге

Након двије године застоја, хрватско Повјеренство и српска Комисија за нестале особе из рата договорили су заједничко искапање на три локације, у Дарувару, Малој Попини крај Грачаца и на новом книнском гробљу, гдје су вјеројатно покопани нестали с Миљевачког платоа

КАО резултат прошлотједног састанка Повјеренства Владе Републике Хрватске за особе нестале у Домовинском рату и Комисије за нестала лица Владе Републике Србије договорена је заједничка организација теренских активности на подручјима Дарувара и Мале Попине крај Грачаца. Ископавања ће се провести и на новом книнском гробљу гдје би требали бити остаци особа страдалих на Миљевачком платоу. Према сазнањима Новости, већ дуже времена знају се имена сахрањених у Книну, али не и појединости о појединачним гробовима. Информације о потенцијалним остацима на овим локацијама Повјеренству је дала српска Комисија.

Ово је један од првих конкретних резултата покушаја затопљавања лоших односа између Хрватске и Србије. Након састанка министара вањских послова Гордана Грлића Радмана и Ивице Дачића на Божићном пријему СНВ-а прије мјесец дана и недавног на суботичком Великом прелу те сусрета хрватског премијера Андреја Пленковића и предсједника Србије Александра Вучића у Давосу, договорен је први службени министарски састанак након више година хибернације, као и низ других билатералних разговора, међу којима и овај двају тијела предвођених Ивоном Палтриниери на челу Повјеренства и Вељком Одаловићем као предсједником Комисије.

Послали смо иста питања и Комисији и Повјеренству како би јавности шире објаснили резултате првог састанка након листопада 2020. године. С хрватске стране добили смо тек одговор да су све што имају рећи казали у штуром приопћењу за медије прошли тједан у којем је назначено да се 'улажу напори за размјеном информација, да је питање несталих једно од кључних у односима између Хрватске и Србије, да им нису достављене информације које би помогле рјешавању отворених питања односно захтјева који су предани Комисији за нестала лица'. Наглашена је потреба обостраног дијалога и слично, уз најаву да ће се идући састанак одржати у ожују.

Из српске Комисије су у одговору били пуно шири па смо преко њих дознали што је до сада направило хрватско Повјеренство и који су идући кораци. Повјеренство је на састанку извјестило да је задње двије године прикупило

Српска страна дала је знатно више информација о ексхумацијама ратних жртава (Фото: Јурица Галоић/PIXSELL)

сазнања о 147 нерегистрираних могућих масовних и појединачних гробница на подручју 11 жупанија. Провели су теренска истраживања и пробна ископавања на 165 мјеста и ексхумирали посмртне остатке 34 лица. У току је истраживање 53 гробнице, организирано је 18 коначних идентификација за 72 лица, а 97 посто породица одазвало се позиву тако да је идентифицирано 70 особа. Нису конкретизирали о којим локацијама се ради и тко су идентифицирани људи.

Такођер су извјестили српску страну да се у мртвачницама у Хрватској налазе посмртни остаци 854 жртве и да је за 96 посто утврђен генотип, али да за њихову идентификацију недостају референтни узорци сродника. Због тога су двије делегације договориле заједнички рад на даљњем прикупљању узорака обитељи ради днк анализе. Таквом сарадњом, док је постојала, утврђен је идентитет 12 особа, што би требао бити заједнички интерес, али ће га бити тешко реализирати без сарадње не само између ова два тијела, него и с удружењима несталих. Дознајемо да је Хрватска најавила да ће доставити списак несталих лица чије породице живе у Србији за које је потребно узети узорке крви сродника.

Хрватска страна је на захтјев српске на локацијама Грђевица, Пађене и Рибањи (Марино Село) направила теренске провере у разним временским пери-

одима али нису пронађени посмртни остаци. На локацијама Јасиковачка улица (Госпић), Грубишно поље, гробље Борик у Бјеловару и Окучани такођер су раније истраживали и пронашли остатке. На Борику су, како дознајемо, још 2012. године пронађене три особе од којих је једно тијело идентифицирано, а за друга два се претпоставља да се ради о социјалним случајевима.

За локацију Буцац тврде да су с надлежним органима Хрватске направили провере и да прикупљене информације указују да тамо нема покопаних посмртних остатака, поготово јер су на том подручју били присутни припадници УНПРОФОР-а. Из Комисије, међутим, објашњавају да је информација због које је послан захтјев дошла управо од припадника УНПРОФОР-а.

Одговарајући на захтјеве хрватске стране, Комисија је пак извјестила да је у сарадњи с државним тијелима у Србији припремила локације за заједничко извиђање у Куделари, мјесном гробљу у Богојеву, Сремским Карловцима и низводно од Смедерева, на што су из Повјеренства навели да раде на утврђивању микро локација. Зашто хрватска страна жели да се копа баш на тим мјестима,

није објашњено. Упућени неслужбено кажу да би најгори сценариј био губљење времена само због стварања протутеже.

Одговарајући на питање што је Комисија направила од листопада 2020. године кажу да је покренуто 9 нових случајева, од чега 7 захтјева за тражење несталих лица и два за тражење посмртних остатака. Затворено је 18 случајева, од чега четири на захтјев тражиоца, а 14 након идентификације и предаје породицама. У сарадњи с удружењима обитељи несталих с листе, затворено је 105 случајева. Ексхумирани су посмртни остаци три непознате особе на православном гробљу у Шиду, узети узорци за днк анализу и достављени Међународној комисији за нестала лица (ИЦМП), али из ниједног од њих није изолиран днк профил тако да ће се провести додатно тестирање.

Уз то су идентифицирани посмртни остаци трију особа несталих на територију Хрватске крај Вуковара и Бјеловара. Утврђен је и прелиминарни идентитет једног лица чији су се посмртни остаци налазили на гробљу Лешће у Београду које треба идентифицирати. Ради се о војнику који је страдао 1991. године приликом опсаде касарне бивше ЈНА у Бјеловару за кога се траже припадници породице.

На заједничким идентификацијама хрватске и српске стране обављене су четири идентификације на Институту за судску медицину и криминалистику у Загребу, те су позитивно идентифицирани посмртни остаци 11 грађана Хрватске српске националности, за које Србија исказује оправдани интерес од којих је преузето шест особа ради предаје породици у Србији. У сарадњи с ИЦМП-ом прикупљени су узорци за днк анализу од 77 сродника несталих лица. Заједничке идентификације на жалост једнострано су прекинуте измјеном закона 2018. који то више не допушта, премда постоји међународни споразум.

Неслужбено дознајемо и да је српска страна понудила да се ексхумира 189 особа без утврђеног идентитета, сахрањених на гробљима у Србији, чија су тијела допловила ријекама за што је хрватско Повјеренство показало занимање. Иначе, Хрватска још увијек трага за 1.816 својих држављана, од којих је половина српске националности. Комисија као нестале води 1.562 лица нестала у вези с оружаном сукобом у Републици Хрватској. Први корак напријед је направљен, само да не буду опет два натраг. ■

U ratu su ga tukli i
zatvarali – Pajo Jakšić

Profesor na 900 metara nadmorske

Meni nikad nije pobjegao učenik s nastave. Nikoga nisam otjerao sa sata. U razredu bih imao u prosjeku dva vrlo dobra učenika, drugi su svi bili odlični, prepričava Pajo Jakšić (70), jedini stanovnik ličkoga Glogova

SJEDEĆI za trpezarijom u kući PAJE JAKŠIĆA u Glogovu, kroz ruke premećemo Hegelovu 'Estetiku', jedan tom 'Principa nada' ERNSTA BLOCHA i Popis stanovništva 1991. u Hrvatskoj. Na izvjestan način, ova tri izdvojena štiva obilježila su život našeg domaćina, 70-godišnjeg politologa i magistra prava u mirovini. Nekadašnji profesor Teorije i prakse samoupravnog socijalizma i ekonomske grupe predmeta u školama u Gračacu, Dvoru, Topuskom i Novskoj te tajnik daruvarske općine do 1991., spletom raznih okolnosti danas je jedini stanovnik Glogova. Selo koje više nema ni tablu s nazivom pripada povelikoj gračackoj općini. Nalazi se na 912 metara nadmorske visine i njime u potpunosti gospodari na desetine goveda. Cijelo to prostranstvo u novije vrijeme namijenjeno je ispaši stoke nekolicine zakupaca.

Samotnjački život među domaćim i divljim životinjama nije bio Pajin vlastiti ekscentrični izbor. Nakon što je napustio Daruvar, posljednje dvije godine rodno Glogovo mu je nažalost jedini dom. Donedavno je mogao autom da obavlja potrebe u Gospiću i Gračacu, ali dogodio mu se kvar pa je ostao posve odsječen od svijeta.

— Dolaze mi moji prijatelji iz Daruvara. Dečki iz Sinja su mi napilili drva, neki iz Zagreba mi je donio duvana. Ankica iz Daruvara mi je poslala zimnicu. E, to su ljudi. Dođu mi, ali ponekad volim i da mi ne dođu, ako me razumijete – govori Pajo.

Najljepši period njegovog života je bio kad je radio u obrazovnom sustavu, priča nam. Radio je u srednjim školama, a kratko vrijeme je bio i asistent akademika DUŠANA BILANDŽIĆA na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

— Otišao sam u Dvor, bio sam pola godine tamo, predavao sam Osnove marksizma i Filozofiju. Onda sam dobio posao u Topuskom i u Novskoj. Dok bih ja došao do Tušilovića, pa presjedanje, pa vamo pa tamo, na kraju sam putovao pola dana do Dvora. Meni se to nije svidjelo pa sam otišao u Novsku. Prime me u Ekonomsku školu. Nije prošlo mjesec dana nastave, neki moj kolega kaže: 'Danas čistiš!' Zašto, pitam. Kaže: 'Na nastavničkom vijeću smo donijeli odluku da ti se dodjeljuje stan.' Kakav stan, nisam pisao molbu? Škola je kupila stan za profesora ekonomske grupe predmeta. Uđem u razred i kažem da sam dobio stan na toj i toj adresi, a jedan učenik govori: 'To je u mojoj zgradi.' To je bilo 1978. Novogradnja, centralno grijanje. I vode mene djeca da mi pokažu stan. Ključ u bravu, paše. Otvorim, vidim stančinu od 80 kvadrata. I pitam se šta će meni ovoli-

ko prostora? Bio samo sudoper i kupatilo, namještaja nisam imao. Onda se kuće nisu zaključavale, a nisi imao šta ni zaključati. Drugi dan, idem u stan, vidim ispred kamion, to neću nikad zaboraviti. Moji đaci vuku neki namještaj. Pitam ja: 'Ma šta radite?' Oni vele: 'namještamo vam stan'. Ne samo da su namjestili stan, nego su stavili zavjese i cvijeće. Ja sam radio u tri srednje škole, meni nikad nije pobjegao učenik s nastave. Nikoga nisam otjerao sa sata. U razredu bih imao u prosjeku dva vrlo dobra učenika, drugi su svi bili odlični – prepričava Jakšić i dodaje da je s pola jedne plaće ocu uspio kupiti kravu s mladim teletom. Složili smo se da je takvo što danas nemoguće.

Lijepa sjećanja i period blagostanja Pajo veže samo uz Jugoslaviju. Kada je počeo rat, dobio je otkaz u Općini Daruvar gdje se u međuvremenu zaposlio. Ostao je bez posla u 37. godini i nikad se više nije formalno zaposlio. Zbog toga danas prima minimalnu mirovinu.

— Na vratima u Općini se pojavio čovjek s puškom. Pitao sam ga: 'Što će ti otac reći ako me sad ubiješ?' Okrenuo se i otišao. To mi je spasilo život. Mene su u Daruvaru svi znali. Na moje radno mjesto su doveli nekog zanatliju. Tražili su poslije tajnika, ja sam se javio na natječaj, ali onda su ga poništili – govori Pajo. Tokom rata je bio prebijan i zatvaran. Proveo je dva mjeseca u zatvoru, ali tamo mu, kaže, nije bilo loše – radio je u kuhinji. Bolje i dva mjeseca u zatvorskoj kuhinji, nego u rovu, zaključuje on. Probao je živjeti u Srbiji kod sestre, ali bezuspješno. — Dođem ja kod nje preko Mađarske, nije se moglo drugačije. Pomašio sam 150 kilometara, otišao daleko od granice. I tad sam se sjetio. Moj pokojni djed je bio u austrougarskoj vojsci. Nije htio pucati i odsjekao je sebi desni kažiprst. Bio u Pešti u bolnici. Pobjegne i nekako dođe u Glogovo. I eto, nakon 80 godina, ja sam išao istim putem kao djed. A u Vršcu na asfaltu, pola metra blata. Kažem ja: 'Sestro, ja ovdje ne znam živjeti.' Nije mi leglo, ni ljudi ni mentalitet. Ja se bolje slažem s ovim mojima nego sa Srbijancima i Vojvodanima – objašnjava naš sugovornik.

Glogovo je prije Drugog svjetskog rata imalo 561-og stanovnika, dok je na popisu 1991. ovdje zabilježeno samo 66 ljudi. Pajo tvrdi da je u Kraljevini Jugoslaviji najskuplje jutro zemlje bilo upravo u Glogovu. Iz priče zna da je 'izvjesna SOKA RELJINA prodala jutro zemlje za 100.000 dinara, a za 12.000 kupila je cijelo imanje na Kozari'.

— Danas otkupljuju zemlju od sirotinje i plaćaju dvije kune po kvadratu. Jadna raja pristaje na to. Hrvatska je protjerala narod. Pokupili su pokretnine, a sad se ide u finu pljačku nekretnina. Od mene žele kupiti zemlju za vjetroelektrane. Neću prodati. Da su to čisti poslovi, ja bih dao – poručuje Jakšić.

Zasićen političkim pričama iz prošlosti, naš sugovornik pokreće raspravu o prednostima i nedostacima Ahilove pete, o dijalektici ljudskog tijela, o filozofiji i teologiji te o aktualnostima poput rata u Ukrajini. Uvijek je spreman da podučiti, preporučiti, skrene pažnju, postavi pitanje i zagonetku. Omanja biblioteka i marksistička literatura predstavljaju mu najdraži bijeg od mukle tišine Glogova, a o pročitanom valja nekad s nekim i diskutirati. Zato Paji najviše nedostaje stari prijatelj iz Daruvara.

— Zakačimo se ja i moj prijatelj Luka zbog čega dolazi do razlike između baroka, rokokoa, klasicizma i neoklasicizma. I sad vidi kako me je prešao. Kaže: 'Pajo, ne slažem se. Imam ja tamo ozbiljne literature, ajde ti nešto pročitaj, evo ti ključ.' Ja tamo, kad unutra – Rubinov vinjak. Dođem drugi put kod njega, kaže: 'Pajo, danas za tebe imam samo dječju književnost.' I vadi Coca Colu – u završava Pajo Jakšić svoje pripovijedanje. ■

Naherena ljepotica

Moj djed i otac angažirali su najbolje graditelje drvenih kuća, majstore kakvih više nema: u njoj je zimi toplo kao u raju, a ljeti ti klima ne treba. Iako je teško stradala u potresu, ne mogu zamisliti da je sruše, kaže Jovan Kulović iz Luščana

DOK stotine banijskih obitelji sa sve većim nestrpljenjem očekuje kakav-takav početak obnove teško oštećenih domova, 68-godišnji JOVAN KULOVIĆ iz Luščana kraj Petrinje odlučan je u namjeri da njegova naherena kuća ne bude srušena, unatoč tome što bi njezina obnova po stručnoj procjeni trebala započeti upravo rušenjem.

— Ne mogu ni zamisliti da sruše ovu ljepoticu za koju sam svojedobno tražio da je Restauratorski zavod zaštiti kao narodno blago. Kad se podizala, moj djed i otac angažirali su najbolje graditelje drvenih kuća u široj okolici, a to su sve odreda bili majstori kakvih danas više nema: teške hrastove planke, godinama isuživane, redane su polako jedna na drugu te bez čavala i drugog željeza povezivane utorima u obliku lastina repa. Zato je u njoj za najžešće zime toplo kao u raju, a za ljetnih vrućina ti klima uopće ne treba, čak moraš i košulju navući – objašnjava nam Jovan.

Doduše, donji dio kuće sazidan je od kamena i cigle, ali su zato sve gornje etaže od hrastovine. Stari majstori ne samo što su vještinu utkali u pomno slaganje greda nego su je svojim iskustvom i znanjem dodatno oplemenili čistom prirodnom ljepotom. Tako je velika otvorena mansarda, predviđena za uživanje ukućana u druženju uz šalicu kave ili čašicu rakije, ukrašena rezbarijama koje cijelom zdanju i danas, unatoč zubu vremena i oštećenja, daju posebnu čar. Danas doista, kako naš domaćin kaže, nitko više niti zna niti želi rezbariti staru hrastovinu, a knauf-ploče i pvc stolarija ipak nemaju 'dušu' kakvu svaki dom zaslužuje. Nasreću, osim ove Kulovićeve, na Baniji se još dade naletjeti na takve vremesne drvene ljepotice, u kojima se skladno isprepliću forma sa sadržajem, svrha s izgledom.

Jovan živi s devedesetogodišnjom majkom MILKOM. Unatoč tome što slabije čuje i što pije tonu lijekova za svakojake boljetice, ona još uvijek drži dva kuta njihove drvenjare, u kojoj ih je potres zatekao. Tada je zidani

dio kuće popucao na sve strane, no drveni je ostao čitav iako se cijeli ljuljao i neugodno škripitao. Statičari su je dvaput pomno pregledali, pa zbog oštećenja prizemlja dali tzv. žutu naljepnicu, s napomenom da i gornji katovi predstavljaju ozbiljnu prijetnju za trajniji boravak.

— Mati i ja prvih smo desetak dana poslije potresa živjeli u starom kombiju, a u kuću se nismo uopće usuđivali ući: tek sam se par puta odvažio uletjeti unutra i na brzinu pokupiti najnužnije. Moji prijatelji iz Zagreba su ponudili pomoć čim su čuli za katastrofu, pa je već za dvadesetak dana u naše dvorište dopremljena mobilna kućica koja nas je spasila, iako životni uvjeti u njoj nisu na nekoj razini. Nama se činilo da smo dobili dvorac, toliko smo bili radosni što možemo unutra boraviti bez straha i brige hoće li se i u koje doba zemlja ponovno zatresti – kaže Jovan, dodajući kako stara majka u darovanom 'dvorcu' ipak nije izdržala dulje od nekoliko dana, tolika je u njoj vlaga i hladnoća bila. Nije im bilo druge

nego da opet presele u drvenjaru ispucalog prizemlja.

— Primirila se bila moja astma s vremenom i već sam se naučila nositi s njom, pogotovu uz pomoć lijekova. Ali je onda u tom novom i jako vlažnom prostoru opet buknila: da vrag odnosi šalu postalo mi je jasno čim sam se trećeg dana boravka u njoj probudila oznojena od glave do pete, jedva dišući. Pobjegla sam istog časa u našu staru kuću, makar ondje umrla, i odmah mi je bilo bolje – tumači nam Milka iskustvo boravka u mobilnom objektu iz prve ruke.

Dvaput je Jovan podnosio zahtjev za obnovu kuće, a toliko su im puta u dvorište dolazile nekakve komisije i ekipe koje su sve razgledale, mjerile, dogovarale što bi trebalo učiniti, pa odlazile.

— Evo sad već dvije godine prodoše, a ništa se još ne događa, od obnove ni tragova ni glasa iako smo davno dobili rješenje da će se kuća obnavljati. Rekao sam bio odmah da drveni dio kuće rušiti ne dam, da nam poprave i osiguraju prizemlje, što se može uraditi bez problema i s čime ćemo biti zadovoljni. Zapisali su bili sve to, no od tada nikakve povratne informacije. Sve mi žao rušiti ovo zdanje kakvog nadaleko više nema, pa se nadam da će mi upomoć priskočiti sisački Restauratorski odjel, kod kojeg je moj zahtjev da se kuća zaštiti – kaže Kulović, koji je cijeli svoj radni vijek, više od 37 godina, proveo u zagrebačkom Jugorapidu.

U toj je tvornici služio mirovinu, dok su majka i otac DUŠAN, koji je svakodnevno putovao na posao u Željezaru Sisak, ostali u Luščanima željno iščekujući sinovljeve posjete. S Olujom su roditelji izbjegli u Srbiju, a Jovan se za vrijeme rata sam prijavio u HV. Poslan je na ratište u zapadnoj Slavoniji, no za par je mjeseci demobiliziran uslijed srčanih problema. Ni roditelji nisu dugo ostali u Požarevcu. Brzo su se vratili prvo sinu u Zagreb, a mjesec kasnije i u posve opustjele Luščane, odnosno njihov zaselak u kojem su bili prvi povratnici. Kuća je u manjoj mjeri bila devastirana, ali s čitavim krovom, što je opet zasluga Jovana koji je imanje redovito nastojao održavati dok su Milka i Dušan bili odsutni, baš kao i kasnije kad je središao sve za njihov povratak. Novo zajedništvo nažalost, nije dugo potrajalo jer je Dušan umro pa od njegove smrti Jovan živi sam s majkom. Oboje primaju mirovine dostatne da izdrže svakodnevnicu, no naš nam domaćin za kraj razgovora iznosi problem koji ga muči više od potresa.

— Napišite, molim vas, da potres nije najveći problem Banije, veći je to što su ljudi otišli odavde. Odlazili su i prije njega, a pogotovu poslije. U našem nas je zaselku svega petero i ja sam najmlađi, a nekoć nas je bilo i do dvije stotine. Ostade Banija bez ljudskih duša, a to je tuga samo takva. ■

Od obnove ni traga ni glasa – Milka i Jovan Kulović

Primjer iz inozemstva –
inkluzivni program za studente
u Hannoveru (Foto: Julian
Stratenschulte/DPA/PIXSELL)

Neprilagođeni uvjeti studiranja

Razlozi malog broja osoba s invaliditetom koje se odlučuju na stjecanje visokog obrazovanja su složeni. Neke od njih vidimo u samom sustavu visokog obrazovanja, dok za druge vjerujemo da su posljedica propusta na osiguravanju podrške djeci s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj od samog rođenja, kaže Anka Slonjšak

Do ušiju šire javnosti lani je prosvjedno došlo nešto od muka radnika koji rade kao osobni asistenti, a o čijem radu uvelike ovise osobe s invaliditetom. Na težak položaj tih radnika i radnica od svog osnutka 2021. upozorava sindikalna inicijativa 'Osobni asistenti zajedno', koja poziva i na potpisivanje nacionalnog kolektivnog ugovora za sve koji rade taj posao. Čujemo povremeno nešto i o životnim peripetijama roditelja

koji se bore za bolju prilagodbu nastave djeci s poteškoćama na nižim razinama obrazovanja, ali najviših se razina obrazovanja i invaliditeta javnost rijetko uspije dotaknuti.

Toliko je problema na razinama koje pretihode (naj)višoj, kao i onima koje je okružuju, da joj mali broj osoba s invaliditetom uopće uspije pristupiti. Prema najrecentnijem izvješću Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o osobama s invaliditetom u Hrvatskoj, 66 posto osoba s invaliditetom ima samo osnov-

noškolsko obrazovanje ili manje od toga, oko 26 posto ima srednju stručnu spremu, pet posto ima specijalno obrazovanje, dok je samo tri posto osoba s invaliditetom s visokom ili višom stručnom spremom. S druge strane, podaci o obrazovnoj strukturi stanovništva Državnog zavoda za statistiku (DZS), prema Popisu stanovništva 2011. godine, govore da je u Hrvatskoj 16 posto stanovništva imalo više ili visoko obrazovanje. U posljednjih 11 godina taj je postotak rastao, pa tako Euro-

statovi podaci za 2021. pokazuju da je on u mladoj populaciji, dobi od 24 do 35 godina, iznosio 35,7. Točan ćemo postotak znati kada budu objavljeni podaci iz najnovijeg Popisa stanovništva provedenog 2021. Iz DZS-a kažu kako podaci o obrazovnoj strukturi stanovništva prema tom popisu još uvijek nisu raspoloživi.

— Nije nam poznato koliki je točan broj osoba s invaliditetom koje studiraju, jer prije svega ne postoji jedinstvena definicija tko je student s invaliditetom, a niti jedinstvena evidencija studenata s invaliditetom. Najčešće visoka učilišta, a i samo Ministarstvo znanosti i obrazovanja, broj studenata s invaliditetom dostavljaju na temelju ostvarenih određenih prava – objašnjava nam ANKA SLONJŠAK, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Visoka učilišta podatke dostavljaju temeljem ostvarenih potrebnih prilagodbi nastavnog procesa, a ministarstvo temeljem ostvarenih prava na prilagođeni subvencionirani smještaj, potpore za prijevoz, stipendije, te informacijskog sustava u kojem studenti prikažu da imaju određeni invaliditet.

— Razlozi malog broja osoba s invaliditetom koje se odlučuju na stjecanje visokog obrazovanja su složeni. Neke od njih vidimo u samom sustavu visokog obrazovanja, dok za druge vjerujemo da su posljedica sustavnih propusta na osiguravanju podrške djeci s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj od samog rođenja – kaže Slonjšak.

Radi se o nedostupnim uslugama rane intervencije u djetinjstvu, otežanom pristupu potrebnoj podršci u ranom odgoju i obrazovanju, teškoćama u osnovnoškolskom i naročito srednjoškolskom obrazovanju.

— I nespremnost sustava visokog obrazovanja za prihvata učenika s teškoćama u razvoju svakako igra svoju ulogu, a očituje se u neosiguravanju potrebnih prilagodbi. Pritom mislimo na osobne asistente, prilagođenu literaturu, pristupačnost objekata, pristupačan prilagođeni prijevoz, osobnu asistenciju u studentskom domu i edukaciju nastavnika – objašnjava naša sugovornica.

Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, koji je stupio na snagu lani u oktobru, ne definira tko su studenti s invaliditetom, kao ni zakon koji mu je prethodio. To dovodi do toga da svako sveučilište ima svoju definiciju studenata s invaliditetom ili je uopće nema. Zakon ne određuje ni obvezu osiguravanja razumne prilagodbe, već navodi da je ustanove visokog obrazovanja mogu osigurati. Takva formulacija, kojoj je u srži proizvoljnost, ne jamči studentima ostvarivanje prava. Osim izraza 'mogu' koji ne predstavlja obvezu, nije jasno ni što znači termin prilagođenih uvjeta pohađanja studija.

— Umjesto da se propisuje obveza koja proizlazi iz međunarodnog pravnog akta i Zakona o suzbijanju diskriminacije, spominje se tek mogućnost i time se osiguravanje prava na ravnopravnost osoba s invaliditetom svodi na stvar fakultativnog izbora. Osim toga, kako se izraz prilagođeni uvjeti studiranja ne koristi u praksi, visoka učilišta tumačit će ga različito, kao i dosad, što će ponovno voditi do kršenja prava osoba s invaliditetom – kaže Slonjšak.

Dodaje da usprkos višegodišnjem poduzimanju svih mjera u nadležnosti pravobraniteljice u Ministarstvu znanosti i obrazovanja nisu pronašli sugovornika koji bi razumio kolika je važnost definiranja studenata s invaliditetom kao i obveze osiguravanja razumne prilagodbe u temeljnom zakonu u tom području. Na adresu njihova ureda u međuvremenu stižu brojna svjedočanstva koja upućuju na velike teškoće i kršenja prava

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forumu

NOVOSTI
HOBOČIJA

#1208, Petak 10/02/2023

MARIJANA RADMILOVIĆ

Iritira me podjela na 'mi' i 'oni'

Mišljenja sam da nema suživota, ali ni života dok se ne ispričaju sve priče. Dok god postoje iznimke, opravdanja, prozivanja. Ali realno, mladi se druže i zaljubljuju, i samo da popusti taj nacionalistički обруč, djeca u Vukovaru bi sasvim normalno živjela

MARIJANA RADMILOVIĆ pjesnikinja je i spisateljica iz Osijeka te srednjoškolska profesorica hrvatskog jezika i književnosti u vukovarskoj Ekonomskoj školi u kojoj radi punih 25 godina, još od 1997., zenita završetka mirne reintegracije. Trebalo je u to vrijeme smoći hrabrosti i mladost podrediti odvažnosti, pa proživljavati sumornu postratnu vukovarsku svakodnevicu. No Radmilović, rođena Vinkovčanka, i danas – premda ne propušta istaknuti da se na kraju svega osjeća umornom – zrači neophodnim optimizmom i zaletom, kako u životu, tako i pisanju koje je njezin kredo. I bio bi, ako se nju pita, jedini i dovijeka. S Marijanom lutamo Osijekom, promatramo načas Dravu i ptice koje ovdje ostaju kao skice zabilježenog susreta. Pa nastavljamo razgovor na platou hotelskog restorana, s pogledom na rijeku koja plovi. S mislima kako načas tone pa se izdiže.

Predajete hrvatski jezik učenicima srpske nacionalnosti koji pohađaju školu po A modelu, dakle na srpskom jeziku i ćirilicom pismu. Vidite li kakve pomake do danas, što se promijenilo?

Kao mlada profesorica počela sam raditi s određenim idealizmom, vjerujući da će se nešto novo graditi iz tih strašnih ruševina. Danas bih rekla da sam bila jako naivna. Prvenstveno u smislu hrvatsko-srpskih odnosa, a mislim prije svega na službenu politiku. Mada, neki pomaci su se ipak dogodili; u tih prvih deset godina moga rada osjećala sam da idemo uzlaznom putanjom. Učionice su bile prepune, srpska smjena brojala je čak 35 učenica i učenika. Danas smo došli do toga da sam razrednica u razredu od devet učenika, da imamo razrede od četiri učenika. S vremenom se broj učenika srpske nacionalnosti smanjivao, a hrvatskih povećavao. U zadnjih nekoliko godina drastično se smanjuje broj i jednih i drugih.

Pretpostavka je da na tome možemo zahvaliti i lokalnoj politici?

Retorika lokalnih političara, ali i retorika u javnom prostoru na razini cijele Hrvatske pojačano je nacionalistička. A to se dakako odražava i na mlade jer odrastaju u takvoj atmosferi, pri čemu se mržnja i jeftini nacionalizam podgrijavaju i izvlače kao as iz rukava za nečije političke bodove, najčešće pred izbore ili da se zamagli neka važnija tema. Tako će učenici obiju nacionalnosti jedni za druge reći 'oni'. Još uvijek se na sve strane čuje to tako mi mrsko 'mi' i 'oni'. Ali realno, mladi se druže i zaljubljuju, i samo da popusti taj nacionalistički obruč, djeca bi sasvim normalno živjela.

Pisala sam da bih ostala svoja i živa

Na koji način djeci pristupiti van drske politike, van tih nacionalističkih okvira?

Sve ove godine pokušavam odgajati svoje učenike vlastitim primjerom i načinom na koji se i sama nosim s posli-

jeratnim izazovima, a ne samo praznom retorikom. Kao hrvatska Srkinja, ili što god bila, pokušavam ih učiti toleranciji, govoriti im da se trebaju uklopiti, da su oni itekako važni, da trebaju njegovati svoju kulturu i nacionalni identitet, ali i poštivati Hrvatsku kao svoju domovinu. Međutim, jako sam tužna i umorna kad vidim da političari neprestano sve koče i vraćaju unatrag. Boli me i to što učenici, premda pohađaju nastavu na srpskom jeziku i ćirilicom pismu i imaju sva prava, žive u nekoj vrsti geta. To su uglavnom učenici sa sela koji u svojim obiteljima, u društvu i u školi govore srpskim jezikom i njeguju srpsku kulturu i običaje. Smatram da svaka nacionalna manjina treba imati mogućnost realizirati sva svoja zagarantirana prava i imati ih što više. Pa opet, treba biti otvorena i uključena u kulturu države u kojoj živi. Kad završe školu, učenici koji ovdje upisuju fakultete i ovdje se zapošljavaju, moraju napraviti zaokret pa od stroge ekavice, srpskog jezika i ćirilicnog pisma, odjednom i preko noći moraju govoriti i pisati hrvatski jezik. Ne znam koliko im onda dobra donosi što im je sva nastava na srpskom jeziku i ćirilici. Aktualni gradonačelnik često u medijima govori da sadašnji model nije dobar i zalaže se za spajanje škola kako bi došlo do interakcije i suživota, ali uvjeti za to još nisu sazreli. Ni lokalna ni državna vlast ne ulažu trud u tom smjeru, stoga ne podržavam takvo zagovaranje spajanja škola. Bojim se da bi to za posljedicu imalo pojačanu asimilaciju. Osobno jesam za spajanje hrvatskih i srpskih razreda, vjerujem da je to pravi put ka ozdravljenju ove sredine, ali tek kad ka to sazrijeju uvjeti, kad država uloži ozbiljan trud po tom pitanju. I da to više ne bude suživot već život u Vukovaru.

U današnjem umreženom digitaliziranom svijetu prvi odsluš poezije događa se upravo na društvenim mrežama. One pak oblikuju ukus publike, kritike, ali i izdavača?

To je neminovnost, obilježje našeg vremena i ima svoje pozitivne i negativne strane, koje se najčešće isprepliću. Osobno ne sudjelujem na taj način na sceni, premda sam mnoge pjesnike i književnike upoznala upravo posredstvom društvenih mreža, gdje sam otkrila i mnoge interesantne tekstove, pa pozdravljam tu vrstu komunikacije i mogućnost da se tako dolazi do

U prvih deset godina rada osjećala sam da idemo uzlaznom putanjom. Učionice su bile prepune, srpska smjena brojala je 35 učenica i učenika. Danas smo došli do toga da sam razrednica u razredu od devet učenika

**Dolazim iz patrijarhalne sredine, pišem o onome što mi je blisko i poznato, onome što sam iskusi-
sila na svojoj koži, a još češće o onome što sam ponijela u život promatrajući i osluškujući žene oko sebe**

informacija i vidljivosti. S druge strane, smetaju mi brzina i hiperprodukcija, svojevrsna kapitalistička logika koja donosi neminovno i lošiju kvalitetu tekstova. Možda i nije problem u tolikom broju tekstova, problem nastaje kad svakog tko nešto napiše proglašavamo talentiranim. Bez kriterija svakog nazivamo umjetnikom. Posredstvom društvenih mreža nadalje dostupniji smo jedni drugima, čitamo jedni druge u nastajanju, rekla bih čak i da, svjesno ili nesvjesno, kopiramo jedni druge. Pa tako nastojimo pisati o nekoj pomodnoj temi i nalikovati jedni drugima, jer, opet živimo u vremenu u kojem imitacija nije nešto negativno, čak je pozitivna. Također mi se ne sviđa pretjerana samoreklama, ali ona se očekuje, mislim da je čak i izdavači očekuju od svojih autora. Najlošije u svemu jest to što se zavaravamo da se u tom virtualnom getu događa nešto jako dobro i veliko s književnosti i umjetnosti, a kad se osvrnem oko sebe, uopće ne vidim da umjetnost i književnost u javnom, svakodnevnom životu imaju svoje mjesto.

Čini se da vaša književna vidljivost nije zasad proporcionalna opsegu i javnoj valorizaciji vašeg rada: tri nagrađivane zbirke poezije, sve zapravo što ste objavili, a vani je odnedavno i knjiga priča koja zasad još traži svoj put?

Da, rekla bih da su moje zbirke poezije dobro poznate uskom pjesničkom krugu, ali ne mogu se nazvati nekom jako važnom i poznatom pjesnikinjom. Uvijek me netko iznova otkriva i naziva samoniklom. Svoju prvu zbirku 'Portreti nepoznatih žena' napisala sam istraumatizirana ratom, s poljuljanom vjerom u pouzdanost svijeta i vlastitog identiteta, morala sam to izbaciti iz sebe. Drugu zbirku 'Bolest je sve uljepšala' napisala sam, gotovo u cijelosti, u jednoj vukovarskoj čevabđinici čekajući autobus za povratak kući, pošto tada nisam još imala auto. Pisala sam da bih izdržala tu tešku atmosferu, na neki način, da bih ostala svoja i živa. Nisam razmišljala da mi pisanje može donijeti ni uspjeh ni novac ni slavu, niti sam svoje rukopise slala na natječaje i sl. Čak sam se prilično maćehinski odnosila prema njima. Uvijek bi netko drugi, a često i meni iza leđa, slao moje tekstove na natječaje. I nekako su došle te nagrade. Jedina moja ambicija jest da mi se otvori prostor za pisanje. Čini mi se čistim gubitkom vremena hodati uokolo, reklamirati se i sudjelovati

na festivalima, a istovremeno nemati vremena za pisanje. Neki glas u meni pokušava me upozoriti da je došlo vrijeme za ozbiljno pisanje. Pa ipak, i dan danas osjećam istu tremu, još uvijek si u strahu postavljam pitanje jesam li tome dorasla, imam li se pravo nazivati pjesnikinjom ili književnicom i jesu li se ove četiri knjige dogodile slučajno. I na ono malo intervju a i odrađenih promocija na koje sam pristala, došla sam s tremom i pitanjem hoću li opravdati očekivanja. Jer treba puno raditi, raditi na sebi, raditi na jeziku, to je bitno koliko i talent, možda čak i više. A to što nisam toliko javno vidljiva ima veze s raznim životnim okolnostima, a sigurno u najvećoj mjeri i s mojim karakterom, ne toliko s racionalnim izborima.

Ljepota rada s djecom

U obrazloženju lanjske nagrade Dragutin Tadijanović za zbirku poezije 'Putovanje oko tijela' navedeno je da u vašim pjesmama nema eksplicitnoga angažmana i da 'pjesnikinja nije feministička aktivistica'. Kakvo je vaše viđenje feminizma u umjetničkom stvaranju?

Doista, tekst iz obrazloženja nagrade jako me razveselio. Ne poznam osobno DUBRAVKU ORAIĆ TOLIĆ, ali iznimno cijenim njezinu stručnost. Mogu reći da je na poseban način osvijetlila moju poeziju. Da, realno nisam feministička aktivistica i ne plovim na tom nekom pomodnom valu feminizma. Međutim, prirodno pišem o ženskom iskustvu, o svome kao i o iskustvu žena oko mene. Dolazim iz patrijarhalne sredine, pišem o onome što mi je blisko i poznato, onome što sam iskusi-
sila na svojoj koži, a još češće o onome što sam ponijela u život promatrajući i osluškujući žene oko sebe. Tako se i u mojoj poeziji sasvim prirodno mogu pronaći feminističke teme.

Mogu se pronaći i u vašoj prvoj proznoj knjizi, zbirci priča 'Naša soba'. Premda u njima ima i drugih tema poput hrvatsko-srpskih odnosa, života nakon mirne reintegracije...

U njoj, između ostalog, pišem o iskustvu žene u patrijarhalnom svijetu. Opet prirodno, bez zadanog koncepta ili primarnog cilja. Kad govorimo o feminizmu, svjesna sam položaja žena i problema s kojima se žene danas susreću. Ali s druge strane na spomen te riječi, spontano se povlačim. Možda i zato jer je biti feministkinjom postalo pomodno, jako se lako iznose svakakvi, površni, čak i agresivni stavovi, a društvene mreže svjesno tome još daju vidljivosti. Osobito me iritira diskurs u kojem moraš zauzeti nužno negativan stav prema muškarcu, alergična sam na tu podjelu – mi i oni. Zanimaju me samo dijalog i uključivost. Točka u kojoj se možemo susresti. Puno je krasnih žena, a i muškaraca, koji ulažu napor u tom smjeru, samo oni nisu nametljivi i glasni. O feminizmu bismo, zapravo, mogli pričati čitav intervju. O položaju žene u našem sve nazadnijem i klerikalnijem društvu, ali da se vratim 'mom' feminizmu: u jednoj od priča u knjizi pokušavam pokazati da se patrijarhal-

ni odnosi snaga u braku ne pojavljuju isključivo kao opresija muškarca prema ženi, nego često kao opresija žene prema ženi, ili žene prema samoj sebi jer mi same reproduciramo naučene obrasce. Recimo da same pravimo izbore i vlastitu ljestvicu prioriteta po nekom unutarnjem, neprepoznom mehanizmu krivnje koji se uporno navija, pa trčimo skuhati ručak, trčimo djetetu dati ono što odavno može samostalno uzeti, same razmazimo naše muževe... Kad kažem 'mi' definitivno mislim na sebe i na žene iz jednog svijeta koji sam gledala, upijala posljednjih skoro pola stoljeća. No u mojoj knjizi muškarac nipošto nije negativac. Ili jedan loš muškarac nikako nije simbol svih muškaraca. Postoje nove priče koje pišem, u kojima su muškarac i žena zapravo jako ravnopravni, u tom zajedništvu jedino i opstaju, preživljavaju ovu našu suvremenost.

Vratimo se još malo na početak da nam kažete još ponešto o vašem iskustvu djevojke u dvadesetim godinama koja dolazi raditi u poslijeratni Vukovar u vrijeme kada je grad još otkopavao svoje ruševine. Nakon četvrt stoljeća rada u školi i iskustva mirne reintegracije, mogla bih

na tu temu napisati zasebnu knjigu. Ali iskreno, radije bih iz toga izašla i sve to zaboravila nego se posvetila toj temi. Nije to uvijek bilo ugodno iskustvo, ali ljepota moga posla nalazi se u susretu s djecom. Kada ste spomenuli ratnu tematiku i mirnu reintegraciju, u 'Našoj sobi' u nekoliko priča progovaram o tim temama, mogu reći da u njih upisujem i vlastito iskustvo, emocije i traume, premda se ne radi o autobiografskoj knjizi. Kad govorimo o mirnoj reinte-

Zgrožena sam kad vidim kakvom brzinom blagajnice otipkavaju proizvode na blagajnama, da rade kao strojevi, da rade vikendima koji nisu plaćeni, da ljudi rade za minimalac

graciji na ovim područjima i suživotu mišljenja sam da nema suživota, ali ni života dok se ne ispričaju sve priče. Dok god postoji to 'ali', iznimke, opravdanja, p(r)ozivanja na to tko je kriv. I dok se ta krivica generacijski prenosi, kao i mržnja. Žalosno je reći da sam se za sve ove godine već navikla da se riječ Srbin na neki način izgovara kao psovka, uvreda, s negativnim konotacijama kojih se još nismo oslobodili. A vidjeli smo nedavno i u Saboru saborsku zastupnicu koja vrlo otvoreno tome daje negativnu konotaciju kad spominje zanimljivu sintagmu – srbljubno srce. Imam potrebu još jednom naglasiti: da bismo razumjeli jedni druge, moramo imati priliku da bez međusobnog optuživanja ispričamo priče koje nosimo u sebi.

Ljevičarka sam po svom habitusu

Na prošlim lokalnim izborima 2020. politički ste se aktivirali na listi Radničke fronte, odnosno zeleno-lijeve koalicije u četvrtoj izbornoj jedinici što opet govori o vašem ljevičarskom političkom habitusu?

Da, politički sam se angažirala, premda nisam politički ambiciozna da bih se penjala na toj ljestvici i nosila određene funkcije. Razmislila sam i odlučila javno pokazati kakve ideje zastupam iako mi to nije bio neki plus u ovoj desničarski nastrojenoj sredini. Ljevičarka sam po svom habitusu. Otkad smo samostalna zemlja, otkad smo grlom ušli u kapitalizam, zgrožena sam ovim životom kojim živimo, što imamo umirovljenike koji kopaju po kontejnerima i prodaju boce da bi se dohranili. Zgrožena sam kad vidim kakvom brzinom blagajnice otipkavaju proizvode na blagajnama, da rade kao strojevi, da rade vikendima koji nisu plaćeni, da ljudi rade za minimalac, evo i sad dok to pričam, ježim se. Uzrujava me da živim u jednom uspavanom društvu koje nije u stanju ni na što reagirati, ni za što izaći na ulice. KATARINA PEOVIĆ pojavila se kao mlada političarka i počela stvari nazvati svojim imenom. Pronašla sam utjehu u tome da netko poput nje ima hrabrosti reći stvari koje ja gutam i prešućujem. To je bilo još za mandata KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ, kada se, zahvaljujući njezinim javnim istupima, nacionalistička retorika ponovno zahuktala. Prisjetimo se da je tada porastao i broj napada na Srbe, u prilog tome govore i brojna istraživanja i statistički podaci, ne samo moj subjektivni osjećaj. Otprilike, nakon dvije godine isključila sam se iz RF-a jer sam, što zbog određenih zdravstvenih problema, što zbog rada u školi, a koji je i 50 posto rad kod kuće, uz stalna putovanja na posao i uz obiteljske obaveze, shvatila da ne mogu pošteno zasukati rukave i pridonijeti stranci onako kako bi trebalo. A ne volim se izvlačiti ili raditi stvari površno.

Dolazite iz Vinkovaca, radite u Vukovaru, stanujete u Osijeku. Poznata vam je slavonska sredina iz koje se, kaže statistika, mnogi iseljavaju. Ima li, dakle, nade?

Nakon više od 25 godina staža osjećam se jako umorno, s graničnim osjećajem poraza. Okrenula bih se od svega, ali kad dođem u školu i vidim tu djecu, jasno mi je da nema odustajanja. Ne znam ima li perspektive dok je vlast takva kakva jest i dok nas vodi u sve prepoznatljivijem vazalskom smjeru. Svjesno su nam uništili industriju i ovu našu žitnicu i ako ćemo biti zemlja koja će se orijentirati isključivo na uslužne djelatnosti i turizam, što onda nudi Slavonija? Ono što je nudila, toga više nema, pa što ćemo onda postati? Jeftini sezonski radnici u turizmu? Ljudi se masovno iseljavaju, ovaj kraj je sve pustiji i opustošeniji. Voljela bih da moji učenici i moja vlastita djeca žive bolje od nas i ne prolaze ponovno sva naša iskustva. To bi stvarno bio poraz.

Što planirate dalje?

Napisala sam zbirku poezije za djecu koja već dugo stoji u ladici i za koju se nadam da će uskoro ugledati svjetlo dana. Veseli me taj ludizam, sloboda koju osjećam dok pokušavam pisati iz pozicije djeteta, neopterećeno, bez dociranja. Pišem i nove kratke priče, u kojima više nije u fokusu samo žensko iskustvo, već su to priče iz naše suvremenosti, pokušavam pomalo iz socijalne perspektive prikazati male ljude, često parove, koji se u ovoj razarajućoj svakodnevnici upinju i borbe da izgrade neki dostojanstven život.

постоји, толико дубоко нећемо ићи. Држимо се опћеприхваћене теорије о самопоуздању као укупне слике коју појединац има о себи, осјећају вриједности, унутарњој 'сигурносној мрежи' коју је маслов укључио у пирамиду основних људских потреба. Човјеку су потребни признање и поштовање других, али и себе – без тога нема самоостварења, а вјерује се како доприносе сретнијем и испуњенијем животу, квалитетним односима, лакшем суочавању с изазовима... Сходно томе, вјеровало се и како је коријен многих психолошких проблема – ниско самопоуздање. Тиме се 1960-их бавио психолог натаниел бранден, а од 1970-их и разне удруге и невладине организације, вјерујући како ниско самопоуздање штети појединцу те посљедично и цијелом друштву. 'Можемо развити друштвену вакцину – самопоуздање. Можемо се уздићи из криминала, насиља, алкохола, дрога, малољетничке трудноће, злостављања дјеце, овисности о социјалној помоћи, академских неуспјеха', изјавио је ексцентрични калифорнијски политичар џон васконзелос, (само)увјерен како ће једним ударцем ријешити сто муха. На његову иницијативу и лобирање 1986. године основана је радна група чији је задатак био истраживати импликације самопоуздања те потицати исто. Премда се све некако одвило наврат-нанос, без довољно истраживања која би поткријепила натегнуту тезу и унаточ чињеници да су првих годину дана само мозгали око тога која је дефиниција самопоуздања, Васконзелосова радна група добила је буџет од око 250 тисућа долара годишње и пажњу јавности. Људи су се масовно јављали за волонтирање, подршку су пружили чак и они који су се до јучер ругали с идејом, а кад је велик дио медија свему приступио са скепсом и поругом, Васконзелос их оптужио да пате од, погађате – ниског самопоуздања.

Почело је као добра премиса коју би оспоравао само садист или потпуна сировина од човјека: критицирање, омаловажавање и/или преви-сока очекивања лоше утјечу на дјецу те је важно поставити добре темеље за развој њихова самопоуздања. Но у једном тренутку цијели влак отишао је у другом смјеру. Школе су почеле уводити нове дјечје игре у којима нема побједника и губитника, почеле су се дијелити медаље за судјеловање и идеје да дјецу треба штитити од било какве критике, што су многи протумачили као капитулацију и подилажење које ће изазвати више штете него користи.

Од низа бизарних примјера које је у књизи 'схам: Како је селф-хелп покрет Америку учинио беспомоћном' истакнуо амерички професор и новинар стив салерно (нпр. чињеницу да су професори у неким савезним државама попут Калифорније и Мичигена могли добити отказ ако 'проузрокују да се ученици осјећају лоше' – што год то точно значило и укључивало), једино је бизарнија идеја да се особни и друштвени проблеми могу у толикој мјери деполи-тизирати и свести на проблем самопоуздања. Замислимо Балтимор и ликове из тв серија 'Жица': Бодија,

Данжела и Снуп како играју дјечју игру за потицање самопоуздања и суосјећања, када си додају лопту и комплименте. Какве би си то комплименте они могли добацивати? Све осим тога да је Боди фрајерски пребио конкурентског дилера а Снуп купила одличну бушилицу за скривање трупала била би смијурија која завршава попут Данђела. Дио тих малољетних дилера и лоших ученика уопће нема проблем са самопоуздањем јер га граде на улицама, у односима с другим дилерима, стјецањем моћи над другима и сл. Управо је то оно о чему говори џозеф кејн у 'Политици самопоуздања': истицање самопоуздања као вриједности саме по себи не доводи у питање наше изворе самопоуздања већ цементира статус кво. Умјесто да финансирају програме попут Ва-

Џон Васконзелос,
калифорнијски политичар
(Фото: Shimorani Kant)

Управо је то оно о чему говори Џозеф Кејн у 'Политици самопоуздања': истицање самопоуздања као вриједности саме по себи не доводи у питање наше изворе самопоуздања већ цементира статус кво

сконзелосовог, власти би се требале запитати колико је структуралних и институционалних узрока за ниско самопоуздање, као што су сиромаштво, расизам, незапосленост, недостатак перспективе...

Умјесто тога, скочило се на инстант површна рјешења. Самопоуздање је постало национална опсесија, а машинерија се проширила и на 'одрасле' сфере. Твртке су ангажирале савјетнике који су тврдили како могу мотивирати раднике, књижаре су преплавиле јефтине књиге о самопомоћи, покренути су семинари и течајеви под водством оних који нас уједињују с мирољубом петровићем у гримаси на спомен – лајф коучева. Можеш бити што год желиш, ти си посебан, ти си предиван, биле су бејби мантре уз које смо испратили 20. стољеће, а које су 2007. године славиле пу-

нољетност у облику 'Сјајно ти иде, душо' – подршке, коју је иза камера и рефлектора извикивала мама крис својој кћери ким кардашиан док је ова позирала за 'Плејбој'. 'Умјесто сретних и испуњених појединаца, добили смо генерацију нарциса!' треснули су новинари шаком о стол, а јавност се охладилa од идеје да ће огледала у кафићима с офуцаним мотивацијским порукама допринијети друштвеној промјени. Ако су сви посебни, онда нитко није.

Дио удруга и невладиних организација наставио је рад у оптимистичној вјери, чак и након што су новија истраживања показала да не постоји директна корелација између самопоуздања и одређених проблематичних понашања. Штовише, бројни криминалци и убојице имају лијепо мишљење о себи! Све већи број психолога, попут алберта елиса и џозефа бурга, критицирао је идеју да ће самопоуздање само по себи бити гаранција или значајнији чимбеник успјеха. Ако самопоуздање није утемељено у стварности и заслугама,

Но није све било узалуд. Идеје о прихваћању себе су сигурно по-могле оснажити и освијестити дио жена и припадника мањина или маргинализираних скупина

тешко ће га поправити хвалоспјев и тепања околине. Такво крхко, рентијерско самопоуздање ослања се на вањске 'хранилице' и изворе валидације. Управо потрага за њима може узроковати депресију и анксиозност, фокусираност на себе може нарушити међуљудске односе, а кад позитивна повратна информација изостане, кула од карата се урушава. Лако ће се догодити да изостану када човјек изађе из сигурне зоне у стварни живот, јер баш тај илузорни оптимизам и самопоуздање воде у прецењивање самога себе и коначно, пораз. Дјецу оно може 'замрзнати' у увјерењу да су довољно добра и исклесана, што може довести до губитка радних навика или страха од изазова тј. неуспјеха. Особи која је свјесна својих слабости празне ријечи могу створити још гори осјећај јер је свјесна процјепа између онога што се говори и што јест. С друге стране, стварни успјеси и остварења могу позитивно утјецати на самопоуздање, а искрена повратна информација више ће помоћи и усмјерити особу.

Но није све било узалуд. У медији-ма и широј јавности је препознат је значај развоја (здравог) самопоуздања код дјеце, али и одраслих – идеје о прихваћању себе су сигурно помогле оснажити и освијестити дио жена (примјерице у контексту наметнутих стандарда љепоте) и припадника мањина или маргинализираних скупина. Само, након свега остаје осјећај да се отишло предалеко и промашио цео фудбал. Стога се у посљедње вријеме говори о другој методи која иде линијом индиферентности и идеје психолога Алберта Елиса да се људи уопће не би требали оптерећивати тиме да су и јесу ли вриједни. Бити способан сагледати себе, добре и лоше тренутке, имати за њих разумијевања и суосјећања, а опет слепнути раменима и закључити као, опет, добри стари Зуко: 'Сви смо ми којешта.'

У противном нам остаје питање из филма 'Сјећаш ли се Доли Бел?', познатог по Дининој афирмацији 'Сваког дана у сваком погледу све више напредујем' и покушају да свом другу, нервозном због сусрета с фаталном Љубицом, објасни: 'Не учи се хипноза због тога. Хипноза треба да промијени свијет. Кад човјек оствари власт над самим собом, помоћу свјесне аутосугестије, разумијеш?'. На то му овај одговара: 'Ма добро то. А што ћу ја сутра?' ●

Malj i mimoza

Album 'Bolja od Berlina' Faraja Suleimana podsjeća nas da su život velike ljubavi i ljubavnici, momenti kad smo u ljubavi zastali, ali i ona starija žena koja svakoga dana u isto doba sjedi na klupi kod igrališta

MALJ i mimoza, to je 'Bolja od Berlina', četvrti album palestinskog muzičara FARAJA SULEIMANA. Prvi je to Suleimanov album koji uključuje vokale, ne samo klavirsku svirku, centralnu u svim njegovim djelima. Rođen 1984. godine u selu Al-Ramah, Suleiman se selio između više palestinskih gradova baveći se glazbom, a na kraju se 2019. nastanio u Parizu. S piscem MAJDOM KAJALOM na albumu 'Bolja od Berlina' počeo je raditi prije tri godine, početkom pandemije, a iste su ga godine i dovršili. Kajal je rođen u Haifi 1990., u palestinskoj obitelji protjeranoj iz sela Barwa. Piše za dnevne novine Al-Safir u Bejrutu, a prvi roman 'Tragedija gospodina Matara' objavljen mu je 2015.

Tamna srčika zajedničkog albuma Suleimana i Kajala je Haifa, grad niti jednom na albumu spomenut imenom. Izostavljanje imena je namjerno – za dvojicu autora Berlin je zamjenjiv, kao i svaki drugi bjelosvjetski grad. Haifa, bolja od Berlina, nije zamjenjiva. Kako u jednom intervjuu kaže Suleiman: 'Samo vjerujemo da je Haifa ljepša od Pariza, Londona, New Yorka, ali nemamo to čime dokazati.' Album, objašnjavaju autori, nije zamišljen kao posveta Haifi, to se desilo organski. O gradu govore

kroz svoja iskustva: o stvarima koje vole i mrze, o kojima sanjaju, koje ih čine depresivnima, zbog kojih se osjećaju i propalo i procvalo.

Postoje gradovi za koje nam se tumači da su univerzalni, u koje se slila čitava priča planeta – što god da kažete o npr. New Yorku, zvuči kao relevantno za sve, ili nadrelevantno. Mali gradovi i sela, njihov spomen sam po sebi, uglavnom nije dovoljan za izražavanje univeralnijeg ljudskog stanja. 'Ovo je glavna stvar s kojom se pokušavamo suočiti na albumu: da naš grad nije ništa manje bitan od bilo kojeg drugog mjesta na svijetu, da je sposoban doživjeti i predstavljati mnoga ljudska stanja i priče i stvari za koje uvijek zamišljamo i osjećamo da se mogu dogoditi samo u velegradovima. Pričamo o mjestu na kojem ljudi osjećaju da njihove priče nisu vrijedne pričanja, da su dosadne. Da nemamo velike pisce, velike pozornice, velike glazbenike', kaže Kajal o albumu. Čim je Suleiman najavio turneju, za tri je sata rasprodana najveća dvorana u Haifi. U albumu su se, izgleda, prepoznali mnogi.

Na trenutke 'Bolja od Berlina' zvuči kao romantično prisjećanje iseljenika koji domaju najviše voli izdaleka, ali u cjelini se album razotkriva kao mnogo kompleksniji od toga. Haifu se ispituje

kroz kritičku leću, iscrta se kontraktorna realnost života u gradu koji je u zadnja dva desetljeća postao urbano kulturno središte Palestinaca koji žive unutar takozvane Zelene linije. Dvije se pjesme pritom posebno ističu, 'Himna gentrifikaciji' i 'Pitanja u glavi'. U 'Himni gentrifikaciji', Suleiman se pita: 'Tko je rekao da će ulice ostati iste? Tko je rekao da se gradom još uvijek može šetati? Tko je rekao da susjedstvo ostaje naša nevina igra? Tko nam je ukrao prirodu i apelirao da čuvamo okoliš?'

PROCES gentrifikacije, uvijek vezan uz rod, uvijek rasiziran, uvijek kapitalistički, u Haifi se pokazuje kao rezultat pripijenog saveza između izraelskog kapitala i politike gradske vlasti, a provodi se kroz mnoštvo projekata, uključujući i jedan naziva 'Svemir 21'. Procesi su to kojima se nastavlja i grana kapitalističke eksploatacije, a pritom upakirani u svjetlucavi omot 'kulturne renesanse'. O tome u jednom intervjuu govori i Kajal, skeptičan prema tzv. kulturnom otporu, nenaklonjen 'pretpostavci da je kulturni rad dovoljan kao strategija za oslobođenje od bilo čega'. Naročito je kritičan prema muzičkom i spisateljskom radu koji se zadržava sam na sebi. Naziva

ga 'pojednostavljenim razumijevanjem koje pomaže da izbjegnemo političku i društvenu odgovornost umjetnika kroz leksikon 'kreativnosti'. U kontekstu gentrifikacije Haife to se vidi kroz različite kulturne strategije kojima se grad i kulturni rad pokušava još više neutralizirati i komodificirati.

'Sudjelovali smo u gentrifikaciji pod zastavama 'kulture', 'noćnog života' i 'zabave'. U stvarnosti, praktički, kupili smo prostore koji su pripadali palestinskim izbjeglicama od izraelskih kompanija koje su te prostore ukrale i pretvorile ih u privatne biznise. Zatim smo krenuli stvarati 'kulturnu scenu' kroz te biznise', kaže Kajal. Time ukazuje na problematičan odnos između okupatorske države, privatnog vlasništva, grada i kulturnog rada. 'Tko je premjestio pijacu u trgovački centar? Tko nas je istjerao iz kuća, razdjelio ih, a onda nam iznajmio garsonijere manje od lijesova? Tko je sagrađio kule od stakla i uništio naš balkon?', pjeva Suleiman.

A taj balkon ('balkon uz balkon, bliže od dvije spojene usne'), provlači se i kroz drugu pjesmu, srceparajuću 'Pitanja u glavi'. U njoj Suleiman pjeva o usamljenosti gužvovitog Berlina, starom kvartu koji mu nedostaje, čoškovima koje neizmerno voli, ali im i podjednako zamjera. 'Jel' se dolina stvarno osušila / Jel' ostalo samo kamenje / Imam neka pitanja u glavi / Ovdje u Berlinu boli / Lijepo je, vrvi od ljudi / Ali nedostaje mi Um Sabri / i najviše mi nedostaješ ti'.

Poručuje da je bez brbljavih susjeda kava izgubila svaki smisao, zanima ga tko je svoju kuću iznajmio cinkeru, prisjeća se dizača utega HAMOUDIJA koji odraduje dvije godine u zatvoru zbog pljačke pošte, pita se radi li ATEF i dalje na baušteli, je li ga umor u međuvremenu slomio. 'Rade li barovi i dalje dokasno, zatvaraju li vrata tek u zoru? Jesi li ikada otišla s nekim drugim iz birtije leći na plažu?', pjeva kao da mu se srce kida.

A i kida mu se, i kad konstatira kako 'uvijek govore o ženi, a izostave muškarca iz svega', i kako ne zove da se ispriča, nego da se on i ona zajedno nasmiju činjenici da drugi pričaju njihovu priču.

'Bolja od Berlina' podsjeća nas da su naš život velike ljubavi i ljubavnici i momenti kad smo u ljubavi zastali, ali i ona starija žena s kvarta koja svakoga dana u isto doba sjedi na klupi kod igrališta, i klinci koji u daljini kriče nakon školskog zvona, i bijela mačka koja uvijek špija na susjedovom prozoru. A sposobnost da volimo gradove neopjevane, zanezarene, opustošene, zlostavljачke i zlostavljane, sposobnost je da nađemo u sebi nešto što je i dalje vrijedno voljeti. Da spasimo nešto među ruševinama i učinimo da na njima, možda, jednoga dana nešto raste.

Naročito je moćno što je jedan takav album palestinski proizvod, niknuo na teritoriju u kojem sve nijanse nestaju u tragediji o kojoj se naizgled zna sve, iako se već dugo ne pita ništa. Kao što piše GEORGE ELLIOT u 'Middlemarchu', tragedija leži u samoj činjenici svoje učestalosti, stanja tihog očaja koja su previše trajna da bismo ih tretirali s osjetljivošću koju zahtijevaju. Kao da slušamo kako trava raste ili otkučaje vjeвериčjeg srca. A trebali smo, piše Elliot, umrijeti od rike koja leži s onu stranu tišine. ●

Faraj Suleiman (Foto: Loona/ABACA/PIXSELL)

RAZUM I OSJEĆAJI

Pisma čitateljici

PIŠE Olja Savičević Ivančević

Danas me zvala jedna mlađa žena koja se želi uzemljiti, kaže prijateljica koja radi u Arhivu. Ali preko prezimena. Kaže da je njeno prezime premekano, preslabo, da je u neravnoteži s njom kao osobom, da joj fali korijen i da joj treba neko snažnije

ČITATELJICAMA i čitateljima Nade donosimo u ovom broju izbor s tri priče iz dnevnčkih zapisa naše kolumnistice OLJE SAVIČEVIĆ IVANČEVIĆ. Pod naslovom 'Pisma čitateljici', zapisi će idućeg tjedna biti objavljeni u ediciji 'Dnevnici' sarajevskog Buybooka koju uređuje SEMEZDIN MEHMEDINOVIĆ.

Klinke – dječastvo djevojčica

Raspitujem se kod prijateljica i prijatelja poliglota o pitanju vezanom uz jedno poglavlje romana: riječ je o nazivu za period u odrastanju djevojčica koji bi odgovarao terminu 'dječastvo' kod dječaka – u engleskom *girlhood*. U hrvatskom postoji djevojaštvo, ali ono pokriva vremenski i značenjski širi period, kao da sugerira da curice od male djece odmah postaju djevojke. Pitam se je li moguće da ovo ima korijene u povijesti i običajima na području našeg jezika ili je to šire. Razmišljamo, tražimo postoji li u svjetskim jezicima pojam za onaj period kad klinke više nisu mala djeca, a prije puberteta, nekakvo 'žensko dječastvo', ono vrijeme kad su ženska djeca djevojčice, ali još uvijek nisu djevojke.

U romanskima jezicima, španjolski i francuski imaju samo rodno neutralne *niñez* ili *juventud* ili *mocedad*, odnosno *enfance* ili *jeunesse*, a talijanski se opisno snalazi s *adolescenza femminile*, što je opet starije od onoga što me zanima. Njemački ima naprosto 'djevojačke godine', *Mädchenjahre*. A u bugarskom, recimo, ne postoji ni dječastvo, samo djetinjstvo, a period adolescencije u stručnoj se literaturi zove *юношество*. 'Юноша' kao naziv koristi se samo za dečka, nemamo za djevojku taj naziv', piše mi prijateljica...

Naposljetku, prijatelj znalac, komentira činjenicu da smo 'dječastvo djevojčica', bar zasad, pronašli samo na engleskom: 'Dakle, čini se da se ta vražja kolonijalna jezičina jedinstveno dobro snašla, kao što joj se to već zna izmaći, s tim *girlhood*.'

Engleski je išao, izašao u korak sa svijetom, razmišljam, da kolonijalan, ali svejedno, ili možda baš zbog toga, jezik je koji se ne ustručava mijenjati na dnevnoj bazi, komunicirati: govoriti, imenovati, neposredno, na licu mjesta. Pa jezik postoji da bi se razgovaralo, brbljalo o nečemu što ima ime, znači značenje u govoru. Što nema ime, biva prešućeno.

Zapazila sam da ovdašnji kritičari, redom muškarci bez obzira na dob i stupanj pismenosti, često negativno reagiraju na opisivanje perioda ženskog odrastanja iz pera autorica. Takva tema ili očiste redovito bivaju proglašene infantilnim u negativnom, degradirajućem smislu – međutim ista stvar kao da ne vrijedi za opisivanje dječastva koje je od početaka do danas omiljena priča. Što li to dvostruko mjerilo govori o arbitrima? Što im to smeta u pristupu ženskom djetinjstvu i pubertetu, a o kojima je zapravo tako malo zapisano? I može li žena biti Petra Pan, a da to ne iznervira gospodina Petra Pana? Ovo nipošto nisu samo retorička pitanja, zaintrigirao me ovaj u javnosti neosviješten fenomen, smiješan i tužan u isti mah.

U misli mi dolaze svi stereotipi koje naslov 'Djevojčice' sugerira, a djevojčice su, u gotovo stogodišnjem periodu kroz koji ih pratim, bile najmanje 'svilena mašna' i 'bijela dokoljenka' (kakve su sačuvane na retuširanim fotografijama i u kolektivnom pamćenju), a to što su bile i što jesu, još/tek treba bilježiti.

Ribnjak

U Ribnjak siđem kao u svoje dvorište. Nekad legnem na klupu ili na travu i gledam krošnje. Recimo, kao prekjučer kad sam zaboravila uzeti novac iz bankomata i

ostavila ga tko zna kome. Legla sam u Ribnjak dok me ne prođe ljutnja na samu sebe.

Kako neobično mjesto za komadić raja, iza pumpe, pokraj ceste, neočekivano. Prijateljica, koja je odrasla u ulici poviše, i ja dolazimo sa psima. Prijateljica je 'fativa' purgerica, uživam je slušati dok govori, a ja sam valjda posljednja dotepenka u gradu.

Pokazujem joj ženu koja se skinula u košulju, bosa je i već neko vrijeme grli stablo. Uzemljila se, kažem. Danas me zvala jedna mlađa žena koja se želi uzemljiti, kaže prijateljica koja radi u Arhivu. Ali preko prezimena. Kaže da je njeno prezime premekano, preslabo, da je u neravnoteži s njom kao osobom, da joj fali korijen i da joj treba neko snažnije prezime koje će je prizemljiti i uzemljiti. Zato je, kaže prijateljica, ta žena nazvala Arhiv da joj iskopaju korijene, prezimena predaka, da pronađe ime koje najsnažnije zvuči, da ga uzme, da se napokon učvrsti, uzemlji. Mi smo, na klupi u Ribnjaku, posumnjale da će to biti moguće, ali tko bi znao.

Laste

Prvo smo primijetili zemlju, mahovinu i travke po stubištu. Previše je nereda da bi se svaki dan sve to donijelo na cipelama ili na šapama. Onda sam ih čula u hodniku, cvrkut koji je znao ozvučiti nebo tamo gdje sam odrasla. Polako sam otvorila vrata i na reflektoru u hodniku zgrade, u najudaljenijem uglu gdje je fasada otpala od potresa, ugledala dvije male brze ptice koje grade gnijezdo. Odletjele su kroz prozor na podestu, prepala sam ih, ali vratile su se uskoro. Vratile su se bezbroj puta u danu, sitne i raspjevane, svaki put s jednom slamkom ili zrncom zemlje u kljunu – većina im građevinskog materijala završi na podu, na katu ispod, pokraj susjedinih vrata.

N. kaže: 'A šta će lastavice, ali imaju ruke za inkartavat.' Susjeda M., kad smo joj rekli da to pred njenim vratima prljaju laste koje se gnijezde na reflektoru, rekla je: 'Pa to je divno! Divno!'

Valjda ptice znaju što rade i zašto se ovdje gnijezde. Moramo paziti da prozor u hodniku ostane otvoren do jeseni. Uskoro, prestale su se plašiti i počele spavati na starom reflektoru iako s njega klizi i raspada se svaka ideja o gnijezdu.

'Ove naše laste, isprid vrata. Jesu one uopće laste?' 'Šta ako ženka snese jaja pa završe po podu, ka i ovo njihovo gnijezdo razasuto.' 'Kako nisu laste? Pa vidiš ih. Imaju lastin rep.' 'Ali, laste prave drugačija gnijezda, one su poznati graditelji, najbolji. I prave ih u kantanu.' 'Možda se radi o materijalu, možda im u Zagrebu nije dostupan isti materijal ka u Dalmaciji. Ali, stvarno, jadne, ža mi ih je, ovaj reflektor s gornje strane ima oblik stošca i sve im klizi na pod.' 'Ja sam mislila da ptice znaju šta rade, da se rode s tim.' 'Ovima ne ide.' 'Ove su ka mi. Našli stan pa im ga potresi ruše.' 'Ali uporne su... A sve im pada po podu. Ovo neće ići.' 'A šta ako panično grade gnijezdo jer moraju položiti jaja?! Ne bi ja brisala kajganu s poda. To bi bila katastrofa. Poduzmimo nešto, očemo li?' 'Kako, jebote, da dođeš do onog mjesta poviše reflektora moraš bit ptica...'

Ali pametni ljudi su izmislili avion, a nas dvoje lebdeću košaru za kruh, u koju smo sa stubišta skupili raspršeno gnijezdo za dvije laste kojima gniježđenje nikako ne ide i koje su jednog dana sasvim slučajno, kroz prozor hodnika, uselile u našu zgradu, pred vrata stana. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Nosi mi se Jorge boja

PIŠE Ivana Perić

Iz ruku nam ispada kutija markera neon boje. Žuta, zelena i roza padaju jedna po drugoj na pod. Na nešto podsjeća taj prizor. Kad mozak odvrti film, ukaže se slika meksičkog golmana JORGEA CAMPOSA na Svjetskom nogometnom prvenstvu 1994. godine. Pa da, Camposov dres! A tu su i dozlaboga dosadne kolekcije u H&M-u i sličnim dućanima – ove godine i oni odaju počast markerima, ali nema u njima za oči ništa od sočnosti Camposovih dresova 1990-ih.

Tih je godina Campos igrao za Pumas UNAM i LA Galaxy i nastupao za meksičku reprezentaciju. Dok je većina golmana bila odjevno neupečatljiva, on je na teren izlazio šareno ušećeren, kao da je golman iz lunaparka ili cirkusa, ispao iz omota Slatke tajne. Cirkuski dojam pojačavale su njegove akrobatske obrane, teatralni letovi za loptom. Golmani su često trpani u sporedne nogometne redove, pa su i njihovi dresovi dugo bili zanemareni, u usporedbi s dizajnom i kvalitetom dresova za ostale igrače. Dok pravila nisu promijenjena 1970-ih, u domaćim su ligama diljem Europe i Južne Amerike uglavnom bili ograničeni na zelene, plave, grimizne i bijele majice, a za međunarodne utakmice uobičajene su boje bile žuta i crna. Od 1970-ih se počela širiti paleta, što je promjena koja se dogodila paralelno s uvođenjem televizora u boji u brojna kućanstva.

Sa svojih 1,68 m Campos je bio dosta nizak za vratara, a dresove neonskih boja s natripanim geometrijskim uzorcima koristio je i za vizualna ometanja protivnika. Kad je tek stigao u Pumas, igrao je i kao napadač, u prvoj sezoni je zabio 14 golova. Na golmanskoj se poziciji usidrio godinu kasnije, ali to nije zaustavilo njegove golgeterske pothvate – tijekom sedam godina u Pumasu zabio je 31 gol. Dresove u kojima je nastupao uglavnom je dizajnirao sam, a za te ga je pothvate inspiriralo djetinjstvo u Acapulcu, naročito kultura surfanja. Brendovi kao što su Umbro i Nike naknadno su svoje etikete ušivali u već napravljene setove. Svi su mu dresovi stajali nekako šlampavo, hlače uširoko, rukavi klapali. Mediji su mu pojavu opisivali kao boli-glava moment, nazivali ga fluorescentnim momkom, trigerom za epileptičare. Pa ipak, među ljudima je (po)ostao ikona, zapamćen diljem svijeta, iako nikad nije igrao za velike klubove. Sa Svjetskoga prvenstva 1994. godine još u očima titraju njegove neonske boje, kontrasti s tamnoljubičastom i crnim strelicama.

Jorge Campos (Foto: YouTube)

Komplet u kojem je te iste godine igrao za Pumas dodatno je zanimljiv jer je natpis 'J. Campos' postavljen duž rukava, čime je Campos počeo eksperimentirati i s pozicioniranjem teksta na dresovima. Kroz godine je naredao apstraktne uzorke, podsjećao narod da su žuta i ljubičasta komplementarne, na rozu podlogu kačio šarene rombove. Iako je u LA Galaxyju igrao kratko, svoj je boravak obilježio zlatnom majicom, s naglašenim ovratnikom i manžetama što se cikle na suncu. Po završetku nogometne karijere udomačio se kao komentator na tv Azteca, i dalje u svom stilu – bez pardona je u sandalama i odijelu komentirao utakmice u studiju. Nije se u ovih trideset godina od Camposa pojavio niti jedan nogometaš tako drečavo odjeven, kao ni sportski brend koji bi se odvažio na udarničku kolekciju u njegovom duhu. Loše bi se prodavala, možda, a Campos se prodajom nije opterećivao. Francuskom golmanu FABIENU BARTHEZU pripisuju se zasluge za uvođenje golmanskih majica kratkih rukava, koje je prvi nosio u Marseilleu, Danca PETERA SCHMEICHELPA pamtit će se po dresu xxxl veličine, a Camposu vazda ostajemo dužni za dugu između stativa. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE VALENTINA VUKADINOVIĆ

Minjoni

MINJONI (*mignon*) su kolačići koji porijeklo vuku iz francuske kuhinje. U prijevodu *mignon* znači malen, sladak i delikatan pa su ovo fine tortice za dva zalogaja. Moram priznati da me ovaj recept iznenadio jer ga nikako nisam očekivala u staroj goranskoj bilježnici, kuharici s početka 20. stoljeća. No ka-da bolje razmislim, kriju se tu mnogi recepti koji vuku svoje porijeklo iz stranih kuhinja jer je domaćica željela svojim gostima ponuditi popularne i moderne slastice. U originalnom receptu domaćica piše da se glaziraju čokoladom pomoću pera živadi. Nisam koristila pero, ali biskvit sam radila točno po receptu i vjerujte – minjoni su savršeni. Okusom su puni čokolade i ruma i prava su poslastica za ljubitelje slatkiša. Ovi minjoni ne sadrže brašno, vrlo su meki i sočni. U njih ide rum pa ako ih radite za djecu, možete staviti samo aromu ruma ili rum šećer, a filu izraditi s mlijekom ili voćnim sokom. Možete ih praviti i uz neki dodatak pa sam u svojoj verziji dodala marcipan jer ga mi baš volimo. Umjesto marcipana se može staviti neki fini žele od voćnog soka (razmišljam o domaćem želeu od sirupa bazge) ili jednostavno, omiljena marmelada. Umjesto oraha, možete staviti bademe ili lješnjake. Od navedenih sastojaka sam dobila 19 kolačića, a biskvit sam pekla u velikom plehu od pečnice.

Sastojci za minjone

6 jaja
140 g maslaca
140 g šećera
140 g mljevenih oraha
140 g rastopljene čokolade (stavila sam gorku)

Za punjenje i ukrašavanje

rum (2 žlice)
marcipan (ovo ne morate, a možete i

neku marmeladu ili žele)
200 čokolade za glazuru (može tamna ili bijela)
malo ulja

Priprema

Odvojite bjelanjke od žumanjaka. Dodajte bjelancima malo soli i umutite čvrst snijeg. Omekšali maslac dobro izradite sa šećerom. Dodajte jedan po jedan žumanjak cijelo vrijeme miksanju. Smjesa mora biti pjenasta. Rastopljenu čokoladu malo ohladite da ne bude vruća i u tankom mlazu lijevajte u smjesu uz miješanje. Umiješajte mljevene orahe. Pripremljenoj smjesi ručno umiješajte snijeg od bjelanjaka. Pečnicu zagrijte na 180 stupnjeva. U pleh stavite masni papir i još malo ga namažite maslacem. Izlijte smjesu pa pecite nekih 25–30 min. Provjerite čačalicom. Bit će mekano, ali nemojte prepeći. Ostavite da se potpuno ohladi.

Ohlađen biskvit režite modlicama. Koristila sam običan okrugli kalupić za kekse, možete i čašicom. Izrežite paran broj kolačića. Ostatak biskvita pomiješajte s rumom i dobro izradite vilicom. Tom kremom spajate po dva. Ja sam dodala u sredinu još i tanko razvaljani marcipan, a može se staviti i marmelada. Tako pripremljene kolačiće glazirate čokoladnom glazurom te ukasite po želji.

Za glazuru na pari otopite čokoladu (možete raditi tamne i bijele minjone) uz dodatak malo ulja. Kolačić sam stavila na viljušku pa polijevala žlicom da ih čokolada sasvim obloži. Ostavite da se ohladi i stegne na rešetki ili na masnom papiru. Ukrase stavljajte na još meku glazuru. Dodatno se može ukasiti bijelom ili tamnom čokoladom (suprotno od glazure da bude efektno). Nadam se da ćete iskušati ovaj stari recept i da će vas oduševiti kao i mene. Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | Petak, 10/02/2023

Nada #028

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ
Srpski demokratski forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA UREDNICA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Ivana Perić, Olja Savičević Ivančević, Anja Vladislavljević i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

koja proizlaze iz nepostojanja sustavnog normiranja prava osoba s invaliditetom i načina ostvarivanja tih prava.

Ističu i da se osobe s invaliditetom ne mogu uključiti u visoko obrazovanje dok uz prilagodbu akademskog okruženja nema osiguranog prilagođenog gradskog i međugradskog prijevoza, 24-satne asistencije u studentskom smještaju i asistencije na visokim učilištima. Spominju nam tako primjer jednog studenta koji već treću godinu (pri čemu prvu godinu zbog pandemije) studira na daljinu jer nema osiguranu osobnu asistenciju u domu, prilagođeni prijevoz i osobnu asistenciju u prostorima visokog učilišta.

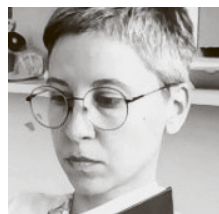
U zakonu se određuje da student s utvrđenim stupnjem invaliditeta koji studira u redovitom statusu ostvaruje posebna prava iz studentskog standarda i to opet u skladu s općim aktom visokog učilišta. Student s utvrđenom vrstom i stupnjem invaliditeta ostvaruje pravo na prijevoz, a uvjete i način ostvarivanja prava pravilnikom utvrđuje ministar. Trenutno se pravo na prijevoz svodi na novčanu potporu za troškove prijevoza, koja prema odluci ministra za akademsku godinu 2022./2023. iznosi 250 eura (do sada je bilo 1.500 kuna). Pritom, govore nam iz ureda pravobraniteljice, jedna tvrtka uslugu prijevoza u Zagrebu naplaćuje 200 kuna u danu za dolazak od kuće do fakulteta i povratak kući.

Problem je i neosigurana osobna asistencija na visokim učilištima, o čemu je javno bilo govora tijekom 2021. godine, kada je Grad Zagreb imao namjeru sniziti iznose stipendija. Naime, studenti s invaliditetom uglavnom moraju svoje stipendije koristiti za plaćanje osobnih asistenata, a što je potpora koja bi trebala biti sustavno riješena, kako je i na nižim razinama obrazovanja.

Osim toga, i dalje su prisutne neinformiranost i predrasude o sposobnostima i mogućnostima osoba s invaliditetom. Iz ureda pravobraniteljice navode nam primjer osobe s oštećenjem sluha koja je željela izvanredno studirati, ali su je dvije godine zaredom, unatoč ostvarenim svim uvjetima i kriterijima natječaja, skinuli s liste i onemogućili joj upis na fakultet. Dodatno, osiguravanje potrebne podrške pri npr. provođenju ispitnih rokova često se doživljava kao pogodovanje, nešto što se rješava 'specijalnim' dogovorom profesora i studenata. Da je problema na toj razini puno pokazuje i istraživanje koje je proveo Ured za studente s invaliditetom Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a koje je pokazalo da 50 posto nastavnika osjeća da nema kompetencije za rad s ovom kategorijom studenata.

— Da zaključimo, razlog nemogućnosti studiranja i neodlučivanja na studiranje neorganizirana je sustavna podrška studentima s invaliditetom, koja bi bila jednako dostupna svima na svim ustanovama visokog obrazovanja. Nipošto ne možemo prihvatiti često isticani argument da situacija ne može biti drugačija zbog autonomije sveučilišta. Poštovanje Ustava, međunarodnih dokumenta i zakona kao i obveza suzbijanja diskriminacije ne može biti predmet autonomije sveučilišta — poručuje Slonjšak.

Anka Slonjšak (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

Sandra Nuždić

Najveći broj studenata i studentica s invaliditetom u Hrvatskoj trenutno studira na zagrebačkom i riječkom sveučilištu. Ne radi se ni o kakvoj slučajnosti, naravno, već o činjenici da su, iako manjkave, na tim sveučilištima dostupne neke usluge kojih drugdje nema. Primjerice, 24-satna asistencija u studentskom domu trenutno postoji samo za studente u Zagrebu, a u manjem obimu i u Rijeci. Na drugim sveučilištima je uopće nema, tako da studenti kojima je potrebna na ostalim sveučilištima ne mogu studirati.

Na Sveučilištu u Rijeci, čemu u prilog govori i sve veći broj studenata s invaliditetom koji ondje studiraju, trude se što više osluškivati potrebe studenata i na njih odgovarati. Početak pružanja podrške studentima s invaliditetom ondje se dogodio 2006. godine, kada su se sami studenti s invaliditetom organizirali i počeli udruživati. Par godina kasnije osnovan je i Ured za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Rijeci (Ured ssi).

— Kako ne postoji sustavan i pouzdan način prikupljanja podataka studenata s invaliditetom, podaci koje prikuplja Ured uključuju studente koji su mu se obratili za podršku. Taj broj kontinuirano raste iz godine u godinu, a ove godine broji 120 studenata i studentica, od 14.407 koliko ih je ove akademske godine na preddiplomskoj i diplomskoj razini na Sveučilištu u Rijeci — govori nam SANDRA NUŽDIĆ, voditeljica Ureda ssi.

Ured je osnovan kako bi svim studentima pokušali osigurati uvjete za kvalitetno i jednako dostupno obrazovanje.

— Namijenjen je svim studentima koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti. Redovno provodimo različite savjetodavne i edukativne aktivnosti, prilagodbu akademskog okruženja, organizaciju specijaliziranog prijevoza, posudbu specijalizirane opreme, potporu u studentskom domu, vršnjačku potporu itd. — kaže Nuždić.

I ona konstatira kako su najveći problemi koji se stvaraju za osobe s invaliditetom širesustavni, a onda se prelijevaju i na sustav obrazovanja.

— To se odnosi na javni prijevoz prilagođen svim građanima i građankama, osiguravanje osobnih asistenata i videćih pratitelja, ali i obrazovne prilagodbe. I dalje je prevelika odgovornost na obiteljima, a i na većim gradovima gdje su koncentrirane specijalizirane ustanove, bolnice, rehabilitacija — navodi naša sugovornica.

Riječki studenti i studentice iz godine u godinu su uzimali stvari u svoje ruke kako bi ukazali na milijun i jednu prepreku s kojom se suočavaju u svakodnevnom životu. Prije šest godina tri su mjeseca provodili volontersku inspekciju po gradskim fakultetima, mapirali koliko su i kako ti prostori prilagođeni za osobe s invaliditetom. Klupe s pregradama, neprikladna podizna rampa, nedovršene pješačke staze, nepostojanje liftova i toaleta samo su neke od barijera koje su pažljivo zabilježili. Iz njihovog istraživanja vidljivo je kako na više fakulteta studenti s invaliditetom moraju ulaziti kroz stražnji ulaz preko garaže, kako ne mogu koristiti rampu jer je izuzetno spora ili uopće ne radi, a pregrade na klupama sprječavaju pravilno smještanje invalidskih kolica.

— Prepreke se manifestiraju i u predrasudama okoline oko (ne)sposobnosti osoba s invaliditetom i očekivanjima koja od njih kao društvo imamo. Tu nam nedostaje relevantnih edukacija i senzibiliziranja na potrebe drugih na svim razinama. Nedostaje nam i relevantnih podataka i iskrenog dijaloga sa samim osobama s invaliditetom kako bismo znali koje korake moramo poduzeti da se trenutno stanje poboljša — zaključuje Nuždić. ■

Odlazak legendarnog trenera

Miroslav Čiro Blažević
(1935. – 2023.) (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Nakon duge i teške bolesti u Zagrebu je u srijedu, u 88. godini, umro nogometni trener MIROSLAV ČIRO BLAŽEVIĆ. Slučaj je htio da jedan od posljednjih javnih nastupa ima 16. decembra prošle godine, kada je kao prvi dobitnik primio nagradu 'Vladimir Beara' Sportsko rekreativnog društva Srba u Hrvatskoj za razvoj sportske kulture i društvene tolerancije.

'Dobio sam puno nagrada, ali volio bih da mi vjerujete da mi je ova najdraža. Nemam riječi za opisati što je taj velesvjetski golman za mene kao mladića značio. BEARA je ostao skroman velikan, a najveći je golman svih vremena ovog podneblja', kazao je tada vidno dimnuti Blažević, predviđevši da je kraj blizu: 'Okupili ste se u velikom broju i ukazali ste mi veliku čast. Ali, ovo je moje posljednje obraćanje javnosti na jednom javnom skupu. Gotovo je. Nema više. Adio, Čiro. Brojim zadnje dane, svjestan sam toga.'

Prije četiri godine Blažević je sudjelovao u kampanji SDSS-a na izborima za Evropski parlament pozivajući u video spotu građane na jednakost. Svoj je potez objasnio 'potrebom za ljubavlju', što ga je koštalo vrijeđanja na ulici pa i lažne osmrtnice koja se pojavila na društvenim mrežama. 'U današnjem društvu svi se bore za egzistenciju i žalosno je što nemaju svijesti o tome što se događa drugima. Ja sam bio predodređen da budem najokorjeliji klerofašist, jer su mi braća bila u ustašama, ali sam kao mlad shvatio što valja, a što ne valja', rekao je Čiro i dodao da puno ljudi nije shvatilo njegovu dobronamjernu i miroljubivu poruku, posebno ekstremni Hrvati među kojima je, kako je kazao, i on nekada bio.

Miroslav Čiro Blažević rođen je 9. veljače 1935. godine u Travniku kao osmo, najmlađe dijete u obitelji. Prosječna nogometna karijera dovela ga je u Švicarsku, gdje se primio trenerskog posla u kojem je bio znatno uspješniji. Nakon nekoliko klubova preuzeo je i švicarsku reprezentaciju, da bi potom sjeo na klupu Rijeke, koju je doveo do četvrtfinala Kupa kupova, nakon čega odlazi u Dinamo s kojim poslije višedecenijskog čekanja 1982. postaje prvak Jugoslavije. Ipak, najveće pri-

znanje stiglo je 1998., kada je s hrvatskom nogometnom reprezentacijom na Svjetskom prvenstvu uzeo brončanu medalju.

'Ono s Dinamom je bilo nešto perfektno i bez konkurencije najveći uspjeh moje karijere. Svaka čast bronci u Francuskoj, ali meni je Dinamova 1982. godina kruna svega što sam napravio kao trener', rekao je Čiro na svoj 82. rodendan.

Njegova popularnost u narodu je nesporna. U Zagrebu je bio kralj zbog Dinama, u Prištini je cijeli stadion nosio bijeli šal po uzoru na njega, uspio je ujediniti čak i Bosnu i Hercegovinu kada je preuzeo njihovu reprezentaciju. Politički, međutim, Blažević je vrludao od podržavanja TUĐMANA i BANDIĆA do nastupa u kampanji SDSS-a, premda je svojedobno potpisao peticiju protiv upotrebe cirilice u Vukovaru. 'Ja cirilicu čitam jednako kao i latinicu, ali zbog reakcije stanovnika Vukovara, trebalo bi cirilicu odložiti', kazao je.

Svojatao je Hercegovinu kao dio Hrvatske, tvrdio da države ne bi bilo bez Katoličke crkve i kako 'bez domoljublja nema ničega', dao cijeli niz seksističkih izjava, obećao da će se iseliti iz zemlje ako 2000. godine pobijedi opozicija, ali prije svega prednjačio u udvorništvu prema FRANJI TUĐMANU pa je tako jednom rekao da bi sam sebi srušio katedralu na glavu ako bi to predsjednik od njega zatražio, te da se nada da će živjeti koliko i Tuđman, premda je bio 13 godina mlađi od njega. Često je isticao da je rođen u teškoj sirotinji, ali i govorio kako se — kada mu je teško — sjeti koliko novca ima na računu pa mu odmah bude bolje.

Usprkos političkim lutanjima i nedosljednosti u stavovima, u Hrvatskoj je bio omiljen, što je pokušao kapitalizirati nekoliko puta na izborima i kao član HDZ-a i kao Bandićev kandidat i nezavisno, ali u pravilu s mizernim rezultatima, pokazujući i na vlastitom primjeru da je politika ipak neka sasvim druga disciplina od nogometa u kojem je bio jedan od najvećih trenera na području bivše Jugoslavije.

■ G. Borković

ИНФОРМАТОР

Олег Мандић и Сеид Сердаревић (Фото: Жељко Хладика/PIXSELL)

Преживјети Аушвиц

О чуду преживљавања нацистичког логора смрти Олег Мандић говорио је на промоцији своје књиге

Живот обиљежен Аушвицом, књига једног од ријетких живих свједока ужаса Холокауста Олега Мандића протекли тједан промовира на је у Загребу, Опатији и Ријеци. Олега Мандића (1933.) њемачке окупацијске снаге заједно су с мајком и баком ухапсиле 15. свибња 1944. у Опатији. О чуду преживљавања у години у којој је у Аушвицу забиљежено највише депортираних и убијених, сам Мандић утврдио је да су за то чудо заслужни '80 посто срећа, 15 посто мајчина љубав и пет посто спретност клинца којему су украли ђетињство'. — Често ме питају како је могуће да сам као 11-годишњи ђечак успио преживјети тамо седам мјесеци кад се зна да је њемачко правило било да си тамо, иако те нитко није ни дирао, морао умријети од глади, стреса или недостатка санитарних увјета – навео је Мандић пред загребачком публиком у Хрватском новинарском дому. Појаснио је како је најприје имао среће што га нису одмах издвојили кад је код разврставања стао у лијеви ред са женама те завршио у женском логору. Затим је имао среће што је на прозивци био четврти у реду кад су сваког петог слали у смрт, а трећи је пут имао срећу јер кад је требао пријећи у мушки дио логора, добио је температуру па је завршио у стационару доктора Јозефа Менгелеа, који је радио експерименте на близанцима — Околност да сам дошао код Менгелеа је сигурно имала уђела у томе да сам преживио. Али њему се живо фућкало за мене јер нисам био близанац, а ја сам био довољно бистар да се играм макова зрна. Још једна срећа у мом преживљавању била је та да су, кад су Нијемци одлучили евакуирати логор, моја мајка и бака

одлучиле не отићи на тај марш смрти, него остати – казао је Мандић.

Књигу свједочанства једног од ријетких живих свједока ужаса Холокауста и подсјетник на зло фашизма објавила је Фрактура. Главни уредник Сеид Сердаревић истакао је да Олег Мандић посљедњих десетљећа интензивно говори о свом искуству преживљавања логора и ужасима који се често заборављају.

— Истакнуо бих важну Олегову ријеч и мисао коју често понавља при обиљежавању трагичних догађаја из наше прошлости, а она протурјечи оној учесталој 'састали смо се на овом мјесту како се никада више такво што не би поновило'. Та је реченица увредљива за здрав разум јер јако добро знамо што се све дешава у свијету и да баш у овом тренутку постоје мјеста на свијету гђе се тог, истог часа догађа људско зло. Олег увијек истиче да треба говорити 'да смо се нашли, састали на овом мјесту како би утјецали да се бар једно мање такво зло деси у будућности'. Надам се да ће и ова књига помоћи у тој нади и на том путу – рекао је Сердаревић.

Приређивач књиге Невен Шантић навео је да је материјал обликован у складу с изазовима данашњег времена и навикама публике 21. стољећа.

— Поанта ове књиге је да Олег своје животнo искуство у занимљивој форми предочи генерацијама које ће то читати, да штито о његовом животном путу буде употребљиво. Вјерујем да Олегова мисија има смисла јер ако један човек који га је слушао, у једном кобном моменту учини добро или спријечи зло, мисија ће бити оправдана – поручио је Шантић објашњавајући да књига садржи занимљива размишљања о антифашизму, фашизму, рату, вјери, љубави, обитељи и хуманитарном раду.

— Живот у логору је искуство непосредног додира са злом. Како сам Олег каже, на једном мјесту сви су били претворени у једну врсту животиња која једино жели опстати и којој је једина брига пуко преживљавање. Управо ова књига је отисак човека који је прошао тај пакао и има право казати што мисли о овом свијету, али који никад није изгубио оптимизам, наду и смисао живота – истакнуо је Шантић.

■ Паулина Арбутина

Вратите им улице

Загреб би се одужио борцима нов-а тако да им врати имена улица и тргова уклоњених прије 30 година

У ЗАГРЕБУ је одржан скуп поводом 79. годишњице оснивања Десетог корпуса нов-а, који је носио и назив Загребачки. Организирали су га Савез антифашистичких бораца и антифашиста рх те Координација заједница удруга антифашистичких бораца и антифашиста жупанија Загребачке регије и сјеверозападне Хрватске. Уз већи број антифашистичких активиста и руководиоца САБА рх, присуствовали су му и представници Града Загреба, предсједник градске Скупштине Јошко Клисовић и РАДА Борић као изасланица градоначелника Томислава Томашевића, почасни предсједник САБА рх СТЈЕПАН МЕСИЋ, заступник СДП-а АРСЕН БАУК, представници Министарства бранитеља, као и друге јавне личности.

Предсједник САБА рх ФРАЊО ХАБУЛИН подсјетио је на одлуку Врховног штаба и Јосипа Броза ТИТА на основу које је 19. јануара 1944. у поткалничком мјесту Расињи формиран Десети корпус новј. Чиниле су га јединице 32. и 33. дивизије новј, више партизанских одреда који су оперирали по сјеверозападној Хрватској и диверзантски батаљон.

— Усташки режим је терором настојао заплашити народ, али он се није дао покорити, већ је кренуо у устанак који је након четворогодишње борбе завршио побједом. Борци Десетог корпуса и читаве сјеверозападне Хрватске могу бити поносни на свој допринос нов-у јер су на најбољи начин скинули љагу коју је хрватском народу нанио озлоглашени режим ндх. А Загреб је за све своје борце и жртве с разлогом добио Орден народног хероја и назив Град херој. Загреб би се и данас на најбољи могући начин одужио борцима Десетог корпуса тако да очува успомену на славне дане нов-а, вративши имена улица и тргова уклоњених прије 30 година. Изразимо захвалност и цијенимо њихову жртву –

закључио је Хабулин. Јошко Клисовић је указао на још увијек легализирано постојање усташког поздрава и марширање градом у црним униформама.

— У Влади не знају што би с тим и кажу да су то 'двоструке конотације'. Нису, то само може бити двоструко лицемјерје. У борби између зла и добра мора се рећи што је зло, а што добро. Фашизам је био зло, а добро га је побиједило. Фрањо Туђман је као антифашист знао што ради кад смо у Устав ставили ЗАВНОХ насупрот ндх, док данас неке странке имају агенду да га макну. То им неће проћи, баш као што у градској Скупштини није прошао захтјев да се на Мирогоју направи усташко гробље. Док сам предсједник то неће проћи – рекао је и установио да ће загребачке власти вратити име трга маршала Тита. Присутнима се обратио и бивши предсједник СТЈЕПАН МЕСИЋ. Нема двоструких конотација, има само усташких поздрава, рекао је о умјетним двојбама око 'Задом спремни'.

— Очекујем да ће бити укинута неке одлуке које као грађани 90-их нисмо на вријеме спријечили. Укинута је улица 8. маја, што је била велика грешка, али у вријеме кад се организирано како бранити Хрватску, донесене су многе одлуке којима није мјесто у овом граду и у овој земљи. Дио те улице добио је име баруна Тренка. Зашто би он требао имати улицу у Загребу? Имао је село у пожешкој котлини и био задњи који је примјењивао 'јус приме ноктис' (право прве брачне ноћи). Он је служио аустријској царици – упитао је Месић. Споменуо је и да је Туђман рекао да ће се о споменицима одлучивати након рата.

— Али врло брзо се почело с рушењем. Иако треба жалити све споменике који су срушени, има један за који нам повијест неће опростити, а то је онај на Каменској, рад Војина Бакића који је био свјетска вриједност. Дакле, треба ријешити неке ствари које нисмо ријешили на вријеме – рекао је Месић. О значењу нов-а на подручју Хрватске, говорио је бивши кордунашки партизан МИЛЕ КНЕЖЕВИЋ, подсјетивши и на улогу Четвртог корпуса новј.

■ Ненад Јовановић

Неуморни 'Воз'

Глумци су угодно изненађени да је представа доживјела 215. извођење

ФИЛОЗОФСКА драма 'Воз' београдског Звездара театра у неђељу је у организацији ријечког подбора скупштина Просвјета гостовала у Хрватском народном казалишту Ивана пл. Зајца у Ријеци. Премда је представа у Ријеци већ извођена 2016. године на Међународном Фестивалу малих сцена, интерес публике био је велик те су

Годишњица оснивања Десетог корпуса

Сергеј Трифуновић и Воја Брајовић у једној од ранијих изведби (Фото: Дамир Шпехар/PIXSELL)

готово све бесплатне улазнице преузете у року од два дана.

Настала по тексту КОРМКА МАКАРТИЈА, у режији ВОЈИСЛАВА БРАЈОВИЋА, који је идеју добио након одгледаног филма 'Сансет лимитид', 'Воз' је прича двојице јунака који се сусрећу на жељезничкој станици – професору Белом кога тумачи Брајовић и бившем затворенику Црном кога игра СЕРГЕЈ ТРИФУНОВИЋ. Након што Црни спасава Белог да се не баца под влак, одводи га у свој стан гђе воде расправу о смислу и бесмислу, могућностима и жељама, разочарању и нади те о питању зашто живимо и зашто је Бели покушао самоубиство. Ријечко извођење представе било је 215. по реду, а како је Брајовић објаснио, снагу двојци глумачких великана даје интерес публике.

— Нама интересовање даје снагу и ми ју добијемо, а сад да ли је публика добила од нас нешто, то не знам. У свакоме случају мислим да је тема коју смо играли заинтересовала људе и морам да се захвалим организацији, тој жељи и реализацији да ми овде по други пут, након Фестивала малих сцена, сада играмо. Срце нам је препуно и били смо надахнути – казао је Брајовић, додавши како људи на представу не долазе како би провјерили глумце или адаптацију, већ сами себе.

Свјетла у казалишту остала су упаљена током цијеле представе, чиме је публици дат знак да је дио одиграног комада. Ова оживљена филозофска расправа не даје одговоре на вјечна питања о животу, већ потиче на критичко размишљање. Према Трифуновићевим ријечима, позориште је управо ту да постави питање и да провоцира.

— Да ми је неко 2015. године рекао да ће ово доживети 215. издање, ја бих се смејао, рекао бих да је то немогуће. Ми смо четири и по месеца сами радили представу, некако се нисмо ни осећали као да радимо представу већ као да радимо нешто наше. И Воја је стално понављао како није битно хоће ли то ико да види, али је битно да радимо. И ја сам стално размишљао како ово неће мо играти дуго, да неће бити публике, управо зато што је таква тема. Тако да сам фрапиран тиме да је оваква тематика доживела оволико извођења – закључио је Трифуновић.

■ Катарина Бошњак

Од Буковице до свемира

Књига Маринка Олуића је социолошка те антрополошка прича о људима и времену

У ПРЕПУНОЈ дворани Привредника у Загребу, одржана је промоција аутобиографске књиге свеучилишног професора у пензији и свјетски познатог геолога Маринка Олуића 'Мој пут у непознато – од Буковице до свемира' у издању Плејаде.

— Књига Маринка Олуића је прилог по-вијести хрватске знаности, својеврсна социолошка те антрополошка прича о људима и времену друге половине 20. и почетка 21. стољећа на нашим просторима – речено је на промоцији на којој је издавач и уредник књиге Илија Ранић указао на Олуићев богат животни и стручни пут који га је одвео из сељачке куће у селу Билишане у Буковици до најудаљенијих крајева Земље. Олуић је први у Југославији примијенио даљинска, односно сателитска истраживања у геолошкој струци, а посебно се истакнуо као водитељ геолошких пројеката у земљи и иностранству. Остварио је успјешну свеучилишну каријеру, предавао на бројним стручним скуповима у преко 40 земаља свијета те је самостално или у суауторству написао седам књига и преко 160 научних радова. 'Маринко Олуић је остао повезан с простором који га је изнедрио, а све на чему је радио, као и сама књига, остају за будуће генерације', рекао је свеучилишни професор и један од рецензентата књиге Тихомир Марјанац. Указао је и симболику на насловници књиге – поглед ђечака у даљину и у звјездано небо.

— Дошао је до звјезде да би боље видио Земљу јер се из свемира види цјелина, а у својим истраживањима проучавао је њену унутрашњост – рекао је Марјанац.

— Геолошка истраживања омогућила су ми да с екипом прођем цијели свијет. Истраживао сам злато у Индонезији, нафту

Маринко Олуић и Илија Ранић

у Јордану, бакар и злато у Ираку. Скупио сам материјала па су ме наговорили да напишем књигу и опишем своје искуство – рекао нам је Олуић. Међу бројним подацима ваља навести да је докторирао на Хумболдтовом свеучилишту у Берлину те да је као стручњак и руководилац у ина Пројекту обављао геолошка истраживања у земљи и свијету. Јавност га познаје као једног од највећих европских стручњака за потресе и као члана Европске свемирске агенције, те добитника Државне награде за животно ђело из подручја природних знаности 2017. године.

Олуић је познат и по промоцији лековитих својстава Каринског мора што је понукало Град Обровац да му додијели награду града за животно ђело, оснује научни савјет за ревитализацију Каринског мора и помогне у издању ове књиге.

■ Н. Ј.

Наставници у Београду

Велик број предавача српског језика и културе по моделу Ц из Хрватске, као и представници надлежних органа у чијем је ђелокругу настава на мањинском језицима присуствовали су, било лично, било он-лине, 64. Републичком зимском семинару за учитеље и наставнике српског језика и књижевности који је од 28. до 30. јануара одржан у Београду.

На стручном скупу чији су организатори Друштво за српски језик и књижевност Србије, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Филолошки факултет Универзитета у Београду, било је преко 1.700 учесника из Србије, Хрватске и Републике Српске.

— У сусрету с председницом Друштва Весном Ломпар и њеним замјеником Славком Петаном договорили смо да се од 2024. организирају и предавања на тему образовања на неком од мањинских модела у Хрватској, као и да представници надлежних институција одржавају предавања на стручним скуповима за наставнике који се организирају у Хрватској – рекла нам је НАТАЛИЈА КОПРЕНИЦА, савјетница из Агенције за одгој и образовање (АЗОО) која је с МИЛАНОМ ВУКЕЛИЋЕМ, начелником управе у Министарству знаности и образовања присуствовала скупу. Учитеље из Хрватске који су били на семинару примио је и директор Управе за сарадњу с дијаспором и Србима у региону Арно Гујон који се занимао о раду и програму те о постојећим проблемима с којима се сусрећу. Суговорници су размијенили мишљења о моделима учења српског језика и ћириличног писма у школама у Хрватској, а било је ријечи и квалитети уџбеника и обиму градива. Гујон је изразио спремност Управе за потицање ђеце у учењу српског језика и његовању

Учесници скупа из Хрватске

културе кроз организирање љетних кампова на територији Србије. Захвалио је на ентузијазму и љубави коју наставници из Хрватске улажу у овај позив од којег у великој мјери зависи будућност Срба у Хрватској.

■ Н. Ј.

‘Правда’ за правду

Још није остварена правда за жртве терористичких аката на бјеловарском подручју

У РЕСТОРАНУ 'Павичић' у Летицима код Бјеловара, одржана је изборна скупштина Удружења Правда која се бави борбом за обештећење лица српске националности којима је у терористичким нападима на бјеловарском подручју 90-тих уништена имовина. Скупштини су осим чланова присуствовали замјеник бјеловарског жупана из редова српског народа САША ЛУКИЋ, председник Вијећа српске националне мањине Бјеловарско-билогорске жупаније ДАРКО КАРАНОВИЋ, председник Вијећа српске националне мањине Града Бјеловара ДУШАН МАРГЕТИЋ те председница удружења Документа из Загребa ВЕСНА ТЕРШЕЛИЧ. Секретар удружења ЈОВИЦА БРКИЋ поднио је извјештај о раду и финансијски извјештај који су једногласно усвојен. Удружење је бирало ново руководство па је за председника изабран ДУШАН ЗОРИЋ док је његов замјеник постао МЛАДЕН ГУЊЕВИЋ. У говорима на скупштини било је ријечи о томе да удружење мора наставити своја рад без обзира на број чланства и досадашњи учинак јер само тако може се остварити правда за све којима је уништена имовина у више од 600 терористичких аката.

Договорено је да ВСНМ Бјеловарско-билогорске жупаније посредује код будућег састанка делегације удружења Правде с потпредседницом Владе РХ АЊОМ ШИМПРАГОМ док је САША ЛУКИЋ обећао сусрет и са жупаном Бјеловарско-билогорске жупаније МАРКОМ МАРУШИЋЕМ.

■ З. Витановић

ИНФОРМАТОР

Настављају с успјесима

УБАРАЊСКОМ селу Болману прије три и пол године основан је Стрелачки клуб Болман. Од првих дана постојања, а под водством председника ПРЕДРАГА ТОМАШЕВИЋА, клуб ниже успјех за успјехом, чему се и не треба чудити јер је већ у то вријеме Томашевићев старији син Денис (рођен 1998.) био државни репрезентативац у стрелаштву и освајач 250 медаља, а веома успјешан био је и млађи син Дарко (рођен 2004.). Клуб је веома успјешан и у женској конкуренцији па његове чланице постижу добре резултате на такмичењима широм Хрватске.

Дарко Томашевић, најбољи јуниор у држави

Набрајати све високе пласмане освојене крајем прошле и у првом мјесецу ове године био би напоран посао па ћемо зато споменути само посљедња такмичења: четврти турнир олимпијских нада у Загребу и жупанијско првенство у Осијеку. Болманци су се у Загребу такмичили у категоријама кадета и јуниора за дисциплине зрачна пушка и пиштољ 10 м и прошли врло добро. Од чланица ВАЊА СТОЈАНОВИЋ је зрачном пушком освојила четврто мјесто међу кадеткињама, а медаља јој је измакла за 0,3 круга. У категорији кадеткиња зрачни пиштољ САЊА СТОЈАНОВИЋ освојила је златне медаље и прва мјеста како у млађим кадеткињама, тако и у кадеткињама, што је одличан резултат будући да има само 12 година. Дарко Томашевић, најбољи јуниор у држави и репрезентативац, то је на загребачком турниру и потврдио резултатом од 624,5 кругова, што му је била најбоља провјера форме пред одлазак на веома јак турнир у Минхену. У Осијеку је одржано жупанијско првенство у дисциплинама зрачна пушка и пиштољ 10 м у сениорској конкуренцији. Болманском клубу и то је био добар тренинг и показатељ да има добре екипе и појединце за наставак сезоне јер су његови стријелци освојили прва мјеста и екипно и појединачно. Фалио им је једино Дарко Томашевић, али он је тада с репрезентацијом био у Њемачкој, гђе је пуцао на једном од највећих турнира на свијету.

■ Јован Недић

Награда за учитеља

Тихомир Плеше из Подручне школе Војаковачки Осијек добио је вриједну награду Иван Филиповић

КРИЖЕВАЧКИ крај кроз историју може се похвалити бројним познатим просвјетним радницима који су дали велики допринос развоју школства. Један од таквих је и учитељ ТИХОМИР ПЛЕШЕ из Подручне школе Војаковачки Осијек. Он је од Министарства знаности и образовања због значајног остварења на подручју основног образовања добио вриједну награду Иван Филиповић. Ову награду која је установљена 1964. године, дођељује Република Хрватска. Сврха награде је показати хрватској јавности и школству да су просвјетни радници својом професионалношћу и знањем допринијели напретку васпитно-образовног процеса. Годишња награда дођељује се за најзначајнија остварења тијеком протеклих година, а особито посљедње, истакнутим просвјетарима, знанственицима и другим образовним стручњацима те скупини знанственика који су заједничким радом постигли изузетне резултате. Сваке године дођељују се двије награде за животно ђело и до 15 годишњих награда. Награда се дођељује у облику посебног признања и у новцу те на приједлог комисија које Одбор оснива за свако од подручја васпитно-образовног састава. На крају још треба навести како је ову републичку награду у подручју предшколског одгоја и образовања добила и Ружица Бјеличић, васпитачица из крижевачког Ђечјег вртића Зрака сунца.

■ З. В.

Нова лед расвјета

ГРАД Крижевци почео је са реализовањем новог инфраструктурног пројекта на својем подручју. Ријеч је о увођењу новог система јавне расвјете који се темељи на лед технологији те би га требала добити сва градска насеља. Међу првим мјестима која су већ почела добивати ову модерну и еколошку врсту расвјете, нашли су се Велике Сесвете и Војаковачки Осијек. У њима се расвјета најприје поставља у оним улицама у којима се налазе јавне установе попут основне школе и друштвеног дома. У плану је да се постављањем обухвати цијело насеље и на тај начин замијени досадашњи систем расвјете који је постао неучинковит и прескуп. Предност лед свјетлосних тијела прије свега је у лакшем и ефикаснијем

надзору и одржавању, далеко бољем освјетљењу површине и мањем свјетлосном онечишћењу. Више о самото пројекту казала је Дијана Марковић, савјетница за односе са јавношћу и протокол Града Крижеваца.

— На подручју крижевачких насеља укупно ће се поставити 3.614 нових лед свјетилки и 64 ормарића јавне расвјете. Осим у погледу уштеде, пројект има значајну вриједност за становнике крижевачких насеља будући да ће се новом регулацијом рада састава јавне расвјете омогућити да свјетилке свијетле цијелу ноћ. Ово ће свакако осигурати већу прометну и опћу сигурност те на дуги рок смањити потрошњу енергију, свјетлосно онечишћење и емисију цО2. Вриједност инвестиције је 6,5 милијуна куна, а пројект се финансира кредитом хвор-а из финансијског инструмента 'Есиф Кредити за јавну расвјету' суфинансираног из Еуропског фонда за регионални развој, у склопу Оперативног програма Конкурентност и кохезија 2014. – 2020. Цијела инвестиција отплатит ће се из уштеде енергије кроз нову штедљиву лед расвјету – истакнула је Марковић. Нову расвјету с весељем су дочекали мјештани Војаковачког Осијека. — Међу првима имамо такву модерну инфраструктуру. Надам се да ће ову расвјету добити све улице, а посебно оне у којима је до сада није било, а у којима имамо младих породица са више дјеце. Сматрам ово једним од бољих градских пројеката који ће увелике бити од користи заједници и околишу – рекао је Бранко Витановић.

■ З. В.

Боја Вуковара

НАКОН краће паузе, у историјама скд Просвјета, подбор Осијек, 3. фебруара отворена је ретроспектива слика с ликовних колонија 'Боја Вуковара 2000. – 2019.' Зденко Чикара, председник осјечког подбора, најавио је наставак програма у текућој години. Нова је година традиционално започела обележавањем крсне славе скд Просвјета Светог Саве те споменутом ликовном изложбом. НАТАША ЦВИЈАНЧЕВИЋ, водитељица књижевне секције, прочитала је своје три нове песме Успоред, Нада и Тамна ноћ.

На садржајан начин изложбу је премио Миленко Живковић, председник скд Просвјета, подбор Вуковар. Присутнима су се представила двоје уметника чији су радови изложени на изложби – РАДА МАРКОВИЋ из Дарде и МИЛАН ШОЛА из Батине који је уједно и отворио изложбу. Слике које су изложене припадају различитим сликарским правцима, а настале су на ликовним колонијама Боја Вуковара које се одржавају поводом прославе Дана културе Срба Источне Славоније, Барање и западног Срема те постоје преко два десетљећа.

■ З. Поповић

Stogodnjak (672)

10. 2. – 17. 2. 1923: živite li u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani ili Sarajevu i ako ste uz to još i radnik i bez stana, ne čeka vas baš blistava budućnost. Tako otprilike pišu neke novine, osvrćući se na sve teži položaj u društvu, posebno onih slojeva koje je rat potpuno osiromašio. Novine su posebno zabrinute nad sudbinom mladih: 'Stambene prilike su posebno dramatične, pa je dužnost svih nas da svim silama spriječimo propadanje naše mladosti, krvi naše. Mladi potječu iz svih slojeva našega društva: iz bogataške palače i iz sirotinjske kolibe, iz činovničkog kao i radničkog doma... Povedimo se primjerom naše češke braće koja grade čačke domove i koja su samim time dali dokaza svoje velike trezvene i kulturne spremnosti'.

* 'Susreo sam jutros u gradu prijatelja iz pokrajine. Radnik je, a tamo su radnici stalno u pokretu. Znam, on je u Zagrebu kod rodbine. Bio je s cilindrom, u crnom skupom odijelu i crnom, krznom obloženom kaputu. Dolazio je možda s neke zabave. Volim ga, volim radnike kakav sam i ja sam, ali mi je čudno da nosi cilindar, jer me cilindri uvijek podsjećaju na paragraf ukočenih ekselencija. A moj prijatelj to nije. Zato ga nisam ni pozdravio, stidio sam se nekako ne za sebe, već za njega... Očito, želio je pobuditi zavist, respekt, poštovanje i posluh. Kralj i car biraju krunu, biskupi mitru, generali sjajne uniforme, a ukočene paragrafske ekselencije cilindre. Vrijednost se njihova ne mijenja, ali zato skreću pažnju svojim šarenilom i neobičnošću. Kao, treba im se diviti. I moj prijatelj htio je valjda biti nešto drugo, a ne radnik. Jadna, nije valjda ni svjestan da sjaj izvana ne daje unutrašnju vrijednost čovjeku. Eh, moj prijatelju...' objavljuje novine ovu kratku crticu.

* da ovjekovječi uspomenu na svoja dva rano izgubljena sina – Jovana i Gojka – Veljko Radulović, rođen u Herceg-Novom, a stalno nastanjen u Kaliforniji, osnovao je dobrotvornu zakladu iz koje će se stipendirati školovanje petoro ratne siročadi iz Srbije, Hrvatske i Slovenije. Svakom stipendisti bit će dodijeljena svota kojom će moći raspolagati do kraja studija. Novine objavljuju i pojedinosti o okolnostima pogibije dvojice Radulovićevih sinova: Gojko se utopio 1915. kod obala Albanije, zajedno s još 200 američkih ratnih dobrovoljaca, a Jovan poginuo 1918. u francuskim Ardenima kao 15-godišnji dječak koji je bez znanja roditelja otišao u rat.

* jedan dio štampe u Hrvatskoj sa simpatijama je pozdravio odluku organizacije štajerskih liječnika koji su odlučili 'da se svim sredstvima koja su im na raspolaganju bore protiv – radničkih štrajkova. Štrajka se često bez ikakva povoda i sve se svodi na prostu samovolju pojedinaca koja nanosi štetu općim interesima društva. Ako se to bude ponavljalo i mi liječnici ćemo bez povoda stupiti u štrajk...' Jedne zagrebačke novine ovu odluku komentiraju rečenicom: 'Ovo je jedini način da se spriječe neobuzdani zahtjevi radništva, jer je danas srednja klasa zapravo proletarijat...' Njihovo stajalište potvrdili su u anketi i neki domaći liječnici.

■ Đorđe Ličina

Međuklasa kapitala

Društvo se ponovo birokratizira, ali to više nisu domaći lezilebovići i beskrajni redovi u različitim službama. Kompradorska birokracija sada u nas traži svoju klasnu poziciju. A gdje je naša buržoazija? Ona preživljava na marginama, kao ispomoć krupnog stranog kapitala

Što će doći glave našem socijalizmu, ako se ne trgnemo i promijenimo kurs? Bit će to socijalistička birokracija. To je onaj sloj koji je uzurpirao ovlasti koje su mu dane da vlada radničkom klasom, a time i državom i društvom. Problem birokratizacije u socijalizmu je stavljan u središte idejne borbe. To nije bilo ni slučajno ni bezrazložno. I partija je ukazivala na to da bi umjesto avangarde radničke klase birokracija mogla postati utegom nad radnicima, koji je usmjeravanje vlasti radničke klase zamijenio s otvorenom vlašću nad njom. Izučavale su se birokratske frakcije. Uz onu klasičnu spominjale su se tehnokracija i politokracija. Birokracija može pokazivati tendencije da se formira u posebnu klasu, no to joj ne uspijeva s obzirom na to da se radi o načinu vladanja u korist neke klase. Uzmimo za primjer menadžere, kao neku 'srednju klasu' sklonu vladanju. Da bi funkcionirali, moraju se približiti nekoj klasi. Približe li se radničkoj klasi, zastupaju njene interese u sukobu rada i kapitala. Takav je u socijalizmu bio 'direktorski sloj', prije svog dekadentnog obrata. Kasnije se menadžeri otuđuju od radnika i zastupaju interese buržoaske klase u nastajanju, kojoj i sami žele pripadati.

U našim društvenim naukama detaljno su se proučavale socijalne razlike, bogatstvo i siromaštvo ljudi, a da u tu problematiku naučnici nisu uključili i klasne odnose. Služilo se sociološkim i politološkim kategorijama poput grupa, slojeva, društva i zajednice, a nivo klase se zaobilazio. No bilo je i iznimaka, jedna od takvih je doktorska disertacija ZORANA VIDOJEVIĆA 'Klasni koreni nejednakosti u savremenom jugoslovenskom društvu' iz 1976. U rana upozorenja da bi socijalizam u Jugoslaviji, ako već ne i država sama, mogao biti ugrožen ne poduzme li se odlučujuće preusmjeravanje političke borbe, unutar i izvan SK, spada i studija ekonomista LUKE MARKOVIĆA 'Klasna borba i koncepcije razvoja' iz 1978. godine.

Trik se sastojao u dijalektičnom pitanju: jesu li socijalistička društva ostvarila socijalizam tako što su sve svoje građane pretvorila u radnike? Ili je ostvareni socijalizam, osobito 'realni' u ukidanju ostataka buržoaskog društva, ukinuo i radništvo, koje je sada postalo nešto drugo? O teškoćama klasne analize svakog posebnog socijalističkog društva, pa tako i jugoslavenskog, vrijedilo bi napisati nove radove. Problem je, kao što će i nama biti u analizi tzv. tranzicijske Hrvatske, kako zahvatiti promjenljivu društvenu dinamiku. Taj je problem u socijalizmu bio veći jer se to društvo uistinu ne samo deklariralo, nego i iskušavalo put prema besklasnosti. U tom se smislu socijalistička disidencija, ne sva i ne svugdje jednako, na jedan način kod LAVA

TROCKOG, na drugi u nas kod MILOVANA ĐILASA, pokazivala kao 'samoispunjavajuće pro-ročanstvo'. Teze o 'kontraklasi', 'novoj klasi', koje su u vrijeme kada su formulirane bile pretjerane, prema kraju socijalizma, počele su dobivati na istinitosti. Poseban problem je šezdesetosmaška, ne samo studentska, kritika 'crvene buržoazije'. No jedno je sigurno. Socijalizmi u svim svojim povijesnim varijantama ne mogu se svesti na državni kapitalizam. Pa da onda na miru analiziramo klasno kapitalističko društvo u nekoj od klasičnih reinkarnacija. To je jasno kod Trockog, a dobilo je vulgarniji oblik u teoriji nove klase kod Đilasa.

Svaku tvrdnju o već ostvarenoj 'besklasnosti' ne bi trebalo etiketirati kao *a priori* staljinističku. Naime, u našem samoupravnom društvu radnici su uistinu počeli gubiti neka svojstva radnika koja su vrijedila za ranija kapitalistička društva, a danas su restaurirana. Primjerice, to da se radnu snagu tretira kao svaku drugu robu na tržištu, što je u nas, ustavima i zakonima, u socijalizmu bilo zabranjeno. S druge strane, počeli su kao građani dobivati neka prava upravljača. I to ne samo u svojoj radnoj organizaciji, nego i po teritorijalnom principu, makar i samo na razini općina i mjesnih zajednica. Nevoja je bila u tome što princip komune nije dosljedno proveden do vrha države.

Poneko pretjerivanje u kritici socijalizma, dok je ovaj još postojao, trebalo je shvatiti s obzirom na motive kritičara. Ta kritika dolazila je s lijeva i s desna i bila je različito opasna. Dok većina nije dovođila u pitanje opstanak samog socijalizma, postojala je birokratska frakcija koja je socijalizam htjela odbaciti. Na kraju joj je to i uspjelo i sve je

završilo kontrarevolucijom, koja se u Srbiji npr. sasvim cinično nazivala i 'antibirokratskom revolucijom'.

Tada je počelo razdoblje, koje traje do danas, a nazivamo ga neokonzervativnim prevratom ili češće neoliberalizmom. O tome smo već više puta pisali, a najpodrobnije u članku 'Prilog izučavanju klasa u Hrvatskoj'. Oni naučnici koji su analizirali jugoslavenski samoupravni socijalizam kao klasno društvo, govorili su o tendenciji da se birokracije, tehnokracije i politokracije pretvore u klasu nad ostatkom radničkog društva. No da bi moglo doći do restauracije kapitalizma, u to većina, gotovo do samoga kraja, nije željela vjerovati. Isticalo se da je društveno vlasništvo dovoljna prepreka ostvarenju takvog scenarija. Stoga, ako bi i postojao sloj koji bi želio postati novom buržoaskom klasom, on ne bi imao materijalnih uvjeta da to ostvari – što je bilo točno, sve dok je disolucija Jugoslavije većini bila neprihvatljiva. No podcijenjene su sile rasapa, za koje nikakva, a ne samo socijalistička Jugoslavija više nije bila nužnost.

ZANIMLJIVO je i to da se, čak i ako se zbog uklanjanja buržoazije kao klase u prvom razdoblju (bez obzira na to hoćemo li kao njegov kraj označiti već privrednu reformu iz 1965. ili tek ustav iz 1974.) klasne razlike nisu mogle vidjeti, bilo je teško ne primijetiti klasno raslojavanje u 1980-ima. Priča o 'kraju proletarijata', njegovu 'pograđanštenju' ili o 'ideološkom na-

Radnici pulskog Uljanika 2019. štrajkaju u potrazi za budućnošću (Foto: Duško Marušić/PIXSELL)

stupanju jugoslavenske srednje klase', samo je druga strana pogoršavanja uvjeta života i rada u mnogim radnim organizacijama. Ako u partijskim dokumentima već 1988. imamo eksplicitne tragove odustajanja od ideje socijalizma i tekstove kojih se ne bi posramile ni tadašnje ni današnje neoliberalne međunarodne financijske institucije, očito je da su postojali i klasni nosioci tih nekadašnjih tendencija, koje su se danas razvile u dominantu. Tadašnja *wannabe* buržoazija tražila je načine da to stvarno i postane. Ako je cijena bila disolucija države, ona se nekim nije činila previsokom.

U tome je birokraciji u raznim frakcijama pomogla i 'njena' država. Ili točnije više njih. Dogodio se povijesno unikatni prijelaz iz socijalizma u rubni kapitalizam, a za Hrvatsku je vrijedila ideologija da privredom treba upravljati 200 imućnih porodica. Da bi to isporučivanje društvenog bogatstva u privatne ruke postalo moguće, trebalo je nacionalizirati postojeću privredu. 'Genijalnost' pretvorbe kao društvenog procesa sastojala se u tome da se stvore uvjeti za postojanje domaće buržoazije, prije nego što je postojala. No znamo da tzv. tajkunska privatizacija 1990-ih baš i nije uspjela. Novopečeni domaći vlasnici uspjeli su uništiti sve čega su se dohvatili, tako da je pola privrede pred kraj TUĐMANOVE ere moralo biti vraćeno u razne fondove, da bi čekalo sreću s novim vlasnicima. Tokom dvjeteisućitih u našu privatizaciju umiješala se i strana buržoazija i počeo je proces neokolonizacije koji traje i danas. Domaća buržoazija morala se zadovoljiti, pisali smo o tome, u najboljem slučaju kompradorskom ulogom.

Što sada imamo? Privredu koja je decen-trirana i ne odgovara na potrebe domaćeg stanovništva, koja ima kolonijalnu strukturu jer se završetak mnogih radnih procesa događa u inozemstvu. Postali smo zemlja s permanentnom proizvodnom krizom i izvoznica radne snage. Tako se krug 'sjajnog pothvata' u kojemu je trebalo stvoriti domaću buržoaziju, kao krunu ovdašnje socijalne stratifikacije, zatvorio. Društvo se ponovo birokratizira. Ali to više nisu domaći lezilebovići i beskrajni redovi u različitim službama. Klasnu poziciju sada u nas traži kompradorska birokracija. Ona koja bi da služi strancima, u žargonu EU fondova i sličnog. A gdje je naša buržoazija? (P)ostavši nerazvijenom ona preživljava na marginama, kao ispomoć krupnog stranog kapitala. Što će nam s obzirom na to doći glave u postsocijalizmu? Bit će to kompradorska birokracija u službi stranog kapitala. Činovnici koji se i ne pretvaraju da služe domaćoj radničkoj klasi, već otvoreno zastupaju interese kapitala centra. A idejna borba protiv birokratizacije sada je usahnula. ■

More, ljudi, ograde

Lani objavljeno istraživanje pod nazivom ‘Pristup plažama, pravo vlasništva i pitanje društvene distribucije’ upućuje na to da velika većina obuhvaćenih zemalja u donošenju zakona praktički ignorira Barcelonsku konvenciju i preporuke Evropskog parlamenta o ‘integriranom upravljanju obalnim pojasom u Evropi’

PRIJEDLOG novog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama HDZ-ova vlast predstavila je kao pokušaj uvođenja reda na obalnom pojasu i zaštite prava građana na slobodan pristup plažama, iako je kristalno jasno da je njegova intencija dijametralno suprotna. U pitanju je zakon kojim bi se trebala realizirati posljednja faza prvobitne akumulacije kapitala, odnosno privatizacije jedinih preostalih društvenih resursa, a sročen je tako da se svaka njegova

odredba može tumačiti ovako i onako, što je prokušani recept za sve moguće malverzacije, privatizacije i devastacije.

Da bi se čovjek uvjerio da je tome tako ne treba imati naročito bujnu maštu; dovoljno je pogledati kakvo je stanje na terenu u drugim zemljama čija se ekonomija u većoj ili manjoj mjeri temelji na turizmu, a koje spadaju u zemlje takozvanog razvijenog kapitalizma. Zatim je dovoljno pogledati njihove zakonodavne okvire pa ustanoviti da su svi nalik kao jaje jajetu i jedan drugome

i svi zajedno onome koji je HDZ-ova vlast predložila unatoč tome, ili baš zato što su za posljedicu imali posvemašnju privatizaciju obale u svakoj od tih zemalja.

Kada je u pitanju privatizacija plaža, o čemu se najviše govorilo u recentnim raspravama, jedan od jezovitijih primjera onaj je susjedne nam Italije. Tamo se praksa dodjeljivanja koncesija privatnicima provodi već čitavo stoljeće, a otvaranje priobalnih klubova i resorta eksplodiralo je u vrijeme ekonomskog buma nakon Drugog svjetskog

rata. Iako su u početku koncesije uglavnom davane lokalnim obiteljima u svrhu bavljenja ribarstvom, većina tih koncesija danas je u podnajmu kompanija koje se bave turizmom. Budući da su vlasnici desetljećima jedne te iste obitelji, tamošnji parlament prošlog je ljeta donio zakon prema kojemu će se tržište koncesija otvoriti kako bi se uskladilo s regulativom Evropske unije o konkurentnosti. Jedan od razloga je i suzbijanje utaje poreza i drugih kriminalnih aktivnosti, primjerice onih kakve se provode

u Calabriji gdje plažama, pretpostavlja se, u stvarnosti upravlja mafijska organizacija 'Ndrangheta.

Italija od oko 12 tisuća postojećih koncesija na plaže upriličava mizernih 100 milijuna eura godišnje, a od 8.000 kilometara obalnog pojasa manje od polovice ima slobodan pristup, navodi ekološka organizacija Legambiente.

U regijama Emilia Romagna, Campania i Liguria udio privatiziranih plaža penje se i do 70 posto, a rekord je gradić Gatteo u sjevernoj regiji Emilia Romagna gdje privatnici upravljaju sa 100 posto plaža na teritoriju te općine.

NA plažama pod koncesijom naplaćuje se ulaz od minimalno nekoliko eura, dok 83 eura košta dnevna ulaznica za plažu u sklopu resorta Eco del Mare u Lericiju na sjeveru Talijanske rivijere. Kupaci koji plate ulaznicu do plaže se spuštaju privatnim liftom i dobivaju identifikacijsku narukvicu, a na raspolaganju su im i usluge masera, frizera i fizioterapeuta. Najskuplji upad na plažu onaj je Alassija na sjeveru zemlje, gdje cjelodnevno izležavanje na luksuznoj ležaljci u špici sezone može dosegnuti i do 380 eura.

U Francuskoj, kao i u većini drugih zemalja, izriekom se zakonom zabranjuje privatizacija obale, još od sredine 19. stoljeća, dok je 1980-ih godina u zakonodavstvo uveden i koncept slobodnog i besplatnog pristupa plažama. Ipak, kao i u slučaju novog hrvatskog zakona, i onaj francuski sadrži brojne iznimke, a otkad je 2006. godine Zakon o obalnom području dopunjen, izdane su koncesije na više od 1.500 plaža. Iako je te godine doneseno i pravilo da samo 20 posto obalnog pojasa smije biti pod koncesijama privatnih firmi, u stvarnosti je taj udio znatno veći, pa je praktički cijela Azurna obala nedostupna ljudima koji ne mogu platiti ležaljke čija cijena doseže i 85 eura. Jedan od eklatantnijih primjera onaj je iz 2015. godine, kada su lokalne vlasti donijele odluku da će se plaža La Mirandole u blizini Cannesa potpuno zatvarati za javnost svaki put kada u svojoj obližnjoj vili budu boravili saudijski kralj SALMAN i njegova svita od 500-njak ljudi.

I Grčka u svome ustavu ima odredbu prema kojoj se obala smatra javnim dobrom, a građani imaju pravo slobodnog pristupa. Unatoč tome od 1980-ih godina zakoni se sustavno krše zahvaljujući 'rupama' i podmićivanju lokalnih vlasti. Slično kao i hrvatski zakoni i propisi, i oni grčki detaljno se bave širinama koridora između suncobrana, udaljenostima ležaljki od mora, udjelom pokrivenosti plaže rekvizitima, veličinom ugostiteljskih objekata i brojem decibela koji se iz njih smiju emitirati, no ta su pravila mrtvo slovo na papiru.

Možda najgori slučaj na Mediteranu onaj je Libanona, države čijih je 80 posto od 220 kilometara obalnog pojasa privatizirano. Resorti su u Libanonu počeli nicati kao gljive poslije kiše u vrijeme građanskog rata od 1975. do 1990., pa je proces privatizacije sada praktički ireverzibilan. Potkraj 2019. godine u Bejrutu se bezuspješno protestiralo protiv ograđivanja jedine preostale javne plaže ispred hotela Lancaster Eden Bay, nakon čega je taj grad i službeno postao 'jedini mediteranski grad bez slobodnog pristupa plaži'.

To su samo neki od mnogobrojnih primjera horora kakvi se događaju po mediteranskim zemljama s istim ili vrlo sličnim zakonodavnim okvirima kakav se uvodi u Hrvatskoj. Ova tematika na sistematičniji je pak način obrađena u jednom od rijetkih znanstvenih radova koji se njome bave, a

Komparativna analiza pokazala je da 'u većini zakonodavstava pristup plažama osoba s invaliditetom još uvijek nije standard u upravljanju obalnim pojasom', unatoč tome što oko 15 posto globalne populacije ima neki oblik invaliditeta

koji su 2022. godine objavile RACHELLE ALTERMAN i CYGAL PELLACH s Arhitektonskog fakulteta u izraelskoj Haifi.

Istraživanje pod nazivom 'Pristup plažama, pravo vlasništva i pitanje društvene distribucije: višenacionalna pravna perspektiva petnaest država' objavljeno je u stručnom časopisu Sustainability. Autorice su provele komparativnu analizu 15 'razvijenih zemalja' od kojih je većina pristupila jednom ili dvama međunarodnim dokumentima kojima se regulira upravljanje obalnim pojasom. U obzir su uzeta četiri oblika pristupa plažama – horizontalni, vertikalni, pristup otvorenom pogledu i pristup osoba s invaliditetom.

U uvodnom dijelu istraživanja autorice navode da oko 40 posto globalne populacije danas živi unutar pojasa od 100 kilometara od obale mora, dok korišteni pravne definicije pojma javnog dobra sežu u razdoblje bizantskog cara JUSTINIJANA, odnosno u rimsko običajno pravo iz 6. stoljeća.

Međunarodni pravni okvir koji uzimaju u obzir sastoji se od Barcelonske konvencije

za zaštitu Mediterana Evropske unije i protokola o njezinoj implementaciji, te jednog normativnog teksta nižeg ranga od zakona (*soft law*).

Koncept 'integriranog upravljanja obalnim pojasom' prvi se put u međunarodnom pravu pojavljuje 2008. godine upravo u okviru Barcelonske konvencije. Trebao bi se aplicirati na sve zemlje mediteranskog bazena, a konvenciju i njezine protokole do sad je potpisalo 22 država i Evropska unija. Potpisnice su se time obavezale poduzeti sve mjere u cilju zaštite morskog okoliša i prirodnih resursa Mediterana promoviranjem održivog razvoja. Sve članice Unije kojima se to istraživanje bavi potpisnice su Barcelonske konvencije.

'Soft law' dokument na koji se istraživanje referira odnosi se pak na preporuku Evropskog parlamenta iz 2002. o 'integriranom upravljanju obalnim pojasom u Evropi', koja bi se također trebala provoditi u svim članicama Evropske unije. U istraživanje je uključeno i pet država koje nisu članice EU-a, a to su SAD, Velika Britanija, Australija, Turska i Izrael.

Sveukupno, 13 od 15 država uključenih u istraživanje potpadaju pod barem jedan od dva navedena dokumenta, jedina uopće koja problematiziraju slobodan pristup obalnom pojasu, iako bez konkretnih kriterija. No nijedan, navode autorice, nema nikakvog direktnog pravnog utjecaja u nacionalnim zakonodavstvima, čak ni mediteranskih zemalja. Drugim riječima, te ih zemlje prilikom donošenja vlastitih zakona praktički u potpunosti ignoriraju.

MEDU zemljama obuhvaćenima istraživanjem, najmanji obuhvat obalnog pojasa koji potpada pod koncept javnog dobra imaju Velika Britanija i pet američkih saveznih država s izlazom na more. Na tim područjima u javnoj je domeni samo pomorsko dobro koje je prekriveno morem, što znači da na takvim područjima, ukoliko su ona u privatnom vlasništvu, hodanje po plaži nije dozvoljeno čak ni u plićaku.

U sljedeću kategoriju spadaju neke savezne države Njemačke, Australija i preostale

Rachelle Alterman
(Foto: technion.ac.il)

Vizualni pristup, odnosno regulativa kojom se sprječava blokiranje otvorenog pogleda na more kategorija je koju većina zakonodavstava ne poznaje, izuzev nekoliko lokalnih slučajeva u talijanskoj Pugliji, u Španjolskoj, Nizozemskoj i Izraelu

američke države s izlazom na more. U njima u javno dobro spada i takozvana 'mokra plaža', koja je u ovisnosti od plime i oseke ponekad prekrivena morem. Jedna njemačka savezna država, Izrael, Italija, Malta, Nizozemska, Danska, Francuska i Slovenija javnim dobrom smatraju i 'suhu plažu', čija se širina razlikuje od države do države, dok se u Grčkoj, Portugalu i Turskoj taj pojas prostire i preko 'pješčanih dina', u Grčkoj do 50 metara od ruba najveće plime. 'Najdarežljivija' legislativa u smislu veličine priobalnog prostora kojemu je omogućen slobodan pristup ona je Španjolske. Španjolska, uz Sloveniju, spada među rijetke države koje su u recentnije vrijeme povećavale obuhvat obalnog pojasa, no to je nije spasilo od urbanističko-građevinske devastacije rijetko viđene u Evropi. Štoviše, primjeri Španjolske i Grčke možda i najzornije ilustriraju kako relativno socijalno osviještena regulativa upravljanja pomorskim dobrom u jednom aspektu – u ovom slučaju slobodnom pristupu plažama – ne znači nužno da je isti takav pristup primijenjen i kada je u pitanju gradnja u priobalnom pojasu.

Uz Australiju i Sjedinjene Države, najgori primjer onemogućavanja horizontalnog pristupa obali onaj je Malte, otočke države koja je koncept javnog dobra u zakonodavstvo uvela tek 2016. godine, nakon što je praktički cijela obala već bila privatizirana. Kada su u pitanju morske luke, istraživanje navodi primjer one u Marseilleu. Luka obuhvaća golem dio urbanog obalnog pojasa, no pristupiti mu se može jedino kroz šoping centar izgrađen na njezinom rubu.

Takozvani vertikalni pristup obali, odnosno pristup kopnom iz smjera okomitog na obalu, uglavnom se regulira takozvanim 'pravom na lutanje', koje omogućava prolazanje velikim privatnim posjedima u cilju rekreacije. Vizualni pristup, odnosno regulativa kojom se sprječava blokiranje otvorenog pogleda na more kategorija je koju većina zakonodavstava ne poznaje, izuzev nekoliko lokalnih slučajeva u talijanskoj Pugliji, u Španjolskoj, Nizozemskoj i Izraelu. Slična je situacija i s pristupom plažama osoba s invaliditetom. Komparativna analiza pokazala je da 'u većini zakonodavstava pristup plažama osoba s invaliditetom još uvijek nije standard u upravljanju obalnim pojasom', unatoč tome što oko 15 posto globalne populacije ima neki oblik invaliditeta. ■

INTERNACIONALA

Sporogoreće sankcije

Nema unisonog zaključka o utjecaju zapadnih sankcija na rusku ekonomiju, koja se drži iznad očekivanja. Ipak, sposobnost Rusije da financira rat uskoro bi mogla doći u pitanje

SVATKO tko zna barem malo o suvremenoj povijesti zna da je ruka sankcija spora, ali (ponekad) doistižna. Potvrđuju to primjeri Južnoafričke Republike (do željene promjene politike došlo je nakon desetljeća sankcija) i Savezne republike Jugoslavije, u čijem slučaju se promjena dogodila za nekoliko godina – ali i taj primjer pokazuje da sankcije i na ekonomski slabašnim sporo djeluju. Ima li se to na umu bjelodano je da je očekivati kako će sankcije Rusiji uvedene prije nepunih godinu dana zbog napada na Ukrajinu brzo djelovati i ekonomski slomiti Moskvu bila iluzija. A da je ta iluzija činjenica razvidno je iz nedavno objavljenih podataka o ruskoj ekonomiji u prošloj godini. Studeni je bio prvi mjesec otkako je počeo rat u kojem je vrijednost uvoza u Europske unije iz Rusije bila manja nego u istom mjesecu 2021. godine. Do tada, svim paketima sankcija usprkos članice Unije su svakoga mjeseca Rusiji uplaćivale više nego prije rata. Razlog tomu nije teško dokučiti: energenti – posebno plin – su znatno (neki bi rekli zastrašujuće) poskupili, a Unija je generalno (iako ne svaka država ni približno podjednako) ovisila o uvozu energenata iz Rusije. No, to je tek djelić priče o sporom djelovanju sankcija, koje, a i to valja imati na umu mnoge države (po broju stanovnika veći dio svijeta) i nije uveo.

Brojni su mediji analizirali učinak sankcija, a unisonog zaključka nema. Ocjene se kreću u rasponu od sankcije jedva da djeluju, preko sankcije sporo djeluju do sankcije djeluju ili, pak, neutralne tvrdnje u smislu – nije jasan učinak sankcija. Rusija je uvođenje sankcija dočekala dobro pripremljena. Za nju je 2014. godina bila generalna proba iz koje je mnogo naučila. Tada su joj uvedene sankcije (u mnogo skromnijem opsegu nego danas) zbog aneksije Krima, a u kratkom su roku imale pogubniji efekt na rusku ekonomiju nego sankcije uvedene 2022. Mnogi kao ključnu osobu u tome navode guvernerku Ruske narodne banke ELVIRU NABIULINU. Guvernerka je nepunih deset godina, a rusku središnju banku, bankarski sektor i javne financije itekako je dobro pripremila barem za ovu početnu fazu sankcija. Rusija je krajem prethodne godine imala 630 milijardi dolara deviznih rezervi i rezervi u zlatu po čemu je peta na svijetu, a u siječnju 2022. povećala ih je za još osam milijardi. Rezerve zlata bile su u vrijednosti 132 milijarde dolara (usporedbe radi, sredinom devedesetih kada je Rusija bila na dnu iznosile su tek nešto više od dvije milijarde). To znači da je Moskva imala čime parirati EU, iako se do kraja godine istopilo oko 95 milijardi rezervi, uz naznaku da će ponovno rasti zbog vanj-

Europska unija je uvelike smanjila svoju ovisnost o Rusiji (Foto: Christophe Gateau/DPA)

skotrgovinski uspješne 2022. godine. Rusija je u prvih devet mjeseci 2022. bila u vanjskotrgovinskom plusu rekordnih 198 milijardi dolara što je 120 milijardi više nego godinu prije. Osim visokih cijena energenata koje izvozi takvoj bilanci doprinos je dao i smanjeni uvoz koji je u prvih šest mjeseci bio osam do devet milijardi dolara manji. Bilanca plaćanja ukazuje na ranjiva mjesta ruske ekonomije: prihod u golemoj mjeri ovisi o izvozu energenata, a nemogućnost nabavke zapadne robe, posebno tehnologije o kojoj ovisi, već osjećaju pojedine industrijske grane. Osjetan pad zabilježile su i automobilska i avionska industrija. Ruski proračun lani se dobro držao. U prvih pet mjeseci bio je u plusu, punio se iznad očekivanja, nakon toga su nastupili problemi i oštar pad. Zapadni prognostičari nagovještavaju probleme za prihodovnu stranu ruskog proračuna i u budućnosti, a to će utjecati na smanjivanje stope investicija (posljedično i na BDP) te, vjerojatno, smanjivanje socijalnih davanja i time pad životnog standarda. Najveće iznenađenje je dobra forma financijskog sektora. Zapad je upravo u tom sektoru očekivao da će sankcije biti brze i efikasne. Sankcije su sveobuhvatne, ruske su banke uvelike odsječene od pristupa dolaru i euru, dvjema glavnim svjetskim valutama, imovina im je zamrznuta, izbačene su iz međunarodnog sustava plaćanja SWIFT, a upravo ovo posljednje smatrano je 'nuklearnom opcijom'. Za sada uspješnu obranu financijskog sektora zapadni analitičari apostrofiraju kao najveći uspjeh Nabiuline. Ekonomski *think-tank* Bruegel raspravu je sažeo zaključivši da do kraja 2022. prihodi Rusije nisu smanjeni koliko su zapadne zemlje htjele da budu, Rusija je zbog toga mogla nastaviti financirati rat, ali to bi se uskoro moglo početi mijenjati.

■ Tihomir Ponoš

Smrt Perveza Busharrafa

UDUBAIJU je u 79. godini umro bivši predsjednik Pakistana, general PERVEZ MUŠARAF koji je na vlast u toj nuklearnoj sili došao državnim udarom 1999. godine. Mušarafov mandat obilježio je pokušaj balansiranja dobrih odnosa s SAD-om i tamošnjim plemenskim vođama. Unatoč ambivalentnom odnosu prema islamističkim grupama, to mu je balansiranje na vrhuncu moći priskrbilo status važnog saveznika zapada, naročito u vrijeme 'rata protiv terorizma' američkog predsjednika GEORGEA W. BUSHA. Pervez Mušaraf rodio se 1943. u Indiji u vrijeme britanske kolonijalne vladavine, a kao dijete živio je u Turskoj, gdje su ga očarale sekularističke ideje KEMALA ATATÜRK. Po odlasku u Pakistan završio je vojnu akademiju, a u rang glavnog zapovjednika imenovao ga je tadašnji predsjednik NAVAZ Šarif, kojega je godinu dana kasnije svrgnuo s vlasti. Tijekom 1980-ih Mušarafova vojna karijera bila je obilježena ratobornim odnosom prema Indiji i Afganistanu, no kasnije je aktivno promovirao mirno razrješenje teritorijalnog spora s Indijom oko Kašmira.

Živio je zapadnjačkim načinom života a promoviranje sekularizma u državi jakog islamističkog radikalizma donijelo mu je brojne neprijatelje, naročito nakon terorističkih napada 11. rujna 2001, kada je prekinuo višedesetljetnu pakistansku praksu sponzoriranja talibanskog pokreta. To mu je omogućilo da Pakistan postane jedan od financijski najprivilegiranijih partnera SAD-a, od kojeg je u periodu od 2001. do 2008. dobio 10 milijardi dolara vojne pomoći. Militantne islamističke skupine u nekoliko su navrata pokušale atentat na njega, a protivnici su ga podrugljivo nazivali 'Busharraf'. S druge strane, Busheva vlada nije bila zadovoljna intenzitetom pakistanskih napora u borbi protiv Al Kaide, čiji se vođa OSAMA BIN LADEN do likvidacije 2011. skrivao u Pakistanu. Pod tim pritiscima Mušaraf je postajao sve autoritarniji, što je kulminiralo napadom na pravosuđe i suspenzijom ustava, za čim su uslijedili masovni protesti. Na izborima koji su se održali 2008. pobijedila je opozicijska stranka netom ubijene BENAŽIR BUTO, bivše premijerke i prve žene na čelu neke demokratske islamske države.

Nakon odstupanja s vlasti protiv Mušarafa su podignute optužnice za veleizdaju i urotu za ubojstvo Buto. Pobjegao je u London, a potom u Dubai, a u Pakistan se vratio 2013. u namjeri da se ponovno bavi politikom. No tada su odmrznuti sudski procesi i zabranjeno mu je da napusti zemlju. Ponovno je pobjegao 2016, a krajem 2019. u odsustvu je osuđen na smrtnu kaznu zbog veleizdaje. Mjesec dana kasnije ta je presuda poništena, a nakon njegove smrti obitelji je dozvoljeno da ga pokopa u Pakistanu.

■ Tena Erceg

KRATKO I JASNO Mnogi građani su bijesni

Prema posljednjim brojkama u srijedu sredinom dana, u razornom potresu koji je pogodio jug Turske i sjever Sirije poginulo je više od 11 tisuća ljudi, dok se broj izbjeglih samo u Turskoj procjenjuje na više od 380 tisuća. Kakva je situacija na terenu?

Nažalost broj mrtvih će se znatno povećati. Prema procjenama urušilo se približno 11 tisuća zgrada. Ukoliko je u svakoj bilo samo deset ljudi, to znači da je pod ruševinama još uvijek možda i 96 tisuća ljudi. Spasilački napori se pojačavaju, a u pogođeno područje dolaze brojni nacionalni i međunarodni timovi. Turska vojska također šalje mnogo vojnika koji podižu šatore i infrastrukturu za ljude koji su izgubili domove. I mnogi čiji domovi su samo oštećeni se ne smiju u njih vratiti, tako da borave u sportskih halama, džamijama, crkvama ili društvenim centrima. Mnogi nastoje otići kod rodbine u druge pokrajine. No brojne autoceste su uništene, što znači da je vrlo teško putovati i da to traje zaista dugo.

Kako ocjenjujete vladine napore u prevladavanju krize?

Iz svih pogođenih gradova dolaze informacije da odgovor države nije dovoljan, a pomoć je malena i apsolutno nedovoljna za potrebe stanovništva. Nema dovoljno spasilačkih timova ili kamiona, ali problem su čak i vrlo jednostavne stvari poput opskrbe pitkom vodom ili hranom. Po izvještajima, u neka područja cijela dva dana nitko nije stigao da pomogne, pa ljudi pokušavaju golim rukama otkopati svoje rođake i prijatelje. Situacija se polako popravlja, ali za državu koja je prije 23 godine pretrpila veliki potres reakcija je slaba (1999. u potresu nedaleko Izmiru bilo je više od 17 tisuća mrtvih, op.a.).

Postoje teze da su katastrofalni razmjeri štete između ostalog i posljedica korupcije u građevini. Očekujete li ozbiljnu istragu?

Postoje više nego puke sumnje da zgrade nisu građene prema propisima. Građevinske tvrtke štede na materijalu, a državne institucije ne provode dovoljno kontrola, također i zato jer su mnoge firme povezane sa sadašnjom vladom. Zato smatram da će temeljita istraga biti provedena samo ukoliko nakon svibanjskih izbora dođe do promjene vlasti. Teško je zamisliti da bi ova vlada ukoliko ostane na vlasti istraživala vlastite greške.

Predsjednički i parlamentarni izbori zakazani su za 14. svibnja. Kako bi se potres mogao odraziti na njih?

Samo dva dana nakon potresa teško je govoriti o tome. S jedne strane mnogi građani su bijesni zbog reakcije državnih institucija i vlade, no s druge strane vlast nadzire 90

posto medija. Ti mediji pričaju posve drugačiju priču, onu u kojoj je država vrlo dobro reagirala. Nije lako procijeniti hoće li većina vjerovati realnosti na terenu ili slici koju šalje vlast. Ocijenio bih da previše ljudi vidi kako država ne reagira adekvatno. Turska ima takozvani 'porez na potrese', uveden nakon 1999. godine. Građani se počinju pitati što je napravljeno s tim novcem koji je trebao biti uložen u ojačanje domova i izgradnju zgrada otpornih na potrese. Možda opoziciji uspije da frustraciju reakcijama države preusmjeri u svoj izborni rezultat. U najmanju ruku mislim da potres vladajućim strankama neće pomoći u izornoj kampanji.

Zahvaljujući dubokoj ekonomskoj krizi vladajući AKP predsjednika Erdoğan i nacionalistički MHP nisu ni prije potresa dobro prolazili u anketama. Postoje li realni izgledi za pobjedu šesterostranačkog opozicijskog bloka predvođenog CHP-om – no za to je potrebna suradnja s prokurdskim HDP-om, što je za mnoge nacionaliste iz opozicije problem?

Istina je da su vladajuće stranke loše stajale uslijed ekonomske situacije, ali zapravo posljednjih šest do osam mjeseci potpora im je rasla. To je povezano s imidžem Turske kao važnog međunarodnog aktera. Zemlja se uključila u pregovore Rusije i Ukrajine te otvorila komunikaciju sa Sirijom. ERDOĞAN se predstavlja važnim igračem koji odlučuje smiju li se Švedska i Finska priključiti NATO-u. Problem opozicije je da još uvijek nema predsjedničkog kandidata, a ima i poteškoća u uvjeravanju građana kako njen program znači stvarnu alternativu. Istina je da se bez kurdskih glasova ne može pobijediti. Međutim, suradnja šesterostranačkog bloka i HDP-a ne mora imati oblik potpunog saveza, može se raditi i o neizravnoj podršci. HDP je signalizirao da će u drugom krugu predsjedničkih izbora podržati opozicijskog kandidata ukoliko im bude prihvatljiv – dakle ukoliko bude više liberalnog profila, a ne turski nacionalist. U parlamentu će ta suradnja morati imati drukčiji oblik. I vladin i opozicijski blok imaju oko 40–45 posto podrške birača, tako da je svakom od njih za većinu potreban HDP s oko 10 posto podrške. Rekao bih da potres malko pomaže opoziciji u inače vrlo tijesnoj utrci, u kojoj svaki postotak može biti presudan.

Da li bi ova katastrofa mogla utjecati na međunarodni položaj Turske – možda u smislu poboljšanja odnosa sa susjedima uslijed gesta solidarnosti, a moguće i da potres umanjuje šanse da Ankara nastavi s napadima na sirijske Kurde?

Paralela bi bila 1999. godina, kada su tadašnji potresi doveli do približavanja Grčke i Turske – takozvanu 'potresna diplomacija' vodili su ministri vanjskih poslova GIORGIOS PAPAN- DREOU i ISMAIL CEM. Treba se nadati da će i ovaj potres pomoći popravljanju odnosa. Za sada se više radi o želji, ali stigle su ponude pomoći iz Grčke i Izraela, zemalja s kojima je Turska imala vrlo zategnute odnose. Turska će svoju energiju dugo vremena iscrpljivati u pokušajima prevladavanja posljedica potresa, a vojne snage bit će potrebne unutar zemlje. Rekao bih kako je vrlo malo vjerojatno da sljedećih nekoliko mjeseci dođe do preko-graničnih vojnih operacija.

■ Jerko Bakotin

‘Novinarstvo’ pogubno po javnost

Slučaj objave intervjua s izvjesno nepostojećim geopolitičkim ‘ekspertom’ u dnevnom listu Danas ukazuje na strukturne probleme medija, koji u trci za klikovima i profitom objavljuju neprovjerene ‘informacije’

VREME je ovo velikih izazova za novinarstvo, ili barem za ono što pretenduje da se bavi novinarstvom. Brzina i ekskluziva donose klik, a klik, zna se, donosi novac. Novac nas opet održava u zoni komfora i tako u krug, a u tom krugu kao da najviše strada upravo novinarstvo.

I tu gotovo da nema imunih. Podela na nezavisno i ono ‘zavisno’ novinarstvo prestaje, jer svi su zavisni od prihoda, a da bi se nešto prodalo valja ponekad nešto i podvaliti. Tako je dnevni list Danas, u vlasništvu United grupe, koji u jednom delu Srbije važi za nezavisan medij, nedavno objavio intervju sa izvesnim DANIELOM SMITHOM, navodno britanskim stručnjakom za međunarodne odnose i bezbednost sa fokusom na zemlje Zapadnog Balkana. Smith se valjda nametnuo svojom ‘ekspertizom’ na tviteru, gde je i otkriven, ali tek po objavljivanju intervjua. Izbrisan je nalog i otišao je tamo odakle je i došao, u nebesko bot carstvo. Odnosno, po svemu sudeći se radi o nepostojećem, izmišljenom ‘ekspertu’. Ostao je, međutim, go-

rak ukus i nemošto izvinjenje redakcije Danasa gde ipak ne prihvataju apsolutnu odgovornost za napisano već krivicu svaljuju na rusku, a preko nje i na srpsku propagandu.

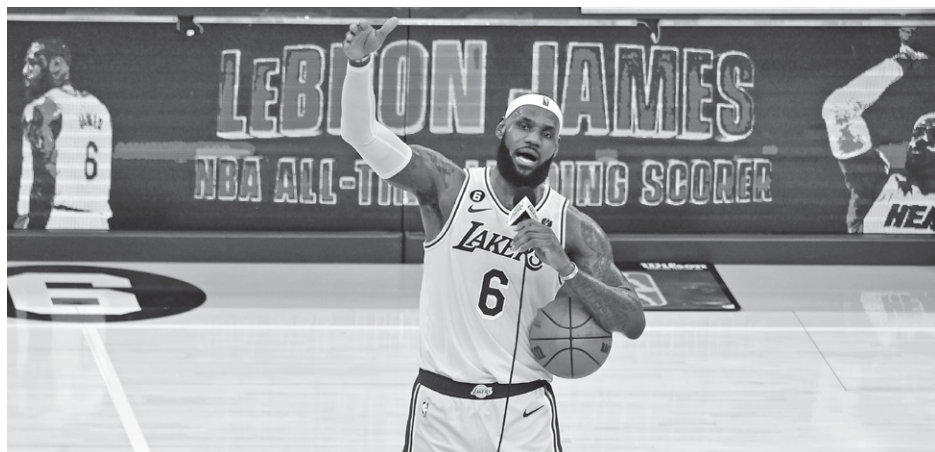
— Nema ko da bude odgovoran za ono što neki medij objavljuje, osim urednika i novinara tog medija. Da ne zalazimo sad u citiranje kodeksa, novinar mora da radi ‘sa dužnom pažnjom’, u šta svakako ne spada intervjuisanje osobe koju nikad niste ni videli ni čuli. Po meni, ovo je veća greška urednika, koji upravo zato postoji – da ispravlja i sprečava greške i brljotine novi-

Internet stranica Danasa sa spornim intervjuom (Foto: Screenshot danas.rs)

PERSONA NON CROATA

Foto: Jim Ruymen/Newscom

Zvijezda Los Angeles Lakersa LEBRON JAMES postao je najuspješniji strijelac u povijesti američke nba, najjače profesionalne košarkaške lige na svijetu. S 38 poena postignutih u utakmici protiv Oklahoma Citya James je dosegao ukupno 38.390 poena postignutih tijekom karijere u regularnoj sezoni, čime je prestigao dosadašnji rekord od 38,387 poena koji je još od 1989. držao Kareem Abdul-Jabbar. James je poznat i po svome društvenom i političkom aktivizmu – uporno se zalaže za prava Afroamerikanaca, suprostavljao se Donaldu Trumpu, a njegova obiteljska zaklada financijski potpomaže siromašne učenike i studente.

■ J. B.

nara – kaže za Novosti RADMILO MARKOVIĆ, novinar BIRN Srbije.

A kad je greška već učinjena onda je barem izvinjenje javnosti trebalo biti drugačije, smatra on, ali ističe da ne treba svi sad da ‘razvlačimo’ Danas nego da, u javnom interesu, na primeru vidimo gde treba da pazimo kako ne bismo proklizali, napominje naš sagovornik, ali ujedno postavlja i kontrapitanje redakciji Danasa – ‘kako je Danas sa sigurnošću utvrdio da sagovornik ne postoji?’. Objavljen je i tekst FakeNews Tragača – portala posvećenog razotkrivanju dezinformacija – koji kaže da je Smith ‘dipfejk ekspert’. Ovaj slučaj je otvorio ono pitanje sa početka teksta – jer, šta nam ekskluziva ujedno donosi? Jedna od ‘ekskluzivnih informacija’ pre 15-ak godina bila je ona da je DOBRICA ČOŠIĆ dobio Nobelovu nagradu za književnost. U trci da se čim pre objavi ova informacija učestvovao je i, tada, još relativno kredibilan B92. Žalosno je reći da se od Večernjih novosti i Radio televizije Vojvodine, koji su bili perjanica ratnohušakačkog novinarstva to i očekivalo, ali je tako.

— Imperativ brzine, odnosno ‘ekskluzivnosti’ i želja za klikom, to jest dinarom više je pogubna po javnost. To može doneti kratkoročnu finansijsku korist medijima koji na taj način posluju, ali mislim da na duže staze ova vrsta ‘izveštavanja’ može samo da otera publiku, koja će sve manje da veruje u ono što takvi mediji objavljuju, pa će da pobjegnu na društvene mreže (gde ih, doduše, čekaju ti isti portali, plus drugi korisnici kojima ne treba ‘blanko’ verovati). A posledice širokog nepoverenja u državu i medije intenzivno živimo već godinama i deluje mi da će biti sve gore – pesimističan je Marković.

On se prisetio još jednog slučaja u kom je učestvovao i nacionalni javni servis, odnosno RTS, kome apsolutno ne sme da bude bitno da bude prvi, već da izvesti u javnom interesu, ‘za šta ih građani plaćaju’ — Javili su da je umro MILAN PANIĆ (nekađašnji premijer Savezne Republike Jugoslavije, op.a.), jer je to na Tviteru objavio onaj italijanski novinar koji voli da ovako ‘minira’ novinare i redakcije. Jedno je kad korisnik mreže retvituje nešto što je popularno a nije tačno – a to se verovatno skoro svakome desilo, a drugo je kad medij počne da se ponaša na taj način – objašnjava on ovu tragičnu situaciju. Međutim, u Srbiji se medijem predstavljaju i oni koji imaju radna mesta sa nazivom ‘urednik’ i ‘novinar’, ali koji su sve osim medija – ističe naš sagovornik.

Navodi da oni bukvalno truju ljude, huškaju, šire mržnju, maltretiraju, targetiraju i blate pojedince ili grupe ljudi, šire paniku, rutinski reketiraju bogate i uspešne da bi pisali ili da ne bi pisali o njima, mafijaši im iz zatvora sastavljaju tekstove, menjaju naslove, prave naslovne strane...

— Ovakve firme dobijaju silne novce na državnim i lokalnim konkursima, iako su ubedljivo najgori po pitanju kršenja novinarskog kodeksa. I tu treba praviti razliku između nenamerne greške, između greške za koju je odgovorne baš briga jer im je najvažniji profit i između namerne greške, sračunato pravljenje da dezinformiše i uništava živote ljudi za koje dobiju naredbu da su današnja meta – zaključuje Marković.

■ Dejan Kožul

DAVID ŠPORER

Foucaultove teze nisu uvijek radikalne, a ni radikalno nove

Moja monografija nije pregled Foucaultovog opusa, nego neka vrsta kritičkog presjeka, potaknutog sve snažnijim dojmom o neuvjerljivosti i brojnim nedostacima Foucaultovih analiza u različitim etapama njegovog rada. U njima se često ponavljaju truizmi o društvu, a dojma sam i da su potpuno inferiorne u odnosu na marksističke analize istih fenomena

DAVID Šporer izvanredni je profesor na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Početkom ove godine objavljena je njegova nova studija 'Konformizam radikalne misli', koja donosi, kako stoji u podnaslovu, 'Kritički historijat metodoloških i političkih pozicija Michela Foucaulta'. Tim smo povodom razgovarali o u njoj iznesenim tezama, tzv. postmodernoj teoriji i širem akademskom i književnoznanstvenom kontekstu.

Foucault je već duže vrijeme predmet vaše kritičke pažnje – što je potaknulo ovakav, za naš kontekst uistinu rijedak tip dubinskog zarona u njegov opus?

Moj prvi intenzivniji susret s radovima MICHELA FOUCAULTA bio je vezan uz novi historizam, novu generaciju književnih povjesničara u angloameričkom svijetu 1980-ih, koji su u podlozi svojeg pristupa imali ideje oblikovane pod snažnim utjecajem poststrukturalista i Foucaulta. Unazad nekoliko godina također mi je bio važan susret s Foucaultovim predavanjima o neoliberalizmu. Kolega MISLAV ŽITKO i ja radili smo zajednički kolegij na Odsjeku za komparativnu književnost i Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i bavili se sve više baš tim predavanjima iz kasnih sedamdesetih, koja su bila integralno objavljena 2004., a na engleski su prevedena 2008. – 2009. i otad su izazivala brojne rasprave. Poticaj mi je bila činjenica da su ta predava-

nja o neoliberalizmu bila jako utjecajna, dok je mene u vezi s njima stalno nešto mučilo, kao da im nešto nedostaje, da u njima nešto ne stoji, kao primjerice slika neoliberalizma kao određene sretne sinteze koja nadilazi suprotnost liberalizma i intervencionizma, odnosno kapitalizma i socijalizma. Kasnije se sve krenulo nadograđivati u dojam o cjelini njegovog rada. Zato ova monografija nije pregled Foucaultovog opusa, nego neka vrsta mog kritičkog presjeka, potaknutog sve snažnijim dojmom o neuvjerljivosti i brojnim nedostacima Foucaultovih analiza u različitim etapama njegovog rada. U njima se često ponavljaju truizmi o društvu, a dojma sam i da su potpuno inferiorne u odnosu na marksističke analize istih fenomena kojima se bave. To mi je dalo poticaj da se vratim i ostalim njegovim studijama, da počnem sve preispitivati i da u sve posumnjam. A jednom kada sam počeo sve preispitivati, otvorila se Pandorina kutija.

Oblici odustajanja

U svojoj novoj studiji sustavno demistificirate predodžbu o Foucaultu kao radikalnom misliocu. Kako biste saželi svoje osnovne teze?

Dugo mi je trebalo da pronađem frazu koja dobro sumira moj dojam o Foucaultu, a pronašao sam je u sintagmi GYÖRGYA LUKÁCSA o 'nonkonformističkom konformizmu', što pokazuje da posrijedi nije naročito nova poruka. Kada se počnete vraćati u Foucaultov

opus sa skepsom, počnete uočavati razne elemente takve kontradiktorne pozicije. Meni je pritom bilo dosta važno ne ostati samo na razini analize Foucaultovih tekstova, nego kontekstualizirati njegove teze i vidjeti kako se on pozicionira u odnosu na svoj društveni kontekst. Iz te perspektive, u Foucaultovom je radu i delovanju uočljiv jedan obrazac, a to je stalno prilagođavanje trenutku i duhu vremena, što nije baš jako radikalna pozicija,

Foucaultovo pozicioniranje je konzistentno vrlo nekoherentno, nedorečeno i zbunjujuće. Ono što se čini kao konstantno u njegovom opusu i više-manje je provučeno kroz većinu njegovih studija i tekstova izrazito je antiprosvjeteljski stav

uz istodobnu retoriku koja uvijek oslikava poziciju nekog tko s navodno izvanjske pozicije analizira svoju suvremenost, tko je jako kritičan prema njoj, a zapravo se iz niza detalja vidi da se sasvim uklapa u svoj *Zeitgeist*. Prvi klasični primjer je odnos sa strukturalizmom, u kojem se Foucault ispočetka proglašava strukturalistom, da bi kasnije odbacio tu perspektivu kada je postala metodološki i politički manje atraktivnom. Poneki su komentatori o njemu zato i govorili kao o antistrukturalističkom strukturalistu. Kasnije je postao lijevim radikalom koji to ipak nije želio biti do kraja, koji se povezivao s maoistima, premda to ipak nije bio, da bi na kraju završio kao nekakav antiprosvjeteljski prosvjetitelj. Njegovo pozicioniranje je konzistentno vrlo nekoherentno, nedorečeno i zbunjujuće. Ono što se, recimo, čini kao konstantno u njegovom opusu i više-manje je provučeno kroz većinu njegovih studija i tekstova izrazito je antiprosvjeteljski stav, odnosno kritika prosvjetiteljstva, ili barem određene predodžbe o njemu, što je prilično važno i u francuskom kontekstu tog trenutka. No Foucault se na kraju približava JÜRGENU HABERMASU te počinje sebe, svoju poziciju, doslovce u pojedinim predavanjima, postavljati u vezu s prosvjeteljskom tradicijom. Slična je stvar i s njegovim odnosom prema ljevici, koja je bila dominantna u Francuskoj oko i nakon '68. – Foucault do kraja sedamdesetih radi oštar zaokret koji se poklapa sa širim društvenim zaokretom prema konzervativizmu i neoliberalizmu. Recimo, u tom periodu Foucault se približava krugu u čijem su epicentru ljudi poput RAYMONDA

ARONA, SARTREOVA suvremenika koji je bio doajen konzervativnog liberalizma, ili generacijski mu bližeg FRANÇOISA FURETA, koji je na sličan način prošao put od komunista u mladim danima do povijesnog revizionista, primjerice u odnosu na nasljeđe Francuske revolucije. Riječ je o tipu revizionizma koji je osamdesetih i devedesetih imao važan utjecaj na konzervativne i liberalne pozicije.

Koja je dominantna recepcija Foucaulta danas?

Jako je teško govoriti o tome jer je ta recepcija danas jako disperzirana. Ne znam je li uopće moguće imati neku vrstu panoramske pozicije s koje bi se moglo videti razne načine na koje se tumači Foucaulta. No evidentno još uvijek postoji golem Foucaultov utjecaj na društveno-humanističko područje. Tu je ključnu ulogu odigrala njegova recepcija u Sjedinjenim Američkim Državama, koja dominira našim čitanjem Foucaulta. Nedvojbeno je da on danas slovi za jednog od najvažnijih 'postmodernih' teoretičara, a to opet priziva čitav kompleks problema vezanih za postmodernu teoriju, koja se tumači na razne načine, od toga da ju se proglašava vrstom radikalne prijetnje, kao što to recimo radi JORDAN PETERSON, do toga da se u njoj vidi dublji tip konformizma, odnosno ne tako radikalne kritike suvremenosti, što je i moja pozicija u odnosu na Foucaulta u ovoj studiji.

Ono što se kolokvijalno naziva postmodernom teorijom od sedamdesetih do

ranih dvijetisućitih postaje sinonimom intelektualnog avangardizma. Na tragu vašeg spominjanja Jordana Petersona, čak je Zlatko Hasanbegović govorio o sadržaju Trećeg programa Hrvatskog radija kao o 'postmodernoj' neojugoslavenskoj 'dekonstrukciji'. No, kako iz perspektive globalnih ekonomsko-političkih lomova zadnjih petnaestak godina deluju pojave poput poststrukturalizma?

Bilo je ljudi koji su i tada, osamdesetih i devedesetih godina, videli duboka ograničenja postmoderne teorije, poput čitavog niza marksističkih kritičarki i kritičara, od ELLEN MEIKSINS WOOD do AIJAZA AHMADA. Oni su u svojim kritikama bili puno oštriji od imena koja nam obično prva padaju na pamet, kao što su TERRY EAGLETON ili FREDRIC JAMESON. Riječ je o kritikama u kojima nema nikakve iluzije o mogućnosti sinteze poststrukturalizma i marksizma, odnosno koje u postmodernoj teoriji ne vide nikakav radikalni potencijal. S druge strane, postojala je i habermasovska pozicija, koja je također bila usamljena, a koja je u temama i motivima karakterističnim za poststrukturalizam-postmodernu teoriju – prije svega u odbacivanju razuma i prosvjetiteljstva – prepoznavala poveznice s atmosferom Weimarske Republike i čitavim tim sklopom problema, kompleksom konzervativne revolucije ili tzv. mladokonzervativizma. Tu je posebno važno razumjeti stratešku ulogu MARTINA HEIDEGGERA kao posrednika i njegov ogroman utjecaj na niz postmodernih teoretičara, prije svega na JACQUESA DERRIDA.

Situacija je to koja se u povijesnom smislu ponavlja nakon velikih društvenih potreba – pa tako i nakon '68. – koji pobuđuju očekivanja velikih društvenih transformacija. Nakon tog svojevrsnog neuspjeha '68. dolazi potpuni zaokret na čitavoj francuskoj intelektualnoj sceni, od radikalnih i progresivnih zahtjeva do raznih oblika odustajanja i prilagođavanja, pa to vidimo i u Foucaulta, koji se, primjerice, dijelom povlači u bavljenje antikom, također na način koji je bio osporavan.

Krize na Filozofskom

Recepcija poststrukturalizma u našem se kontekstu otprilike preklapa s krizom jugoslavenskog društva. Koju ideološku ulogu je ona odigrala i kako se odrazila na znanost o književnosti?

To je veliko pitanje koje bi trebalo obraditi. Mislim da tu ima nekoliko elemenata koji su možda i podudarni sa zapadnim kontekstom. Prije svega, jako važna stvar je generalan odnos prema strukturalizmu – kao što kaže jedan od francuskih povjesničara strukturalizma, FRANÇOIS DOSSE, već negde od '56. i sovjetske intervencije u Mađarskoj strukturalizam je veliki dobitnik. Mnogi ljudi koji su bili marksisti ili su imali određenu vrstu pozitivnog odnosa prema marksizmu u tom se trenu počinju distancirati od takvih pozicija, a taj trend traje do pada Berlinskog zida. Strukturalizam tu dolazi kao neka vrsta sup-

stituta, neka vrsta nadomjeska za marksizam, a osobito se to odnosi na poststrukturalizam, koji deluje još radikalnije, počevši s provokativnošću samog jezika i težinom žargona, te izgleda kao nešto što omogućuje da se radikalno preispitaju stvari, dok se zapravo ne dira u temelje postojećeg sustava. Recepcija u našem kontekstu odražava tu opčinjenost dijela zapadnih intelektualaca postmodernom teorijom tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina. Nakon prvotne zatečenosti, čini mi se da je kasnije došlo do svojevrsne polarizacije, s jedne strane, na tradicionaliste koji se time uopće ne žele baviti, i one koji unutar humanističkih disciplina vrlo nekritički pristupaju novim perspektivama, prihvaćaju njihove koncepte, vokabular i način razmišljanja poput novih modnih kolekcija. Već je šezdesetih krenula stalna potraga i za novim konceptima i za novim teoretičarima koji će nam reći nešto revolucionarno, a zapravo se jako često radi o ponavljanju stvari koje su već rečene. To jest jedan od mojih zaključaka na temelju proučavanja Foucaulta – ulazak u povijesni i intelektualni kontekst teza mislioca poput njega omogućuje nam da vidimo da one i nisu uvijek tako radikalne, a ni radikalno nove. Također, to konstantno smjenjivanje termina i perspektiva koje su u modi često se temelji na površnom i plitkom pristupu onih koji ih preuzimaju – puno se toga temelji na svega par pročitanih tekstova, pa se nešto učini kao zgodan koncept koji se može primijeniti u nekoj disciplini. To, dakako, načelno nije zabranjeno, ali čini mi se da u svemu tome postoji nedostatak metodološke rigoroznosti. Kada govorimo o Foucaultu, neprekidno se, u skladu s logikom komodifikacije, iskapaju termini koji navodno govore nešto novo, poput 'guvermentaliteta' ili 'parezije', ali nekakav pravi metodološki doprinos je zapravo vrlo rijedak.

Sudelovali ste u brojnim inicijativama koje su se suprotstavljale lošim reformama u znanosti i visokom obrazovanju i lošem upravljanju Sveučilištem i Filozofskim fakultetom u Zagrebu. Kakvo je današnje stanje u akademskom sustavu i u vašoj matičnoj instituciji?

Što se tiče specifičnih kriza s upravljanjem Filozofskim fakultetom proteklih godina, stvari su se primirile, a ako bismo sudili o stanju u sustavu po zagrebačkom Filozofskom fakultetu, u odnosu na 2009. danas, čini mi se, prevladavaju apatija i prepuštanje zadanim uvjetima. To se može objašnjavati na razne načine. S jedne strane, visoko obrazovanje je izloženo stalnim promjenama, intervencijama, reformama, koje unose nepredvidivost. Recimo, neprekidno se mijenjaju stvari poput elemenata zakonskog okvira, uvjeta za napredovanje, uvjeta u nastavi, dok se istodobno povećava pritisak različitih oblika administrativnog rada. Na kraju, ono što je ključno su 'kompetitivni projekti' koji postaju glavni okvir znanosti, a koji se predstavljaju kao jedini mogućí, univerzalno važeći način znanstvenog rada. S druge strane, ono što se 2009., pa 2011. i 2012. pokušalo uvesti u obliku sirove reforme znanosti i visokog obrazovanja do danas je više-manje provedeno kroz niz sitnih zahvata odozgo, što je dovelo do toga da su danas ljudi ili apatični ili pak prihvaćaju igru u skladu s pravilima kojima su se nekad opirali. Danas stvari izgledaju tako da resorni ministar i Agencija za znanost i visoko obrazovanje više-manje jednosmjerno oblikuju okvir u kojem radimo. Čini mi se teško da bi se danas mogla dogoditi neka vrsta organiziranog otpora u kojem bi akademska zajednica bila subjekt u oblikovanju vlastitog sustava. ■

КОСОВСКИ БОЖУРИ

У сјени расправе о еуроамеричком плану о Косову и увођењу санкција Русији, Вучићевог и Дачићевог поспремања странака, остала је чињеница да је трговинска размјена Србије с ЕУ-ом за 12 година утростручена, 13 је пута већа него с Русијом па је јасно уз кога је Србија судбински везана

Заступници Социјалистичке партије Србије углавном су шутке испратили прошлогједну парламентарну расправу о преговорима Београда и Приштине о нормализацији међусобних односа. Но њихова шутња громогласно је одјекнула на српској политичкој сцени. Из социјалистичке парламентарне шутње никла је медијска најав да би српски бирачи већ следеће јесени могли опет на парламентарне изборе, иако од прошлих још није прошло ни пуних годину дана. Неупитни лидер Српске напредне странке АЛЕКСАНДАР ВУЧИЋ шутњу ДАЧИЋЕВИХ социјалиста протумачио је као њихово дистанцирање од његове најаве да ће прихватити еуропско-амерички план о Србији и Косову те можда ускоро увести санкције Русији како би Србија избјегла бриселску казнену експедицију којом јој се пријети ако се у потпуности не усклади с новом 'руском политиком' Еуропске уније.

Вучић и страначки врх напредњака јавно су социјалисте осумњичили да им као најважнији коалицијски партнер намјеравају забити нож у леђа кад у парламенту на дневни ред стигне доношење одлука о прихватању еуроамеричког плана о увођењу санкција Русији. Зато су им припријетили новим парламентарним изборима, али и слагањем нове владајуће коалиције. Но новим изборима не пријети се само Дачићевим социјалистима. Вучић је и прије парламентарне расправе о Косову новим изборима запријетио и флуидној фракцији напредњака која се такођер противи еуроамеричком плану и увођењу санкција Русији. По истраживањима Демостата четвртина чланова СНС-а томе је склона.

Парламентарна расправа о Косову, осим што је привукла пажњу на 'сумњи-

ва лица' у редовима социјалиста и напредњака, истовремено је промовирала рабијатну парламентарну десницу која је најавила стварање уједињеног националног фронта који ће се свим средствима борити против еуроамеричког плана. У тој политичкој гунгули своју рачуницу имају и на лијево-либералној страни страначког спектра. Лидер Странке слободе и правде ДРАГАН ЂИЛАС увјерен је да 'постизање договора око Косова и приближавање Европској унији не продужавају трајање власти Александра Вучића, већ их, напротив, скраћују'. Пребројавање и сврставање на једну и другу страну проширило се и ван састава политичких странака.

Но, Вучић је одлучио прво на чистину истјерати Дачићеве социјалисте. С напредњачког страначког скупа на којем је сумирао парламентарну расправу понајприје је социјалистима и 'мангупима у властитим редовима' поручио: 'Боље је да одемо у опозицију него да нам партијски и приватни интереси воде државу. Спреман сам да идем на изборе као кандидат за премијера, али нећу попустити под уценама'. Већ следећег дана је, међутим, лопту спустио на земљу, рекавши: 'Не мислим да су избори добро решење у овом тренутку у нашој земљи'. Открио је и да интензивно разговара с лидером социјалиста: 'Ја сам разговарао с Ивицом Дачићем. Нарочито је важно ко је кога позивао. Ја ћу са њим да се видим и да разговарам. А да ли имам пуно поверење? Лично га немам, они га у нас нису имали. Ми поштујемо ту политичку партију, али сада знамо да у тешким временима

можемо да се ослонимо само на себе'.

Дачић је одмах након тих разговора почео уводити ред међу парламентарним заступницима социјалиста, а и Вучић је започео на чистац истјеривати ствари међу напредњацима. За свибањ је најавио велико страначко окупљање након којег ће кренути у обилазак локалних и регионалних страначких организација. У медијима је истовремено кренуло цитирање с притисцима и утјецајима из иностранства. Дачићеве социјалисте се прозива да су на захтјев Москве одлучили минирати прихватање еуроамеричког плана, а Вучић је особно упро прстом у 'пријатеље' који га из иностранства при-тишћу тако што, примјерице, гурају донедавну напредњачку министарницу ЗОРАНУ МИХАЈЛОВИЋ у оснивање нове политичке странке у чијем би средишту било питање положаја жена у Србији као мамац за креирање политичке платформе око које би се окупила и лепеза проеуропских невладиних организација.

Унатоц свој тој буци и галами о новим изборима, мало тко у Србији вјерује да ће се они доиста и догодити ове јесени. Поготово након што је и косовски премијер АЛБИН КУРТИ устукнуо и објавио да је и његова влада прихватила да настави преговоре с Београдом по правилима које су својим планом креирали Брухеллес и Вашингтон. Како почетак тих преговора овиси о томе кад ће и како Куртијева власт дефинирати и основати српску мањинску аутономију на Косову, мало је вјеројатно да ће се то догодити у неколико следећих мјесеци, па су и мале шансе да се до јесени дефинира нека конкретнија верзија српско-косовског споразума која би могла испровоцирати изборе и у Србији и на Косову. А и у том случају тешко да би еуроамерички посредници допустили да се расписивањем избора одгађа његова верификација у Београду и Приштини.

Но испод све те политичке пјене која је по тко зна који пут запјенила Србију због преговора о нормализацији односа с Приштином пупчаном врпцом повезаних с приступним преговорима с Еуропском унијом и односима с Русијом, одвио се процес у којем се Србија економски неповратно везала уз Еуропску унију. Истраживачки центар Демостат ових је дана објавио податке о најважнијим привредним партнерима Србије у проте-

клом десетљећу који недвојбено свједоче да је српска економија сасвим срасла с еуропском. Ни прецизна хирургија не би је могла од ње одвојити без смртних посљедица.

Подаци Еуропске комисије, ммФ-а и српског Завода за статистику које је прикупио и анализирао Демостат кажу да је трговинска размјена Србије с Еуропском унијом с око десет милијарди еура колико је износила 2010. године нарасла на преко 30 милијарди еура до краја 2021. године. На почетку прошлог десетљећа други по значају трговински партнери Србије биле су земље ЦЕФТА-е с око двије милијарде еура вриједном размјеном, а слиједила је Русија (1,6 милијарди) те Кина, САД, Турска и Швицарска. Трговинска размјена с ЕУ се утростручила, са земљама ЦЕФТА-е се удвостручила, на 4,6 милијарди еура, али је сада мања за читавих 25 милијарди еура, а не осам као што је било 2010. Значајнија промјена догодила се и у трговинској размјени Србије с Кином. Она је нарасла с око милијарду на 4,4 милијарди еура и Кина је постала трећи најважнији трговински партнер Србије. Русија се с 2,3 милијарде еура спустила на четврто мјесто, а Турска с 1,7 милијарди еура попела до петог најважнијег трговинског партнера Србије.

Осим што је трговинска размјена Србије с Еуропском унијом скоковито расла у прошлом десетљећу сличним је интензитетом растао и српски извоз у земље чланице ЕУ-а, па је на крају 2021. износио скоро 14 милијарди еура, а покривеност увоза из ЕУ-а с српским извозом попела се на 85 посто док је 2009. била свега 48 посто. Резултат је то и чињеница да су компаније из Еуропске уније у раздобљу од 2010. до краја 2021. године инвестирале преко 19 милијарди еура, односно скоро двије трећине свих инвестиција које су се из иностранства слиле у Србију. Далеко иза слиједе руске инвестиције вриједне 2,2 милијарде еура (7,4 посто укупних инвестиција), затим швицарске (двје милијарде еура или 5,7 посто) те кинеске (1,7 милијарди еура или 5,6 посто).

Све те бројке и слова о сраслости српске с еуропском економијом само политички лунатици у Србији могу превидјети и прешутјети, поготово док галаме о Косову или пријатељству с Русијом. У реалном животу и њима ће, међутим, кидање економских везе с еуропском привредом бити готово немогућа мисија. ■

Повремено живописну расправу о еуроамеричком плану о Косову социјалисти су одшутјели (Милош Тешић/ата Имагес/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

*Sve što je suđeno,
namesti se,
šta nije suđeno,
ne nameštaj, nećeš
namestiti. I meni je
bilo suđeno da
danas uteknem od
grupe što izvodi
turizam onuda će
me svaki potok boli
i svaki borovnjak,
i da dođem kod tebe,
da čujem za toga
Marka i za toga
Almina*

Razgovaranje Razgovorima...

DOŠAO mi prošloga avgusta rođak SAJO u rodno selo. Bolje reći svratio, bio na nekom grupnom izletu u planini, pa odlučio da se odvoji od grupe i da prođe kroz rodno selo. Kaže, ne mogu ja da hodam turistički onuda će sam rastao, brao borovnice i čuvao stoku. Pa dođoh da me malo razgovoriš! To je zahtjev iskren, zahtjev i želja ujedno, znam ton takve rečenice, na granici potresnosti, naučio sam da je taj zahtjev zahtjevan, da ga upućuju oni kojima potonulost kucne u koljeno. Moj rođak je davno otišao iz sela, sve je svoje pokopao, živi između Sjenice i Pazara, sam. Popijemo jednu kahvu, pa drugu, obje skuhanе u džezvi, pa pristavim jednu talijansku. Kako pristavim, on pride kafetijeri, gleda je sa svake strane, kako ovo, kako ono, ja mu objašnjavam koliko umijem, on svaki čas uzvikne, aman, aman. Pričam mu kako kafetijera kuha kahvu na način vulkana, a kad počne da krklja, otvorim poklopac, on gleda, pa opet kaže aman, aman, dunjaluče, velik li si. Eto, rode moj, kažem mu, a kako hoćeš da te razgovorim? Hoću da me razgovoriš razgovorom, znaš kako se razgovara.

Otvoren mi laptop, dan ranije mi ALMIN KAPLAN poslao knjigu razgovora s MARKOM VEŠOVIĆEM, još mi otvorena. Kažem mu, evo rode moj, hoću da te malo razgovorim jednom knjigom. Knjiga se zove 'Razgovori s Markom', a razgovor s tim Markom je vodio jedan Almin Kaplan. Oni su razgovarali jedan drugoga, pa je iz tih razgovora ispala čitava knjiga. Prije no krenem da mu čitam, kažem mu da je Marko (pa mu pokažem Markovu sliku) dolazio na našu Odvračenicu (sa koje se moj rođak prije koji sat izdvojio iz izletničke grupe) da je ondje jednog zimskog dana bio sa mnom, i da Marko živi u Sarajevu. Ene u Sarajevu, kaže mi, možda ga znaju i ovi naši što su zamalo kosti ostavili u Sarajevu. Znaju ga svakako, vidali su ga na televiziji, a mogli su ga i sresti kad šeta, on je veliki šetač, mora da su ga barem koji put sretali kad oni iz Sokolović kolonije odu na drugi kraj grada, na Bašćaršiju.

I krenem da knjigu listam, da ga razgovorim. Napreskok, jer nije sve za njegove uši. Najprije mu pročitam gdje Marko priča Alminu kako je doživio jedino čudo u svom životu: kad je blizu vidio da je s neba pao zec kraj divlje trešnje u njegovu selu. A pao je orlu iz kandži. Sajo se sav ozari: 'e nijesam nikad vidio da je pao zec, ali sam gledao da pane s neba pijetao. Uzme ga orao, a žena vidi, pa trči pod orlovu senku, te u nju zabodi nož. Nije šala stići da zabodeš nož u orlovu senku koja je brza taman koliko je i orao brz. Ama zec da pane s neba, e to me nasladi.'

Pa mu pročitam odavde:

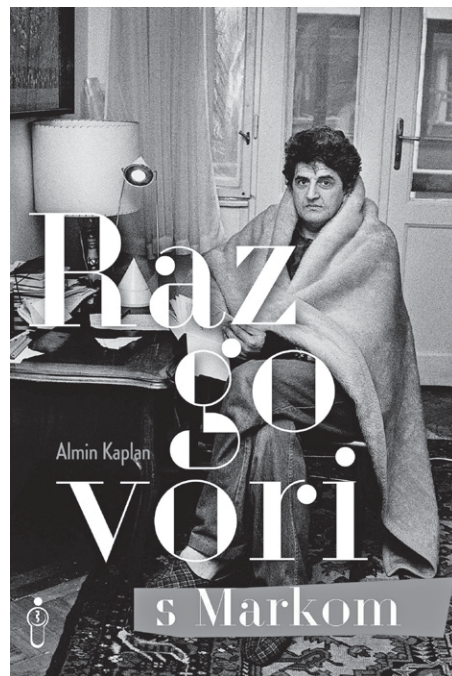
- Jeste li imali tranzistor u ratu?

- Imali smo. Čuvali smo baterije i palili bi ga u dvanaest da čujemo vijesti. I uvijek bi se dešavalo isto: ne bih mogao skoncentrisati se i nekad bih zadrijemao slušajući o užasu. Uspavala bi me jednolikost zla. I jednom, dok drijemam, uhvatim posljednje riječi: uhvaćena i osujećena; zatim pitam Gordanu: 'Šta je rekla, šta je rekla?' A Gordana, mirno i hladno, kaže:

'Javlja ju da je jedna četnička diverzantska grupa kod Olova uhvaćena i osunećena.' To mi je najdivnije sjećanje na Gordanu iz rata.

Moj rođak sav zabezeknut, пита, aman je li to istina? Šta, rode moj, je li istina? Pa da su te četnike posunetili? Pa kako me to možeš pitati, čuješ li da je Marko, čekaj da ti opet pokažem njegovu sliku, ovaj je Marko čuo samo kraj vijesti o nekoj četničkoj grupi, čuo da je uhvaćena i osujećena. A Markova žena GORDANA se s Markom šali pa osujećena pretvori u osunećena. Tu sam priču, da ti se pohvalim, i sam čuo, prije nego što je ušla u ovu knjigu, pričali su mi je Marko i Gordana u dvoje usta, a u jedan glas.

Dobro, kaže moja svojta, fala milom Allahu da nijesu posunećeni ti četnici. No

Korice knjige Almina Kaplana
'Razgovori s Markom', Buybook
Sarajevo / Zagreb 2022.

ti ja slabo razumijem tu riječ 'osujećeni'. Čuo je jesam, ali je mi nijesmo zborili, a osunećeni bogomi jesmo. A ne znam sećas li se da smo mi deca između sebe sunedžiju zvali četnik.

ONDA sam ga razgovarao pre-pričavajući mu iz knjige kako je Marko s tri godine i deset mjeseci ostao bez oca. Strijeljali su mu ga oni s kojima se u ratu borio rame uz rame. Proglasili ga za narodnog neprijatelja pa ga strijeljali. Pa je majka Markova podizala djecu sama. Pa mu pročitam još o tome šta je Marko govorio o nestašici duhana u ratu, pa o pušenju, pa se vratim na Markovu majku DARINKU i pročitam mu kako se Marko od ranog djetinjstva osjećao istjeran iz naroda. Pa kako je udovičkoj kući rijetko ko drugi, osim same udovice i njenih udovičića, preko praga ulazio. I kako je jedan od tih rijetkih bio rođak NOVAK BEČOV Šćepanović. Pa kako bi mu Darinka napravila kafu, a Novak uz nju popio čašicu ili dvije rakije, a onda bi izvadio kožnu kesu načinjenu od ovnovskih mošnjih, u kojoj je nosio duhan. Pa bi lagano iz nje iz-

bacio škiju, još laganije motao debelu cigaru, pa je polako pušio i pričao. A kad bi iz kuće otišao, Darinka je djeci naređivala da dobro zatvore vrata i prozore, e da dim Novakov što duže ostane u kući, u dokaz da je u njoj boravio čovjek.

MOJ rođak sluša, pa uzdahne: 'E vidiš, taj Marko je to gledao kad je bio mali. A kod mene je to posve drukče. Kao što znaš, kuća nam je uvijek bila puna svojti, bogme i odiva i zetova, kad smo bili mali, ali je meni sad kuća pustinja, još veća nego tome Marku koji je bio na našoj Odvračenici. Meni sad, pod starost, niko vrata niti otvara niti prag preskače. Samo što ja ne umijem da to ispričam, umijem samo da se nadovežem, kaono žene kad počnu da tuže za nekim što umre: jedna počne, pa se druga nadoveže.'

Onda mu pročitam kako je pjesnik Marko Vešović skesao Crnoj Gori:

*Višе mi je mrzna nego mila
Vazda sam se osjećao Kurdom
U toj zemlji, što me je othranila
Kukuruzom, surutkom i urdom.*

Nijesu šala surutka i hurda, nadovezuje se Sajo. A ne znaš šta je posnije. Mi kukuruza nijesmo nešto ni sijali, ni žnjeli. Nama je ječam bio kukuruz. A bio nam je mrzan, i ječam i ječmenica. A sad bih dao i šta imam i šta nemam da okusim one ječmenice što mi je onda onoliko bila mrzna. Tu se nadovežem Vešovićevim stihovima:

*Ali ne prestajem misliti na jata
Pokojnika: postao sam luster
Pun mrtvih insekata.*

*Dok iz djetinjstva hatovi mi njište:
Od tvog svijeta osta tek strnjiste.*

Vidim kako Sajovo lice omotava oblačić tuge pa, da ga odagnam, pređem na Markova strica RADOMIRA, koji je malome Marku iz nježnosti govorio da će ga uskopiti, a Marko strini SAVI za strica govorio da je javetan. I dodam još da se taj stric odselio u Brod na Drini, kod Foče. Pa kažem kako sam, prije četrdeset godina, dvije noći noćio u tom Brodu, u kući DRAGA TEŠEVIĆA i da mi je žao što tada nisam znao da u njemu živi Markov stric. Da sam znao, bio bih ga tražio, možda i našao.

Sajo meni ovako: 'Ti nema zašta da žališ. Poznaješ mu sinovca Marka, poznaješ i toga Almina, znavao si i Markovu ženu Gordanu, i šćer znaš njima IVANU, ne žali sad što nijesi stigao da upoznaš one koje ti nije bilo suđeno da upoznaš. Sve što je suđeno, namesti se, šta nije suđeno, ne nameštaj, nećeš namestiti.'

I meni je bilo suđeno da danas uteknem od ove grupe što izvodi turizam onuda će me svaki potok boli i svaki borovnjak, i da dođem kod tebe, da čujem za toga Marka i za toga Almina. Aman, kolik je ovaj dunjaluk! A lijep, kad sve sabereš i oduzmeš, lijep! ■

ROBERT PERIŠIĆ

Tko je iznad tema o prirodi, neka ih ostavi djeci

Mačka u priči je bitna jer je ona životinja u kojoj je očuvana priroda, a ipak je s čovjekom bliska. To je, ajmo reći, model suradnje. Ona priroda s kojom se možeš sprijateljiti, a ne možeš nad njom gospodariti. Mi smo kao civilizacija sve svjesniji da drukčije neće ići ni globalno i da trebamo mijenjati stare paradigme. Naravno, ne svi

ROBERT PERIŠIĆ je prozaist i pjesnik, a njegovo najprirodnije književno stanište ipak je forma romana. U najnovijem, 'Brod za Issu', koji je u studenom prošle godine izašao u Hrvatskoj u izdanju Sandorfa, a u Americi pod naslovom 'A Cat At the End of the World' u prijevodu VESNE MARIĆ, autor je iskoračio iz vlastitog tematsko-stilskog igrališta. No nije se izgubio, niti se predao književnim očekivanjima i trendovima.

Autor ste koji je svoju angažiranu realističku prozu dogurao do estetskog maksimuma, a s 'Issom' 'kidate nalijevo' i odlazite u smjeru fikcionalne, alternativne povijesti. Koji unutarnji poriv vas je vodio u 4. stoljeće prije naše ere, u svijet o kojemu znamo dovoljno malo da bismo imali strasti o njemu pripovijedati?

U stvari sam u ovaj roman krenuo jer sam htio napisati nešto o osjećaju koji se može dogoditi između nas i druge vrste, mimo jezika. Recimo o osjećaju za životinju, recimo o osjećaju za biljku. Neki ljudi imaju osjećaj i za more, zar ne? To su enigmatični osjećaji i nije jednostavno o tome pisati prozu. Počeo sam bio pisati u našem vremenu i smjestio radnju na današnji Vis. Put do stare Isse i daleke prošlosti bio je zaobilazan jer su se povodi za to pojavili putem.

Možete li nam objasniti te povode?

Povod se pojavio dok sam istraživao za tu suvremenu priču smještenu na Vis. Znao sam naravno za staru Issu, ali sve mi je to

bilo daleko i mrtvo. I onda, čitajući jednu znanstvenu knjigu o mačkama, 'Cat Sense', gde ima i o povijesti mačaka, zagledao sam se u rečenicu: 'Domestic cats probably became common in Greece and Italy about 2,400 years ago.' Autor, JOHN BRADSHAW, spominje grčko slikarstvo toga doba koje bilježi prve pojave mačke uz ljude, mačke nevezane uzicom i relaksirane u ljudskom prisustvu. Pomislio sam tada: pa to je upravo kad su kolonizirali Issu. Razmišljao sam o tome. Onda sam ih vidio na brodovima, stare Grke, kako putuju na Issu s mačkama, nisu mi više bili mrtvi ni apstraktni. Vidio sam tu sliku, a u slici i druge životinje i biljke kako putuju s njima, i nisu mi više bili ni malo mrtvi. Naravno da sam Bradshawove tvrdnje provjeravao i drugde. Čitao sam o tim stvarima iz stranih izvora i odatle ta priča u romanu da Grci dolaze na Issu, donose urbanitet, polis, pismenost, vinsku kulturu, kao i mačke. Ovo prije nabrojano može se pročitati regularno kod naših arheologa i povjesničara, a za mačke nisam našao da se netko naš pozabavio time. Možda mi je nešto promaklo... Vjerojatno, jer po nekim našim književnim kritikama, sve je to općepoznato.

Čini se da postavljate tezu kako je magarac svojevrсни prvi proleter antičkog svijeta. Danas ih možemo videti i kao sezonske turističke radnike, kako sudjeluju u utrckama za zabavu turista. Zašto je magarac dobio mjesto u romanu?

Valjda jer je duša Mediterana. I njegova povijest je zanimljiva. Magarac je onaj koji je možda i donio ideju radnika. Kad pogledaš,

nije pripitomljen ni zbog mlijeka ni zbog mesa ni zbog ratovanja, nego da radi. Druge životinje nisu bile pripitomljene baš zato. Kao i u priči o Issi, kad govorim o povijesti životinja, koristim književnu slobodu oslanjajući se na činjenice kao okvir. Zanimalo me porijeklo naših hijerarhija. To su kao prapadavna vremena, ali sve je to još u glavi. Ako zamislimo da je čovjek pripitomio magarca da mu bude radnik, to je bila velika promjena u pogledu na druga bića i prirodu, a moguće – i na drugog čovjeka. Mislim, ja to pišem nakon 'Područja bez signala', gde sam se bavio radom. Ovde sad ulazim u to

U ovaj roman sam krenuo jer sam htio napisati nešto o osjećaju koji se može dogoditi između nas i druge vrste, mimo jezika. Recimo o osjećaju za životinju, recimo o osjećaju za biljku. Neki ljudi imaju osjećaj i za more, zar ne?

prije, u tu ideju uopće, koja je povezana s dominacijom – koja je i danas provedena kroz sustav. Tu se sreće to kako se ponašamo prema životinjama i kako se ponašamo s ljudima, jer se tu rađaju hijerarhije. Da, da im nije trebao radnik, da ga nisu pripitomili, magarac bi bio dolje u Africi, susjed zebre, i nikad ne bi došao na Jadran. On je doveden pretpostavljam i prije grčke kolonizacije. U romanu je važan i kao faktični graditelj grada jer malo toga bi se u ono doba, pa i nedavno, napravilo bez magarca. Bio im je auto i kamion, rob i radnik... S druge strane, njegova povijest s čovjekom je opozit mačkinoj koja ipak ostaje slobodna.

Ženska strana priče

Iako je 'Brod za Issu' svojevrсна 'knjiga o svemu', čini se da je on ipak ponajprije knjiga o prijateljstvu među vrstama. Protagonisti knjige su dečak Kalija, mačka Miu i magarac Mikro, svojevrсна odabrana obitelj protagonista. Kako to da vam se prijateljstvo među vrstama nametnulo kao tema?

Prvo mi je drago to što kažete da je 'knjiga o svemu' – jer to je malo teže objasniti bez čitanja knjige. A prijateljstvo između vrsta u romanu je, recimo tako, i slika jedne bolje vrste odnosa prema prirodi, drukčije od gospodarenja. Ta opreka između prijateljstva i gospodarenja i pokreće cijelu priču. U jednom domaćinstvu u Sirakuzi nabavili su mačku, među prvim, i umjesto da bude s gospodarom i vlasnikom, ona je odabrala roba. On joj je bio draži jer nije imala pojma tko joj je vlasnik niti ju je zanimalo. Taj rob

je glavni ljudski junak u romanu, on ne zna što uraditi. Zato je mačka u priči bitna, jer je ona životinja u kojoj je očuvana priroda, a ipak je s čovjekom bliska. To je, ajmo reći, model suradnje. Ona priroda s kojom se možeš sprijateljiti, a ne možeš nad njom gospodariti. Mi smo kao civilizacija sve svjesniji da drukčije neće ići ni globalno i da trebamo mijenjati stare paradigme. Naravno, ne svi.

Kroz cijeli roman pojavljuje se neobičan lik Vjetropir, prirodna pojava bez fizičkog tijela, ali s ‘osjećajem’. Odakle je došla ideja da vjetru date glas i pripovjedni kredibilitet?

Trebao mi je neki glas koji će moći povezati daleku prošlost i sadašnjost. Taj glas to povezuje uz ponešto humora i vjerujem da time, kako mi čitatelji kažu, cijelu priču zapravo ne doživljavaju kao daleku, nego kao da je tu. To sam želio jer da je to puka prošlost onda ne bih o njoj ni pisao. Ono što je važno, to je još ovde, na primjer, ista ona priroda, samo malo jače pod našom čizmom. Dileme su u osnovi iste. To je roman pisan danas i u tom pogledu suvremen jer ono što ja tražim na Issi, to nije nešto što bi tražio netko prije sto godina. Nije to znanost, nije povijest radi povijesti, i bit će na polici suvremene fikcije – barem ga tako čitaju u Americi – osim ako ga naša kritika, zbog životinja, ne prebaci na dječji odel jer su tak delali naši stari. Moguće da je to povezano s time što ćemo na koncu prirodu i ekologiju ostaviti deci. I onoj *yo-ung adult* Švedanki. Glas Vjetropira dotiče te stvari vrlo jednostavnim rječnikom, namjerno, čak i kad se dotiče filozofije. Mene je zanimalo i ono mimo jezika, prijateljstva bez riječi, ista onda i danas, kao i robovanja raznih vrsta. Književnost je tu da otvori neke stvari, možda poneku misao i osjećaj gde nije bilo ničega, možda za stare Isejce, možda i šire. Tko je iznad tih tema, neka ih ostavi deci.

Kao i u vašem prethodnom romanu ‘Područje bez signala’ ponovno su prisutni majstorski napisani ženski likovi, i baš su one – Menda, Zoi, Avita i Miu – generatorice dobrih i sretnih zbivanja i prilika. Vaše pisanje ima mnoge odlike feminističkog, što je prilično rijedak običaj kod autora iz vaše generacije. U kojoj mjeri su takve spisateljske odluke plod svjesno angažiranog odnosa prema temi i priči?

Drago mi je da tako mislite o mom pisanju. Svakako, ženska strana priče meni je uvijek bila važna, i saveznička. Kad smo kod toga, u ovom romanu je zanimljivo, na što sam naišao istražujući, da su Grci koji donose pismo i urbanitet, bili lošiji prema ženama od Liburna koji su za njih bili ‘barbari’, jer je žena kod Liburna imala puno više prava, tako da su se i Grci i kasnije Rimljani tome svisoka podsmjehivali što je višekratno zabilježeno u izvorima. Oni govore o vladavini žena kod Liburna, danas bi se reklo o matrijarhatu, o raskalašenosti žena, što treba uzeti s rezervom jer Grci i Rimljani to govore kao uvredu, iz svoje perspektive, kao što bi možda netko danas iz svoje kuće ograđene zidom, iz koje žena puno ne izlazi, mogao s podsmjehom tvrditi da zapadnjacima vladaju žene, recimo Fincima, i da su raskalašene... Poststrukturalizam se, uvidio sam putem, probio i u arheologiju i povijest pa se kod novijih autora, umjesto da se zdravo za gotovo vjeruje pisanim izvorima, razmatra i to zašto je netko nešto pisao, iz koje pozicije i što je tu, danas bi se reklo, propaganda i hibridni rat, a što obične uvrede ‘za druge’. Spominju se, svakako, neki tragovi matrilinearnosti kod Liburna, što može biti i oblik stabilnosti zajednice u kojoj je puno ‘pomoraca’, to

su već moja nagađanja. Sigurno je samo da je žena imala, iz grčko-rimske perspektive gledanja, neočekivano puno prava, no matrijarhat je vjerojatno prejaka definicija. I premda je to bilo pradávnno, ako se pogledaju ti teritoriji i otoci, nije sasvim isključeno da se u izmijenjenom obliku ponešto od toga i zadržalo. Da usput spomenem, ako koga zbunjuje, na Vis sam smjestio Liburne, i nisam u tome usamljen, jer se u to doba Dalmati na obali još ne spominju.

Logika fikcije

Koji su bili problemi pri pisanju jednog tako neobičnog romana?

Povukla me ta ideja: prvi planirani grad, prva mačka na Jadranu, pismenost, i još puno toga novoga u tim brodovima koji pristaju u višku uvalu. Fasciniralo me da su postojali brodovi koji toliko toga donose odednom i da se to jednom, ovako ili onako, stvarno dogodilo. Ali nisam imao pojma kako bih to napisao. Većinu toga što sad spominjem, većinu toga što čini činjenični okvir nisam tada ni znao. Istraživao sam, čitao. I nije to imalo nikakvu utvrđenu formu na vidiku. Imaš grad pod zemljom, osnivači su odavno tek arheološka svojina, ali ono živo što su donijeli: to još raste i hoda iznad zaboravljenog grada. Razmišljajući o tome, vidiš to ogromno vrijeme i prirodu iznad. Zaboravljeni grad, zaboravljeni ljudi, i ono

prirodno što je opstalo – loza, mačke, fazani koji iskaču po cestama, jer nema predatora... Kad pišeš, vidiš razne prepreke. Najveći je problem to što su neke stvari već rutinski smještene u ladice. Ako, recimo, životinje u priči imaju značajnu ulogu – a morale su imati tu ulogu jer su debelo nadživjele osnivače – vidiš kako hodaš po rubu tobože odraslog polja gde ovisiš o mjeri specizma i sličnih indoktrinacija. Nije da životinje ovde govore, ne govore, ali svejedno. Vidiš da se krećeš u području lakih meta. Neke se stvari otpisuju na prvi pogled, lako se etiketiraju. Nije to ni jako čudno, moguće da bih i sam nekad prije tako gledao, to su nesvjesno usvojene hijerarhije. Jasno to osjećaš dok pišeš, dok nekome prepričavaš što to pišeš. Kao: zar stvarno? Onda se pitaš zašto. Je li to zato što je životinja ‘niža vrsta’? A što bi drugo moglo biti? Onda sam i čitao ponešto o tome, književnoteorijski, našao neke knjige koje su mi pomogle promisliti neke stvari o tretmanu životinjskih tema u literaturi, i rijetko životinjskih prava, shvatiti da se ne treba prilagoditi očekivanjima ‘jer su tak radili naši stari’. Svakako, nisam se htio postavljati prema temi svisoka, što je intelektualno-emotivni ziheraj koji bi mi, vidim, neki naknadno preporučili. Povijesna tema s dignitetom tu donekle spašava stvar, ali ne za sve, jer oni su razočarani što roman nije onaj povijesni iz ladice. Sve je to očekivano. Postotak tih alergijskih čitanja puno je manji nego sam pretpostavljao.

Istražujući, naišao sam da su Grci, koji donose pismo i urbanitet, bili lošiji prema ženama od Liburna koji su za njih bili ‘barbari’, jer je žena kod Liburna imala puno više prava, tako da su se i Grci i kasnije Rimljani tome svisoka podsmjehivali

Da, primijetila sam nakon nekih kritika pitanja – za koju je to publiku...

Moguće da nije za neke, to je i normalno, no za neke baš jest. Recimo za kritičara Wall Street Journala, SAMA SACKSA, koji je knjigu uvrstio među desetak naslova godine u Americi. A ima se tamo od čega birati. Da, roman je istovremeno objavljen i za Sandorfov u američku podružnicu, kuću Sandorf Passage. Kakav je osjećaj biti kontinuirano prisutan u prijevodu, kako čitatelji izvan naše regije čitaju vaše proze? Vjerujem da tu postoje neke znakovite razlike u čitanjima. U čemu se one sastoje?

Jedna od razlika je u tome da oni knjizi pristupaju kao fikciji, čitaju književno djelo kao takvo. Nemaju prethodnih ideja što bi tamo trebalo pisati, bila riječ o suvremenosti ili prošlosti. Recimo, Amerikanci u stvari nemaju pojma postoji li ta Issa uopće ili sam sve izmislio – i onda gledaju roman kao roman. Tako su gledali i dosadašnje knjige. Nisu imali pojma o svemu što su naši dešifrirali kao ‘stvarnost’ i onda navodnu ‘stvarnosnu prozu’ čitali gotovo kao reportažu. Amerikanci ovu knjigu čitaju kao ‘lirski roman o drevnom Mediteranu’, ‘meditaciju o povijesti i prirodi’, ‘snovitu političku parabolu’ i tako dalje, bez prethodnih ideja, da ne kažem predrasuda. Ne postoji idealna ni idealno objektivna kritika, ali fikciji treba pristupati iz logike fikcije, videti je li to u sebi estetski ostvareno, a ne gledati izvana, iz nećijih trećih ideja. Meni je drago, recimo, da je ‘Naš čovjek na terenu’ objavljen u Francuskoj nedavno, petnaestak godina nakon prve objave, i da je to i danas prošlo u Le Figarou i Le Mondeu – nema tu više je li točno ‘opisana stvarnost’, što i koliko je ‘prepoznatljivo i aktualno’, ionako je sve to otišlo u perfekt, a oni nemaju pojma ni kako je bilo. Važno je radi li knjiga iznutra, unutar svoje logike i estetike, i ima li ta fikcija ikome išta reći onako kako to govori književnost. Moguće da je vani to tako jer te čitaju kao stranca, a da su po doma drukčiji. I kod nas se objektivnije čitaju stranci. Ukratko, čita se fikcija kao fikcija. Knjiga putuje sama. Kritičari te ne znaju. Sudenje je regularno. Opuštajuće je. Treba samo, kao knjiga iz Hrvatske, uopće upasti u fokus, pa onda još kritičar treba objasniti uredniku da je to dovoljno atraktivno. Koliko se u nas piše o onima koji su od nas manji i siromašniji? Možeš misliti kako hitamo u tom pravcu. ■

Babylon (r: Damien Chazelle)

(2022.)

Margot Robbie i Diego Calva
u projektu epskog zamaha

PIŠE Damir Radić

Divlje dvadesete

Razmetanje tehnikom i dizajnom ne može sakriti idejnu stereotipnost

NAKON što se trima filmovima u nizu – ‘Ritam ludila’, ‘La La Land’ i ‘Prvi čovjek’, potvrdio kao jedan od većih talenata američke kinematografije, DAMIEN CHAZELLE odvažio se za najambiciozniji pothvat dosadašnje karijere – izuzetno zahtjevan projekt epskog zamaha smješten u Hollywood na kraju ere nijemog i početku zvučnog filma. Kao što je epoha kojom se bavi prijelazna, tako i sam film, nazvan ‘Babylon’ (referira se na Hollywood kao mjesto razvrata prije uvođenja čudoredne stege, ali i na mnoštvo jezika koji su se u njemu govorili), prelazi iz sfere farsične komedije u onu (melo)drame, odnosno prebacuje se iz zone satiriziranja Hollywooda tog vremena u iskazivanje fascinacije njime, odnosno filmom uopće. Bavljenje Hollywoodom u jednom od ključnih razdoblja njegove povijesti uključuje, sukladno današnjem dobu političke korektnosti, i doticanje položaja etničkih, rasnih i seksualnih manjina, žena, nižih klasa. Nekoliko je likova koji se prate kroz cijeli film – jedan Meksikanac, dvoje ‘pravih’ bijelaca, jedan crnac (svirač trube u holivudskim produkcijama) i jedna Kineskinja (titlerica međunatpisa u nijemo doba te perfamerica na orgijastičkim holivudskim zabavama, inače otvorena lezbijka).

U središtu su ipak Meksikanac Manny Torres (DIEGO CALVA), mladi studijski radnik u velikom hijerarhijskom usponu iz čije je perspektive sagledana većina zbivanja, te ‘standardni’ bijelci Nellie LaRoy (MARGOT ROBBIE), seksualno i na druge načine nesputana devojka koja prelazi put od trnja do zvijezda i natrag, te Jack Conrad (BRAD PITT), glumačka zvijezda starog kova koja će se morati suočiti s vlastitim zalazom. Chazelleova ambicija, dakako, nije bila samo idejno-semantička nego i izvedbena, što demonstrira odmah na početku, radikalizirajući otvaranje svog najpopularnijeg filma ‘La La Land’. Tamoshnju dugu, virtuosno režiranu otvarajuću mjuzikl scenu što se odvija na automobilima zakrčenoj autocesti, u ‘Babylonu’ proširuje

na otvaranje u trajanju duljem od pola sata (iza kojeg se pojavljuje natpis s naslovom filma), s tim da je središnji sadržaj te početne sekvence orgijastička zabava u vili holivudskog mogula (sekvenca ima i svoj prolog, vezan uz zahtjevno dovoženje slona na zabavu prije njezina početka), a njezina temeljna tematska funkcija predstavljanje je spomenutih glavnih likova, pri čemu se odmah uspostavlja bitna interakcija između onih koji se dotad nisu poznavali – Mannyja i Nellie, te Mannyja i Jacka. Stilski, rečeno je, sekvenca služi demonstriranju redateljske virtuosnosti ostvarene suverenom uporabom fluidne kamere i orkestriranjem mnoštva sudionika u ograničenom prostoru, a ujedno, za standarde suvremene holivudske produkcije gotovo nezamislivo, svjedoči redateljvim hrabrim provokacijama prizorima potpune obnaženosti i dekadentne seksualnosti, makar oni ne prelazili sekundu trajanja.

Za razliku od RUBENA Östlunda koji u svojoj dosljednoj satiri, ‘Trokutu tuge’, farsična pretjerivanja koristi svrsishodno i uvjerljivo, Chazelleovi ‘zahodski ispadi’ u kasnijem tijeku filma deluju isforsirani, pogotovu u kontekstu koji pored satire računa i na melodramatiku (naposljetku i nostalgичnu melankoliju). Najgora je sudbina pritom zadesila lik Nellie i njezinu utjeloviteljicu Robbie kojoj je režiser ‘podario’ vjerojatno najgoru ulogu karijere (pod krinkom iskrenosti i emancipiranosti svedena je na jednodimenzionalnu, više ili manje vulgarnu kreaturu), dok je najbolje prošao solidno profilirani lik Mannyja i njegov tumač Calva, zanimljiv spoj BARDEMA u mršavijem izdanju i BANDERASA u zgodnijoj verziji. Uglavnom, Chazelle je u ‘Babylonu’ toliko toga htio, a ostvario tako malo, jer razmetanje tehnikom i dizajnom ne može sakriti supstancijalnu idejnu stereotipnost filma i suštinsku neuvjerljivost njegove stilske izvedbe. ■

Michel Houellebecq: Uništiti

(s francuskog prevela Mirna Šimat,
Litteris, Zagreb, 2022.)

Michel Houellebecq

LITTERIS

uništiti

PIŠE Dragan Jurak

Prema autorovoj najavi ovo je
njegov posljednji roman

Oda starosti

Roman detekcije se ne razrješuje, obiteljska kronika ne zaokružuje, a glavni lik počinje se baviti sobom

ETO NAM MICHELA HOUELLEBECQA, uvijek dragog gosta, ruku punih poklona. Mogli bismo kazati, vratio se, ali nikuda zapravo nije ni otišao; samo je takav svečarski i blagdanski dojam njegove posljednje knjige, izvorno objavljene u siječnju prošle godine.

‘Uništiti’ je roman mnogih darova: dolaze nam već u prvoj rečenici. ‘Nekih ponedjeljaka na samom kraju studenog, ili početkom prosinca, osobito kad ste samac, imate osjećaj da čekate smrtnu kaznu.’ Za njom slijedi i druga rečenica. ‘Ljetni su praznici odavna zaboravljeni, nova godina još je daleko; ništavilo je neuobičajeno blizu.’ Poetski tekst, nesumnjivo, ali ohlađen, s mrvom crnog humora, teško prihvatljiv onima koji mjeru književnosti traže u sentimentalnostima.

Moglo bi se tako i dalje, gotovo rečenicu po rečenicu, Houellebecq nije došao praznih ruku, ‘Uništiti’ je njegovo slavlje, proslava njegove književnosti. Tu su razne patologije i ‘medicinska putovanja’: moždani udar, koma, vegetativnost, rak usne šupljine, segmentarna mandibulektomija (uklanjanje dijela donje čeljusti), glosektomija (uklanjanje jezika) i na kraju morfij. Tu su i razne seksualne aktivnosti: gerijatrijski seks, incestuozni seks, zaboravljeni seks, bračni seks, palijativni seks. Naravno ima i luksuznih automobila i brzih vlakova, kao spoja lima i tehnologije kojim se bešumno putuje kroz prostor i vrijeme. A imamo i manji arsenal političkih, socioloških i antropoloških bombica (npr. ‘sa svojom tri broja prevelikom prljavom trenirkom, trbušićem pivopije i masnom i prljavom dugom kosom, predstavljao je svijetu točnu sliku bazičnog metalca, onakvog kakav misteriozno već pedeset godina u našim društvima ustraje u svom biću’). No kao

što nam se otkriva već na poledini romana, ‘iz novog Houellebecqa začudo ne progovara cinizam i ogorčenost’. I to nije prazna fraza. Niti smo time otkrili previše.

‘Uništiti’ počinje kao roman detekcije. Na internetu se pojavljuje prijetnja dekapitacijom francuskog ministra financija. Tu su i neke druge poruke, tajanstveni simboli i sotonistička ikonografija. Informatička sigurnost dovedena je u pitanje i nije moguće zaključiti otkud prijetnje dolaze. Potom se roman nastavlja kao obiteljska kronika ministrova savjetnika Paula Raisona. Otac obitelji imao je težak možda udar i obitelj se okuplja na svom porodičnom imanju u provinciji... Otprilike, jednom smo nogom u KNAUSGÅRDOVOJ ‘Jutarnjoj zvijezdi’, drugom u FRANZENOVOM ‘Raskršću’. Tada na scenu stupa Houellebecq. Iznevjeravaju se očekivanja romana detekcije, iznevjeravaju se ona obiteljske kronike. Paul Raison obnavlja bračnu vezu s otuđenom suprugom i u potpunosti privatizira roman.

Gotovo naprasno odustajanje od žanrovskih obrazaca ne možemo nazvati kvalitetom teksta. Roman detekcije se ne razrješuje, obiteljska kronika ne zaokružuje. Umjesto radnjom, glavni lik se počinje baviti sobom (baš kao da se Sherlock Holmes kojeg čita počne baviti svojim gihtom). No ima u toj privatizaciji i neke osebujnosti. Najkraće, ima Houellebecqa. Prepoznatljivog, reskog i izravnog, ali ovoga puta i otvoreno romantičnog, iznenađujućeg. Houellebecq je u romanu ‘Uništiti’ navukao kožu ovce, ispod koje se sakrila ovca... U malo kojem slučaju bi “ovca u koži ovce” bila pohvala, ali je ovdje to slučaj. ■

PREPORUKE: MUZIKA

John Cale: *Mercy*

(Domino)

JOHN CALE je sagradio izvođačku i producencku karijeru na paradigmatiskim potezima, bilo da se radi o suosnivanju The Velvet Underground ili produciranju kulturnih albuma The Stooges, The Modern Lovers, PATTI SMITH ili NICO. Njegov prvi samostalni studijski album nakon više od desetljeća zorno pokazuje da ga avanturistički duh nije napustio ni u osamdesetoj godini života. Okružen dvostruko i trostruko mlađim suradnicima u rasponu od elektroničkih glazbenika poput LAUREL HALO i ACTRESS preko kantautorice WEYES BLOOD do članova bendova Animal Collective i Fat White Family, Cale kreira izazovnih i zvukovno gustih sat vremena. Brojnim gostima unatoč, većinu instrumenta svira sam Cale, a pjesme su povezane snolikom logikom i mantričnim tekstovima

koji se dotiču svega, od pop ikona 20. stoljeća do aktualne klimatske krize. Zbog autorovih godina, ali donekle i fluidne glazbene strukture pune aluzija na aktualne glazbene trendove, 'Mercy' je u startu često uspoređivan s BOWIEJEVIM albumom 'Blackstar', no Cale ovde prije zvuči kao netko tko je ogorčen na svijet nego kao netko tko se oprašta od svijeta. Neki od pokušaja modernizacije zvuče nezgrapno, vokalni i tekstualni manirizmi povremeno prelaze preko ruba iritacije, no album uspijeva u svojoj osnovnoj namjeri – stvaranju slike kreativno neumornog autora.

Lil Yachty:
Let's Start Here

(Quality Control)

UVODNA 'The Black Seminole' svojim neskrivenkim naslanjanjem na pinkflojdske manirizme milijama je daleko od ranijih YACHTYJEVIH pop trap hitova poput 'Broccoli' ili 'Minnesota'. Ovaj zvukovni zaokret još je čudniji ako uzmemo u obzir da je uslijedio nedugo nakon prošlogodišnjeg viralnog hitića 'Poland', u biti hipnotički ponavljano refrena. 'Let's Start Here' trenutačno je prizvao članke koji analiziraju potrebu repera da ih se shvati kao ozbiljne umjetnike odlaskom u druge, 'ozbiljnije' žanrove. Takve prvoloptaške analize zanemaruju činjenicu da se hip-hop temelji na posvajanju vanjskih utjecaja i neprekidnoj mutaciji. 'Let's Start Here' je u svojoj biti i dalje hip-hop album. Ritmičnost je osnova zvučne slike, a logika žanra da odabir različitih suradnika tvori željenu, često namjerno

raspršenu zvučnu sliku ispoštovana je u potpunosti, samo što su ovde umjesto žanrovskih megaproducenata poput METRO BOOMINA ili SOUTHSIDEA okupljeni arhitekti suvremenog indie popa poput JUSTINA REINSTEINA, PATRICKA WIMBERLYJA iz Chairlift i kantautora poput MACA DEMARCA ili ALEXA G. Također,

uz sva gitarska sola, soft rock klavijature, pa i većinsko odsustvo repanja, teško ćete Yachtyja zamijeniti za CHRISTOPHERA CROSA ili DONA HENLEYJA. On je svojim vokalnim manirizmima i autotune manipulacijama i dalje bliži Migos negoli THOMU YORKEU čija se 'Pyramid Song' neizravno citira u 'Reach The Sunshine'. Umjesto bijega od hip hopa, 'Let's Start Here' predstavlja njegovu kameleonску prirodu u boljem i nesputanijem smislu.

Young Fathers:
Heavy Heavy

(Ninja Tune)

ŠKOTSKI trio Young Fathers nikad se pak nije oslanjao na žanrove. Od samih početaka i objavljivanja ranih mixtapeova 'Tape One' i 'Tape Two' na kulturnoj kalifornijskoj eksperimentalnoj hip-hop etiketi Anticon, bend se opirao jednostavnoj karakterizaciji. Nakon iznenađujućeg osvajanja prestižne britanske nagrade Mercury 2014. za debi 'Dead', uvažilo ih se karakterizirati kao art pop ili art rock bend. Ta karakterizacija nije netočna, ali ne obuhvaća njihovu suludu, a opet nevjerovat-

no dobro integriranu širinu. 'Heavy Heavy', sjajni četvrti album, intenzivno se oslanja na afričke korijene dvije trećine članstva benda. Young Fathers su počeli sredinom nultih kao srednjoškolski boy band i to su na neki način i ostali. Sposobnost da obogate svoju tinejdžersku viziju životnim i glazbenim iskustvom, a da pritom ne izgube ni mrvicu mladenačkog zanosa, čini Young Fathers uistinu posebnima.

■ Karlo Rafaneli

Ravnateljica Umjetničkog paviljona
u Zagrebu o programskoj koncepcijiIRENA BEKIĆ
Moguće je otvoriti novi
umjetnički prostor u centru

Zgrada Umjetničkog paviljona čeka na obnovu pa će izložbe u narednom periodu biti izmještene. Grad vam je ponudio prostor na početku Jurišićeve ulice. Kada će on profunkcionirati?

Otvaranje galerije u Jurišićevoj nije značajno samo za nas u Paviljonu, već je ono i markacijska točku jedne moguće kulturne politike. Opcija da se skupi kvadrati u centru prepuste nekomercijalnom umjetničkom sadržaju definitivno je suprotna od komodifikacijskih trendova koje znamo. Čini mi se da je zato ta vijest tako dobro dočekanu u kulturnoj zajednici: nije samo stvar u tome da se Paviljon ima kamo iseliti, već i da je moguće otvoriti novi umjetnički prostor u centru. Upravo zato mislim da bi bilo važno da taj prostor ostane u toj namjeni i nakon što se obnovimo, neovisno tko će njime upravljati. Očekujemo da bismo tu galeriju mogli otvoriti u svibnju ili lipnju s izložbom KATE MIJATOVIĆ.

Osim toga ove ćete se godine 'useliti' i u neke institucije?

Već 16. veljače otvaramo izložbu NELI RUŽIĆ 'Timescape – Vremenski obzor' u Palači Vranyczany u Berislavićevoj 6, odnosno Hrvatskom inženjerskom savezu. Botanički vrt koristi umjetnica SOFIJASILVIA kao prostor svoga rada, a u Tehničkom muzeju Nikola Tesla predstaviti ćemo istraživačko-izložbeni projekt SANDRE KRIŽIĆ ROBAN 'Rasvijetljena soba – ženske fotografske prakse u Hrvatskoj'. Partneri smo i u organizaciji 4. konferencije Fast Forward: Women in Photography s Tehničkim muzejom i Institutom za povijest umjetnosti. Neke smo diskurzivne programe već održali u KIC-i i Galeriji Arheološkog muzeja.

Koje biste projekte umjetničkih i kustoskih istraživanja i razvoja edukacije najavili?

Umjetnička i kustoska istraživanja, kao i razvijen edukativni program vidim kao te-

Foto: Marko Lukunić/PIXSELL

melje programske koncepcije. Proizvodnja umjetnosti i znanja, uspostavljanje pozicije propitivanja, promišljanja i dekonstruiranja važećih paradigmi i jesu ključna uloga muzeja. Krećemo od propitivanja samoga Paviljona, njegovog povijesnog i kulturnog konteksta te same arhitektonske forme paviljona kao prostora bez stalne funkcije. Pozvala sam umjetnice BOŽENU KONČIĆ BADURINU, ANU KUZMANIĆ, LANU STOJICEVIĆ te arhitekta MIRANDU VELJAČIĆ i DINKA PERAČIĆA da zajedno u naredne tri godine istražimo slučaj Paviljon, rastavimo ga i ponovno sastavimo mogućnosti. Vjerujem da ćemo u tom zamišljanju doći do zanimljivih novih uvida i otvoriti put novim i višeslojnim promišljanjima. Zanimljivo mi je to i s aspekta metodologije i miješanja umjetničkog i znanstvenog diskursa u stvaranju znanja. Tu je i projekt ANDREJE KULUNČIĆ 'Starenje' koji će istraživati starenje koncepata – gradova, identiteta, života itd. Što se edukativnih projekata tiče, započeli smo s programom povjesničarke i teoretičarke umjetnosti LEONIDE KOVAČ 'Krajolici simultanih vremena' o memorijskim praksama u suvremenoj umjetnosti. Svi su ti projekti i međusobno povezivi i vidjet ćemo koji će se totaliteti na kraju obuhvatiti. Usmjerit ćemo se intenzivno i prema publici i uspostavljamo suradnju sa Sveučilištem.

■ Ana Grbac

KVADRAT

Samo dva dana nakon što je započeo štrajk glada, jedan od najvažnijih iranskih, ali i svjetskih režisera današnjice JAFAR PANAHİ (na slici sa suprugom TAHEREH SAIDI) pušten je iz zatvora uz jamčevinu. Panahija režim progoni već dulje od dvije decenije, a još od 2010, kada je proglašen krivim za 'propagandu protiv sistema', ne smije napustiti zemlju.

■ B. P.

Foto: @taherehsaidii/
Reuters/PIXSELL

Uvid u vid

Napor uložen u veću pristupačnost izložbi slijepima i slabovidnima obično je koncipiran kao svojevrsno sustizanje iskustva videćih osoba. Međutim, zašto ne bismo obrnuli priču i pošli od pretpostavke da je upravo konvencionalno videće iskustvo ono koje može i treba učiti od uvida u materijalnost koji donosi dodir?

PITANJE dostupnosti i otvorenosti kulture i umjetnosti najčešće se postavlja kao pitanje uključivanja što većeg broja različitih društvenih klasa, skupina i zajednica u kulturni život neke sredine. Pritom nije riječ tek o pukom dovlačenju nekih novih publika da unutar istog institucionalnog okvira zure u ista dela, nego o potrebi da se naše poimanje kulture i umjetnosti i njihovog konteksta promijeni u cjelini. Ne, dakle, da manjinu privedemo pogledu većine, nego obrnuto, da kroz manjinski pogled osvijetlimo limite uvriježenog shvaćanja umjetničke proizvodnje.

Radi se, ukratko, o temi koja se ne tiče neke izolirane društvene ladice koju ćemo rezervirati za ovu ili onu specifičnu zajednicu, nego najšireg načina na koji govorimo o umjetnosti – kako je posređujemo, koje njene aspekte naglašavamo, kojim jezikom i kojim sredstvima se služimo. Unutar tog seta pitanja specifičan izazov predstavlja činjenica da je jezik kojim obično opisujemo umjetnička dela neizbježno oblikovan iskustvom videćih osoba. Međutim, što kada vizualne radove u nekom muzeju treba posredovati slijepim i slabovidnim osobama, što nam taj kontakt otkriva o limitima alata kojima raspolazemo, na koji način nam omogućuje njihovo kritičko reflektiranje?

Na stranu vrijedne iznimke poput Tiflološkog muzeja i Taktilne galerije Nacionalnog muzeja moderne umjetnosti, naše kulturne ustanove ne prati dobar glas kada govorimo o pristupačnosti osobama s invaliditetom, kao što je pokazalo istraživanje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo iz 2018., o čemu je za portal Kulturpunkt.hr pisala povjesničarka umjetnosti ANJA TOMLJENOVIĆ. Ohrabrujuće je stoga ovih dana bilo videti nekoliko pozitivnih najava iz kulturnih ustanova iz različitih krajeva Hrvatske kada je riječ o otvaranju za slijepe i slabovidne osobe. Tako je povodom Noći muzeja splitska Galerija Meštrović predstavila audiovodič autorice MAJE ŠEPAROVIĆ PALADA, dok je Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda najavila realizaciju Taktilne galerije, uz uvođenje prateće aplikacije i izradu vodiča kroz stalni postav na brajici i uvećanom tisku. Nekoliko dana kasnije, u zagrebačkom se Muzeju suvremene umjetnosti pak održao simpozij 'Ništa o nama bez

nas! Rad sa slijepim i slabovidnim osobama', organiziran u sklopu europskog projekta 'BEAM UP: Blind Engagement in Accessible Museum Projects', koji Atlante Servizi Culturali iz Italije provodi u suradnji s MSU-om, Institutom za slijepe u Milanu i galerijom Glucksman pri University Collegeu u Corku.

Izlaganja prezentirana na simpoziju predstavila su dosadašnja iskustva partnera na prilagodbi muzejskih postava i izložbi slijepim i slabovidnim osobama. U jednom od pozdravnih govora, BRANIMIR ŠUTALO, viši stručni savjetnik pročelnice zagrebačkog Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravlje, branitelje i osobe s invaliditetom, napomenuo je kako se pristupačnost muzejskog iskustva ne tiče samo užeg izložbenog prostora, nego čitavog puta od doma do zgrade muzeja, pa u tom smislu traži odgovor čitave zajednice i niz pratećih prilagodbi, od digitalne pristupačnosti do javnog prijevoza i pješačke signalizacije. Poput Šutala, i FRANCESCO CUSATI, stručnjak za računalnu i prostornu pristupačnost iz milanskog Instituta, govorio je (i) iz perspektive slijepih i slabovidnih korisnika, naglašavajući kako moraju biti uključeni od samog starta u koncipiranje i proizvodnju sadržaja koji im je namijenjen. Cusati je također istaknuo da takva prilagodba muzeja i kulturnih usta-

nova može biti na korist svim korisnicima te da se treba voditi načelima univerzalnog dizajna.

Upravo je na tim načelima počivala priprema izložbe 'La luce del nero', koja je u suradnji s Fondacijom Burri realizirana prošle godine u sklopu projekta BEAM UP, o čemu je govorila njegova voditeljica GIULIA GRASSINI. Njome je predstavljen niz tzv. 'umjetnika crne boje' – od samog ALBERTA BURRIJA pa do LOUISE NEVELSON i ANTONIJA TÀPIESA – a izložba je, navodi Grassini, u svakom koraku koncipirana u suradnji sa slijepim i slabovidnim osobama. Pritom se nastojalo pristupiti invaliditetu ne kao 'nedostatku' pojedinca, nego kao 'prekidu' između njega i prostora. Važan element je predstavljalo i razumijevanje taktilnih reprodukcija kao društvenih objekata, točaka okupljanja koja su, ističe Grassini, trebala potaknuti dijalog i razmjenu doživljaja tijekom vodstava. Ipak, Grassini napominje kako je trud rezultirao vrlo malenim udelom slijepe i slabovidne publike, što ju je navelo, na tragu Šutalovih uvodnih napomena, na zaključak o potrebi za širim edukacijskim naporom i infrastrukturnim promjenama.

Publika zagrebačkog
simpozija (Foto: MSU/
Facebook)

Iskustvo galerije Glucksman u irskom gradu Corku predstavila je voditeljica njenih programa ORLA DARBY, koja je napomenula da fokus na pristupačnost također proizlazi iz činjenice da je Galerija dio sveučilišta, s kojim dijeli javnu ulogu. Darby je ukratko pojasnila tipologiju taktilnih elemenata koje je Glucksman uveo u svoju izložbu modne tematike 'Fashion Show: Clothing, Art and Activism', otvorenu prošlog ljeta. Kao najbolju je opciju, očekivano, izdvojila mogućnost dodirivanja originala, naglašavajući važnost njene normalizacije među umjetnicama i umjetnicima. Alternative su, redom prema stupnju apstrahiranoosti u odnosu na original, taktilni modeli, odnosno reprodukcije, zatim taktilni prikazi, koji omogućuju upoznavanje s oblicima i materijalnošću, te taktilni ključevi, koji nude uzorke materijalnosti pojedinih elemenata rada – primjerice, korištene tkanine, drva ili metala. Kao prepreku u izradi reprodukcija, Darby je istaknula problem autorskih prava i dozvola, osobito kada je riječ o radovima u vlasništvu kolekcionara i galerija, što još jednom potvrđuje zatvorenost važeće regulacije. Također je podcrtala važnost besplatne aplikacije NaviLens, koja slijepim i slabovidnim osobama, ali i svim ostalim korisnicima, omogućuje skeniranje informativnih kodova bez traganja po izložbenom prostoru.

NA DOVEZUJUĆI se na iskustvo svojih talijanskih i irskih partnera, MSU je u sklopu projekta BEAM UP formirao vlastitu ekspertnu radnu skupinu, koja je pristupila prilagodbi niza dela iz fundusa. Kako su pojasnile kustosica RENATA FILČIĆ i predstavnice radne skupine DANIELA BILOPAVLOVIĆ, ANA ŠKEGRO i VINKO ZRINŠČAK, MSU je tako nastale modele radova umjetnika poput IVANA KOŽARIĆA, EUGENA FELLERA ili RAŠE TODOSIJEVIĆA uvrstio u postav ciklusa 'Zbirka kao glagol', temeljenog na konceptu nove ravnateljice Muzeja ZDENKE BADOVINAC. Interesantna je pritom opaska, iznesena tijekom izlaganja, o nedostatnosti klasičnog jezika formalne analize pri izradi pratećih audiodeskripcija te potrebi za uvođenjem konteksta u naraciju o delima.

Na tom je mjestu korisno uputiti na jedan aspekt o kojem nije bilo toliko riječi u ovim vrijednim izlaganjima. Naime, čini se – što je sasvim razumljivo – da je napor uložen u veću pristupačnost muzeja i izložbi ipak prije svega koncipiran kao svojevrsno sustizanje iskustva videćih osoba, sa snažnim naglaskom na originalni rad kao samodostatni artefakt. Međutim, zašto ne bismo obrnuli priču i pošli od pretpostavke da je upravo konvencionalno videće iskustvo, oblikovano modernističkim fetišem umjetničkog dela, ono koje može i treba učiti od uvida u materijalnost koji donosi dodir? Mogućnost takvog obrata se spominjala na simpoziju u trenucima kada se upućivalo na mogućnost da svi posjetitelji koriste taktilne modele, no nedostajalo je detaljnije razrade njenih implikacija.

Zašto stati na modelima radova i na uzorcima materijala kao ilustraciji njihove pojavnosti? Zašto, primjerice, ne proširiti iskustvo materijalnosti i na alate, strojeve i najraznovrsniju opremu korištenu za umjetničku proizvodnju? Na taj način dodir otvara prozor u umjetnost kao rad, u njezine produkcijske uvjete, u materijalni i ekonomski kontekst u kojem nastaje. Prelazak s vizualnog na taktilno dobiva tako snažan kritički potencijal – postaje, ako nije preuzetno reći, gotovo pa prozorom u materijalističko razumijevanje kulture i umjetnosti. ■

TV RAŠETANJE

Bolesno
zdravstvo

PIŠE Boris Rašeta

Premda se moglo misliti da prosvjed 'Oprostite što smetam, ne mogu disati' zbog slučaja Vladimira Matijanića 'nije tema', kako bi rekao premijer, bio je. HRT ga je ekstenzivno i dosta korektno pratio, što znači da je gospodin Beroš ili na izlaznim vratima Vlade, ili na poziciji ap-ovog gromobrana

RTL Danas,
Dnevnik Nove TV,
2. veljače, 19:00

NA RTL-ovoj snimci sukoba s riječkog Platka (Nova TV je dala dužu verziju) vidimo da MMA borac, jedan od onih koji su divljali s autom po skijalištu, pa su onda zaglavili i zvali HGSS da ih izvuče, divljački nogom u glavu udara pripadnika gorske službe spašavanja koji je na zemlji. Drugi HGSS-ovac pritrčava da pomogne kolegi, iza leđa je mladom divljaku, u poziciji je da ga udari po glavi, ali on to izbjegava, pristojan je i fer čovjek. U okršaju vidimo sukob svjetova, mladog, agresivnog divljaka i pripadnike jedne od najhumanijih organizacija u ovome društvu, gorske službe spašavanja, koja je dosad spasila bezbroj života. Riječka je policija dva radna dana šutjela o incidentu. Agresivce nisu priveli istražnom sucu niti su kontaktirali DORH radi kvalificiranja zločeda; sami su to učinili. Užasno cipelarenje okarakterizirali su kao 'prekršaj', iako je jedan od napadnutih bio onesviješten, morali su mu vaditi jezik da se ne bi ugušio. Jedan od divljaka sin je riječkog HDZ-ovca. Obje televizije zaslužuju plus, javna TV minus, jer su i oni morali imati ovu snimku, a mi ovđe izdvajamo još mišljenje Čede PRODANOVIĆA. 'To je eklatantan pokušaj teške tjelesne ozljede', rekao je, 'ako ne i ubojstva i nasilničkog ponašanja. To i slijepac vidi, osim onih tamo u Tužilaštvu. To su notorne stvari, o tome se nema što diskutirati. To je sto puta suđeno. Udarac nogom u glavu je pokušaj teške tjelesne sto godina unazad. Nema ujednačenih kriterija, nema koordinacije, to se sve zna, to nije ništa novo. Ovo je očito raspad sustava', zaključio je Prodanović. Portal Index zapazio je kako je vojnik koji je na Badnjak nogom u glavu udario muškarca odevenog u Đeda Mraza završio u istražnom zatvoru – gđe još uvijek diše prosijani zrak – dok je MMA 'fajter' na slobodi, čeka nove okršaje, dobio je poruku da može.

N1 studio,
3. veljače, 12:05

RADIMIR ČAČIĆ napravio je, za tri godine i tri milijarde maraka, autocestu kojom se od Zagreba do Splita putuje tri sata. Možemo samo zamisliti koliko je na toj trasi bilo neriješenih imovinsko-pravnih sporova oko parcela, koliko vlasnika koji nisu htjeli prodati zemlju, koliko prirodnih prepreka – ali čovjek-buldožer je uspio. Ova Vlada u trećoj godini mandata može se pohvaliti sa šest obnovljenih kuća na Baniji/Banovinini. Pa to bi svaki zanatlija napravio za pola godine! A sada će mijenjati zakon, za koji su glasali tvrdeći da je odličan. I do izbora će nešto kuća i biti pod krovom, taman za presijecanje vrpce i

naslikavanje sa 'sretnim' stanarima. Elem, Čačić je bio gost N1 studija, a iz njegova nastupa izdvajamo nekoliko rendgenskih snimki našeg društvenog organizma. 'Imamo kastu koja je potpuno umrežena, to je 200 tisuća ljudi koji su povezani', rekao je pa dodao nešto prilično obeshrabrujuće: 'Naš razvojni kapacitet je sveden na njihovu intelektualnu razinu.' Kazao je i da su svi oni potpuno svjesni da je to 'užasno za zemlju', i da smo 'nepravedna država', ali 'i oni rijetki HDZ-ovci koji imaju povjerenja u sudstvo još uvijek ponosno nose iskaznicu jer bliže je zapošljavanje nečaka nego sudbina ove zemlje'. 'Nitko nije cijepljen od toga, nijedna stranka. Stvar je u tome postavljaš li ti sustav da tako funkcionira. Uvijek će

Vijesti, HRT,
5. veljače, 16:30

PREMDA se moglo misliti da prosvjed zbog slučaja VLADIMIRA MATIJANIĆA 'nije tema', kako bi rekao premijer, bio je. HRT ga je ekstenzivno i dosta korektno pratio, što znači da je gospodin BEROŠ ili na izlaznim vratima Vlade, ili na poziciji AP-ovog gromobrana. 'Naš kolega Vlado Matijanić cijeli život je radio kako bi ukazao na nepravilnosti i borio se za Hrvatsku koja je pravedna i poštena, Hrvatska jednakih. Do kraja, do zadnjeg daha on je bio jednak kao i drugi, nije tražio povlastice kao neki iz ne-

Građani okupljeni za zdravstvo u kojem se slučajevi kao Matijanićev više neće dogoditi (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

toga biti, u Švedskoj ima, Americi... Ali ovđe se sustav kreira da bude tako. Ne tretira se kao problem sve dok se ne rastvara. Sad kad se rastvara i dalje se pokušava tretirati kao nešto što nije problem. Čuo sam da je to ne-tema. Naravno da je tema, to su simptomi karcinoma', rekao je Čačić i ta je ocjena čvrsta kao čelik. On je uvjeren da PLENKOVIĆ ne prima novac za široki spektar usluga koje daje, 'ali to ne znači da nije odgovoran za ovu korumpiranu i nesposobnu državu'. Nije lopov, ali drži ljestve. U prošlom mandatu, kao župan, Čačić je smanjio broj zaposlenih u javnoj službi za 32 posto. U godinu i pol, otkad je županiju preuzeo HDZ, broj zaposlenih se povećao za 40 posto. 'Kupi glasove, njihove obitelji, platit će ova država... Nemojte misliti da vrh HDZ-a to ne zna, jako dobro zna, tolerira to, neću reći da potiče, ali sigurno tolerira i uopće se tome ne suprotstavlja jer mu je interes da ta mreža funkcionira. Tako je taj vrh i došao na vlast. Ako imaš stav raditi u interesu građana je jedno, a ako je tvoj stav vlastiti interes, interes svoje stranke, e to je onda HDZ', rekao je Čačić.

kih političkih stranaka. Ovi ljudi su došli jer žele Hrvatsku jednakih, Hrvatsku koja je poštena i pravedna. Zato mi je drago vidjeti da je ovako velik broj kolega, ali i običnih građana došao podržati prosvjed', rekla je MAJA SEVER. 'Ja ću reći da smo prije pet mjeseci imali peticiju, koju je potpisalo pet tisuća građana, kojom tražimo nezavisno povjerenstvo koje će utvrditi okolnosti smrti Vladimira Matijanića. Tražimo smjenu ministra Beroša jer je on na čelu sustava koji zataškava cijeli slučaj, nama je nevjerojatno da nakon šest mjeseci nitko nije za ovo odgovarao', rekao je HRVOJE ZOVKO, predsjednik HND-a, koji je pojasnio kako ovo nije prosvjed protiv zdravstvenih radnika. 'Mi itekako poštujemo njihov rad i oni su žrtve jednog nefunkcionalnog sistema. Ovo je prosvjed koji se tiče svih građana. Ovo nije samo prosvjed za Vladu Matijanića, jednostavno želimo bolje zdravstvo u kojem se ovakvi slučajevi više nikome neće dogoditi', dodao je Zovko. ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Vioić
i Filipa Šovagovića

TELEVIZIJA VIDA

gledajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti